

IOANNIS MESVÆ
DAMASCENI
DE MEDICAMENTORVM PURGANTIVM
Simplicium delectu, & Castigatione.

LIBER PRIMVS.

Quem Canones vniuersales vocant.

IACOBO SYLVIO MEDICO INTERPRETE.

In nomine Dei misericordis (cuius nutu sermo recipit gratiam & doctrina perfectionem) principium sit verborum Ioannis filij Mesuæ, filij Hamech, filij Hely, filij Abdel's Regis Damasci.

PROOEMIUM.

DE castigandis medicamentis simplicibus purgatorijs mentio à quibusdam veteribus habita, sapientes plebsque impulit in eius rei inquisitione multam ponere operam: ac de inuentis à se multi multa scripserunt, sed capita tantum quaedam rerum sparsa, nullaq; methode coherentia. Ob id rogauerunt nos amicorum integerrimi, quorum amicitia multa debemus, vt imperfecta, & dispersa huius inuentionis præcepta perficeremus, in opusq; vnum exacta methode transferremus. Quorum iustis precibus vincti commentarium huic aggredimur, confisi auxilio, ac bonitate Dei, qui sit benedictus. Ergo pie Deus horum præceptorum collectionem, compositionemq; fac felicem, qui ex thesauris largitatis tuæ, summaque tua benignitate, omnia fortunat, & felicia facis. Opus autem hoc in libros duos diuidemus, quorum priore vniuersalem castigandorum certis quibusdam rationibus medicamentorum scientiam trademus: posteriore vero, vbi cuiusque medicamenti purgantis essentiam, [species, delectum] facultates, castigationem particulatim executi erimus, finem faciemus.

MONDINVS.

Hic dubitatio est, vtrum de medicinis solutiuis simplicibus debeat tradi cognitio in arte medicinae. Videtur enim quod non. De illis non debet tradi cognitio in arte medicinae quæ sunt venena, aut res venenosæ, sed medicinae solutiue sunt huiusmodi. Maior est nota auctoritate Haly, primo sermone suæ theoricæ dispositionis regalis, secundo cap. dicit enim, quod hoc est vnum ex præceptis, scilicet non exhibere potum venenosum vel mortiferum alicui, neque eum alijs notificare, neq; de eo loqui. Minor apparet, eo quod medicinae solutiue à corpore nostro euacuant inferendo vim naturæ. omne autem tale quod naturæ vim infert, est venenosum.

In oppositum est hic Mes. & alij auctores, qui de eis tradunt cognitionem. Dico ad hoc quod de medicinis solutiuis debet tradi cognitio in arte medicinae. Ratio est, quia de illis medicinis debet tradi cognitio in arte medicinae & modo approximationis

earum, quæ sunt extractiue rerum præter naturam à corpore humano: sed medicinae solutiue sunt huiusmodi: quare, &c. Maior apparet, quia per hoc medicus consequitur suum finem, qui est adeptio sanitatis in corporibus ægris, aut præseruatio ab ægritudinibus. Minor apparet, eo quod hæc medicinae solutiue euacuant malos humores à corpore, qui actum faciunt ægritudinem, aut sunt parati eam facere: omne autem tale est res præter naturam. Secunda ratio est. De illis medicinis debet tradi cognitio in arte medicinae, circa quas vel per quas conuenit medicum recte agere & errare: sed circa medicinas solutiuas conuenit medicum recte agere & errare: quare, &c. Maior est nota, cum ars sit recta ratio factibilium, sit et de bono & difficili, vnde ita se habet, vt circa ipsam possit artifex recte agere & errare. Minor apparet, eo quod Gal. & Mes. & alij antiqui recte processerunt circa ipsas cum modo approximationis earum in debita quantitate, qualitate, & tempore, & alijs quæ oportet considerare in ea approximanda, sicut & multi alij hic talia non considerantes errauerunt circa ipsam. vnde videtur magis communiter errari circa vsum medicinae solutiue, quam circa vsum medicinae alteratiue vel resolutiue, eo quod effectum medicinae alteratiue vel resolutiue altates non videt nec alij, nec credunt quæ istæ medicinae aliquid faciant, & ideo si ex eis lædatur infirmus, non propter hoc medicus acquirit magnam dedecus, si medico de ea male successerit; aut honor magnus, si ei de eius vsum bene successerit. bene ergo necessaria est medico earum cognitio, & quantum ad earum essentiam absolute, sicut ex parte subiecti, & virtutis, & posse ipsarum; & quantum ad emendationem nocuementorum earum, & modum approximandi earum, similiter etiam quantum ad remotionem nocuementorum ipsarum in hora solutionis ipsarum, & post solutionem, vt sciat curare earum accidentia & nocuenta, dum adsunt, & et præseruare ab eis: hoc autem facit Mesue in hoc libro primo, qui continet quatuor sermones. Tunc ad rationem (de illis, &c.) dico quod ista maior est falsa. Tu pbas auctoritate Halyabbatis, Dico quod multum refert dicere, non des potum mortiferum, & non cognoscas eum: non enim medicus debet eum dare, eo quod finis destruitur: sed non dicit Halyab. quod non debeamus eum cognoscere, imò oportet eum cognoscere, vt ipsum eum temus. Vel potest dici quod concedatur maior, quantum ad ea quæ sunt venena absolute, sed si sint medicinae venenosæ non per se, sed coniunctæ cum alijs medicinis, vt earum malitia remoueat, bene oportet tradere de eis cognitionem: et sic faciet Mes. infra docebit enim cognoscere scamoneam, & agaricum, & similia, & quæ sunt meliores ex eis, & quæ non & partes venenosas ab eis remouere, quæ quandoque inueniuntur in eis.

In hoc autem priore libro quatuor theoreticamata seu proposita docere itatuimus.

Mesua.

A

THEO-

CANONES
THEOREMATA PRIMIE
LIBRI QVATOR.

- Lib. 1. Simp. Cap. 14.*
1. **Q**ue in medicamento purgante deligendo sunt obseruanda, ac estimanda: primo, propria scilicet ipsius essentia: secundo, facultas.
  2. Quia ratione vis medicamenti malefica, priusquam sumatur, corrigenda sit. Quod duplici fit ratione: vna quidem admisso ei altero medicamento, & eo ipsi contrario, vel tota sua substantia, seu proprietate sua, vel temperie, vel effectu, admisso, inquam, proportionem iusta. Altera vero ratione per quadruplicem artificis industriam. 1. coctionem. 2. lotionem. 3. infusionem. 4. trituram.
  3. Quibus remedijs proponemus incommoda tria in nobis a medicamento excitari solita purgandi tempore. Primum, materias ab eo moueri, sed non vacuari. Secundum, eas vacuari quidem, sed maleste & illegitime. Tertium, vacuari ultra quam conuenit.
  4. Quibus auxilijs sanemus affectus in corpore post purgationem reliquos, quales ferè sunt tredecim, singuli capitibus singulis a nobis traditi. 1. Febris, 2. Cephalalgia, 3. Vertigo, 4. Visus obtusitas, 5. Ventriculi imbecillitas, 6. Sitis, 7. Singultus, 8. Ventriculi dolor, 9. Intestinorum vlceratio, 10. Deiectio cruenta, 11. Tencismus, 12. Corporis laxitas, & debilitas, 13. Conuulsio.

THEOREMA PRIMVM.

Medicamentum purgantium humorem suum familiarem trahit, si uis trahens trahit substantiam aditum calidum, & sic.

Medicamentum est purgatorium, non a temperamento, neque ut contrarium agens in contrarium, quatenus contrarium: neque ut simile trahens & euellens alterum, aut ut contrarium: neque ut leue sursum, graue deorsum, agitans purgandam materiam, sed quia talem [egritus est sortitum facultatem.] Omnis enim res (ut a Philosophis dicitur) facultate duplici est dotata, & prædita: vna quidem elementari, qua calfacit, refrigerat, [humectat, siccatur,] non autem purgat: altera vero cœlesti, hæcque vel communi, vel sibi propria, & temperie illam dirigente, & qua hoc medicamentum est purgatorium, illud hanc, vel illam vacationem prouocat, aliud aliam atque aliam habet virtutem. Quæ omnia potest medicamentum a cœlesti virtute ad temperaturam accedente.

MOND.

Hic aduertendum, primo dicit Mes. quod omne ens mixtum hic inferius existens est informatum duplici virtute scilicet virtute elementari, & cœlesti, causa est in promptu, quia omne mixtum habet duplex principium, quo potest operari suam operationem scilicet principium inferius, & se tenet ex parte materię, & agentis proprię, & determinati. aliud est principium superius siue vniuersale, & hoc est corpus cœlestis. vnde dicit Arist. secundo physicorum, quod homo hominem generat, ex materia, & solē, & ideo bene dicit Mes. quod omne mixtum est informatum, & informatum virtute elementari, & cœlesti, cum per hæc duo perficiat suas operationes. Secundo aduertendum, dicit Mes. quod mixtum informatum virtute cœlesti quandoque dotatur ex communi existente, quandoque propria.

Nam forma specifica quandoque est communis, quandoque propria communis, sicut quando inest pluribus eiusdem generis, aut eiusdem speciei, sicut dicimus quod omnibus odoriferis inest forma specifica, per quam habent attrahere matricem, & rebus foetidis inest forma specifica, perquam matricem sugant: sed forma specifica propria est illa, quæ non inest omnibus indiuiduis eiusdem speciei, & eodem modo. non enim omnis magnes mouetur versus polum meridianalem, etiam est quidam magnes qui attrahit carnem hominis, & quidam non, ut Alber. ponit in suo de mineralibus, auctoritate Aristot. & tamen omnes sunt eiusdem speciei. Dicit postea. Et hoc quia a cœlesti virtute tale supra complexionem fertur, & per hæc verba innuit Mes. quod licet medicina solutiua non euacuet proprium humorem per complexionem suam immediate & principaliter: tamen ipsa complexio est principium preparatum, & deseruiens formæ specificæ ad faciendum illam operationem. Nam specifica forma non influit mixto absolute, sed influitur mixto preparato per complexionem. & ideo nos possumus dicere, quod ipsa forma specifica non est aliud formaliter, quam quoddam additum supra complexionem, per quod facit talem operationem. aut etiam licet complexio non sit primum principium operationis occultæ, tamen multum adiuuat ad occultam operationem, illius medicinæ solutiuæ, ut sit verum dicere, quod medicinæ solutiuæ, quæ cum forma specificâ habent complexionem calidam, & siccam eis annexam, plus attrahunt & euacuant, quam si non essent talis complexionis, adhuc quæ sunt vehementer calidæ & siccæ cum proprietate quam habeat, plus euacuant, quam alia quæ non sunt sic calidæ & siccæ.

Ribus enim omnibus natura (ut inquit Plato) proprietates quasdam indidit, quibus hæc ipsa, quod sibi est proprium, agunt, idque propria natura & motione insita, cum nullius rei actio propria esse possit vlla, nisi quam forma ipsa excitat & dirigit. Hoc autem demonstrare medici non est, sed philosophi, altiora speculantis. Absurdum igitur fuerit existimare, a simili trahi simile: absurdius a contrario: contraria enim mutuo se expellunt, non attrahunt.

Quod Galenus dicit, totum substantiam similitudinis sui qualitates proprias, si la expectantia non habent, Mesur. virtutem cœlestis, si feruor specificus, si uis trahens, appellat.

De simili sciendum, quod similitudo est duplex: quædam est similitudo in qualitatibus manifestis, & hoc modo medicina nunquam euacuat siue trahit humorem, quia ei similis in qualitate scilicet manifesta, nec hoc fuit vnaquæ opinaris G. bene. n. fuisse rudis, si dixisset quod catharus & turbith attrahunt plegma, quia ei similes in qualitate manifesta, primo cum phlegma sit frigidum & humidum, & turbith calidum & siccum, etiam differunt in modo substantiæ. Alia est similitudo in qualitate occultæ siue specificæ formæ, de qua loquitur Galen. in tertio de simplici medicina. Vnde euacuat catharus aut turbith phlegma, quia eis simile in qualitate scilicet occultæ siue specificæ formæ, & per hoc soluitur vna questio prius mota si bene auertatur, vtrum scilicet medicina laxatiua vel solutiua euacuet humorem sibi proprium, quia simile, vel quia contrarium.

MOND.
Similitudo medicamentorum ad humores duplex.

IOANNIS COSTAE I
ANNOTATIONES.

De purgantibus medicamentis questio inter antiquos medicos fuit, attraherent ne ipsa humores quos detrahunt, an potius gignerent. Atque Hipp. quidem vetustissimus medicina parens non solum trahendi facultatem inesse ijs proficitur, quæ purgant: sed eam propriam & peculiarem etiam humoris attraherentem. Contrarium est Erasistratus aliquam in naturalibus rebus fieri attractionem negauit, & Asclepiades medicamenta ipsosmet gignere humores qui ijs assumptis educi solent, inuicem ausus. Mesur. hic, per rationalem, & diuinus certe medicus, ab Hippoc. non recedit: sed hoc veluti posito fundamento, quod attrahant,

De purgantibus medicamentis actione suam egimus, de vniuersali siue propria natura, quæ superioribus an non dimulgauimus.

bant, quam vi id ipsum agant breuiter innuit, refutatis breuissime quibusdam aliorum hac de re opinionibus. Age aut, quando digna animaduersione est questio, qua hic de purgandi causa proponitur: praetermissa nunc veterum illorum opinione à Galeno in libello de purg. medic. facult. satis reprobata, attractionis huius causam paulo fusius inquiramus, & Mesuae sententiam expendamus, sane facultatis huius admirabilis causas, ut ego quidem video, alij manifestas asserunt, ut calorem, temperamentum, qualitates sensibiles nuncupatas, ac similitudinem in substantia, vel qualitatibus inter medicamentum, & humores. alij ad obscuras confugunt: atq; hi nonnulli ad similitudinem inter humores, & medicamenta, alij ad contrarietatem, quidam etiam ad proprietatem totius substantiae à celo impartitam. Explicemus ergo haec omnia sigillatim. Primum omnium, qui ob calorem trahere medicamenta arbitrantur, exemplo mouentur ab euentibus rebus desumpto: ut enim calore solis vaporum copiam ex terra suscipi effertur, et calefactas seu igne, seu frictione, seu medicamenti alicuius vi externas corporum nostrorum partes in tumorem attollit quotidie obseruamus, ob spirituum scilicet, & humorum attractionem; ita etiam quibus medicamentum humores allicit, ut eius calore in causa esse statuamus, non videtur à ratione alienum, atq; ob id maxime, quod attractionem omnem ex calore fieri philosophi quidem clarissimi senserunt, & expurgantibus, quae calidiora sunt, ceteris minus calidis valentius expurgare usu ipso experimur, merito igitur purgandi vis calori videtur ascribenda. Contra aut alij, quamuis probabilem affectionis huius causam caliditatem dent esse; absolutam tamen esse non essentiantur. Atq; doctissimus quidem Auerroes, quibus attractionem duplicem esse doceat. 5. Coll. alteram à calore, alteram à proprietate, quam etiam à tota substantia nuncupat; concurrere in medicamentis utramq; existimat, adesse, videlicet attractionem, quatenus attractio est (calemque; cam vocat, quae à calore) cuius merito trahant; & attractionem à proprietate ob quam certum humorem ex certa regione expurgent, proprietatem vero hanc conuenientiam & proportionem esse ait inter medicamentum & humores, quae ex certa elementorum mixtione proneniat. trahere aut medicamenta non sine humoris cognitione existimat. Alij aut, quamuis attractionis initium caloris gratia fieri non abnuant: quia tamen caloris acies obtundi ab humiditate solet, ut primo statim humorum affluxu medicamenti quoque; caliditas reprimatur, attractioque; ipsa vis infringatur, necesse putant, si modo purgatio unius caloris vim sequitur, quam ob rem factò à calore trahendi initio, ac detracta humoris portio, succedere postmodum quaedam reliquum est, ut vacui, & consecutione quadam arbitrantur. Alij tamen rursus non calori, sed temperamento, quod ex primariis qualitatibus fit confusione, veluti ex varijs vocibus harmonia, purgandi tribuunt vires, quum enim scammoniam bilem primo loco in omni corpore & affectu omni semper educat, non pituitam, azaricus contra pituitam, non bilem; verisimile est facultatem hanc, quae toti speciei communis & perpetua inest, non caliditatem sequi, quae par in alijs reperitur medicamentis, quae tamen pares vires non habent: sed ex intimis ac proprijs horum principijs, atq; adeo ex peculiari eorum temperamento efficiere, quo pacto etiam propria rerum accidentia omnia ex proprio temperamento duci philosophi plerique; profitentur. Sed neque haec tamen opinio omnibus satisfacit. praeter calorem enim & praeter temperamentum alij etiam qualitates secundas, saporis scilicet, & substantiae tenuita-

tem addendam putant: quare purgantia generatim omnia, quo calidiora, acriora, & tenuiora, fuerint, eò etiam crassiores humores, & ex remotioribus partibus aiunt expurgare. Hac autem ratione id fieri subdunt, ut medicamenta, quae minus calida, acria, & amaritudinis ferè expertia sunt, à toto corpore trahere vehementer quum nequeant, merito solam bilem flauam educant; calidiora vero & acriora tum calore, tum insigni partium tenuitate crassum ac melancholicum humorem alliciant; sicuti etiam quae cum insigni calore, & acrimonia vehementem amaritudinem coniunctam habent, pituitam; calidissima vero, & acerrima, ac penè caustica aquas expurgant. Haec illi. Ab his tamen omnibus discedunt alij, & attractionem hanc non nisi similitudinis gratia fieri aiunt: similitudinis inquam, cum substantia, tum qualitatum, quae inter attractum humorem est & medicamentum quod trahit. consentaneum certe est quae similia sunt facillime congruere. Sentire aut hoc ipsum Galenus interdum videtur, veluti quum. 3. de simpl. medic. fac. enicum pituitam non immerito expurgare ait, quia illi similis est colore, & substantia. Sed de manifestis causis haec tenet. Qui vero ad occultas causas rem deserunt, horum quum aliqui ad similitudinem, alij ad contrarietatem, alij ad occultam proprietatem confugiant; qui ignotae similitudini seu sympathiae vim hanc ascribunt, cum ut superiores, à similibus trahi similia argumentantur, tum tuentur sese & magnetis exemplo, qui opinione multorum ob similitudinem ferrum trahit (yde quippe utriusque; natales sunt, eadem & ferri, & magnetis fodina est) & alimentorum quae similitudinis in idem gratia trahuntur à partibus, quibus alendi desiderium inest. hos autem & 3. de simpl. medic. facult. videtur Gal. sequi. At vero qui diffidij & antipathiae potius quam similitudinis vilius causa purgationes fieri suspicantur, alia mouentur ratione, non fugant se se quae similia sunt, sed quae contraria. at assumpto medicamento humores extrudi foras videmus. Non alia item de causa medicamenta purgare constat, quam quod natura nostra aduersantur, vim faciunt, ac veluti veneni vires exercent, id enim medicis omnibus est receptum. diffidij ergo purgationis est causa, non similitudo. Ceterum neque haec opinio omnibus arridet. Sed alijs non antipathia, non sympathia, verum in ista quadam proprietate medicamenti forma à celo impartita actionis huius potissima visa est causa. quum enim duplex in re omni facultas sit, philosophorum testimonio, elementaris altera, & altera caelestis, quae supra elementorum est vires, & proprietates vocatur: iure admirabilis actio haec ad caelestem facultatem referenda videtur, non ad elementarem. ita sanè & magnetis attractionem diuinum diuinus Plato censet in dial. de poet. furore, licet interdum vacui addat necessitatem ut in Timaeo. Sequenti opinionem hanc doctissimi sunt viri Auisenn. atq; Auerro. tandem etiam sequitur Mes. noster, non temperamento, ac elementaris vilius facultatis gratia, non ob similitudinem aut contrarietatem: sed ob proprietatem caeli munere impartitam purgantium medicamentorum actionem fieri, primis statim verbis pronuncians. Itaque; quum haec ita se habeant, totaque; ac tam varia de proposito problemate sint sententiae, perpendamus non rursus singula diligentius, & quid ipsi sentiamus ingenue explicemus. Proficito (ne ab instituto ordine recedamus) quod calor attrahat non est ut quis neget, quando id sensus docet, seu per se, seu per accidens attrahat. ita etiam quod nullo pacto attrahere medicamentum queat sine calore, fateri oportet, quando venarum reseratio, quae ad attractionem necessaria

Mesuae. A ij est.

Cap. 18.

Galeno
de re
medica
libro
de purg.
medic.
facult.
de re
medica
libro
de purg.
medic.
facult.

N. D.
de re
medica
libro
de purg.
medic.
facult.

de re
medica
libro
de purg.
medic.
facult.

CANONES

est, non nisi caloris vi fieri potest, quod tamen ad hunc locum facit, si caloris eius vi, qui medicamento inest, attractio humorum primario fieret, medicamenta ergo calida oia purgatoria essent, educerenturq; quous ingesto pharmaco humores promiscue omnes, si mperq; tenuiora excrementa primo loco deicerentur. Contra tamen infinita prope modum calida, & ipsis, quae purgatoria vocamus, longe calidiora sunt, quae non expurgant, obseruareq; est medicamenta non confuse omnes, sed suos quaeq; humores primo semper loco detrahere, ac crassiora frequenter excrementa pro vi, scilicet medicamentorum varia primo loco excerni tenuibus relictis. id. n. pulchre in lib. de purg. med. facult. Gal. disse rit. quanq; illud quoq; pro certo habemus, in eadem humoris specie, quod tenuis est primum, de hinc quod crassius, ordine a medicamento omni elici: id enim & ratio docet, quando tenuiora fluxioni aptiora sunt qua crassa; et experimento licet cuiq; obseruare. Ita ergo consutari eorum placitum existimauimus, qui calori primarium in purgando ascribunt munus. De Auerois opinione qui caloris naturalis gratia & conuenientie ac proportionis (ut eius verbis utar) inter medicamentum et humores attractionem hanc fieri existimat, si liceat proferre quod sentimus, non satis assequimur quid tantus vir velit, esto inter medicamentum, & humores conuenientia, & proportio. vnde haec? Ex certa quadam missionis mensura? At & prima, & secunda, & tertia qualitates certam exigunt elementorum missionem, ut edantur, quod enim absinthium primo ordine calfaciat, minus quam sal asringat, & abstergat, non aliunde quam ex diuersa elementorum missione puto prouenire, non differet ergo attractio ex proprietate ab ea, quae ex calore, si utraq; missionem sequitur elementorum non ergo vnus, aut alter, sed confuse omnes, & ex quacunque regione, humores trahentur. At cognosci ait Auerr. a medicamentis humores. Non venio, neq; ut quidam tam crassa minerva hominem fuisse Auerroem puto, qui sentienti vim medicamentis ascripserit, ac fateor inesse medicamentis, vim talem, qualis in ijs, quae ut alantur, trahunt, neq; enim sine naturali appetentia, ac propterea cognitione, ac rectius, instinctu quodam trahunt, id quod Platonem, ut plantis sensum tribueret, compulit, verum quia non alantur humoribus medicamenta, quod ita appetant, attrahantq; videtur digniori quam elementis initio deferendum. Faciunt vero haec non minus aduersus eorum opinionem, qui, quum trahendi initium calori acceptum ferant, detracta tamen humoris portione succedere aliam consecutione quadam, & metu vacui existimant. Sed hos etiam illud particulatim refellit, quod si modo, vi vacui purgatio fieret, leuius quouis assumpto pharmaco humorum omnium, & sanguinis etiam ipsius euacuatio succederet. ita scilicet, tubulos, qui hauriendis, vi vacui aquis parantur, nunquam in trahendo habere modum videmus, atqui hoc ridiculum est. Sed quid de ijs dicas, qui purgandi facultatem accidens veluti proprium medicamento esse aiunt, ex toto temperamento emanans, atq; adeo temperamentum purgationis causam esse putant? His certe, quum temperamentum ex permixtis elementorum qualitatibus originem ducat, neq; aliud sit, quidpiam quam certus quidam ex calore, frigore, humiditate, & siccitate conuentus, cur & quo pacto praeter primas eas qualitates, vires huic, quam eius primordijs tanto, intervallo maiores ascribi debeant, reddenda ratio erat. Atq; haec aduersus eos qui calori, aut temperamento purgationis facultatis causam ascribunt. Qui autem praeter haec sapores etiam, & substantiae modum adiungunt, ijs non temere haec

E obijci posse videntur. primum quidem neq; acris amarae omnia, cum tenuissima etiam partium substantia purgandi vi praedita sunt: neq; quae purgant omnia, vel amara, aut acris sunt, vel tenui substantia constant, quod hi veluti perpetuum ponere videntur. ascribi vero etiam haec facultas non minus odori posse videtur quam saporibus quando ex solo medicamento odore pluribus citari alius solet. Quid? etiam umbilico, & calcibus ad mota medicamenta interdum expurgant, quod Aetius, & Paulus, & Aelunus docent. frequenter etiam integra euomuntur medicamenta, & larga tamen delectio sequitur. neq; raro catapotia, qualia prorsus assumpta sunt, reddere alius solet cum copiosa humorum colluue. An etiam saporis, & substantiae tenuitas in his purgationis sunt causa? Quod certe substantiae tenuitas praesare potest, penetratio est medicamenti in intimas, & remotissimas corporis partes. acrimonia autem, & amaror cum sentientes partes irritare, tum abstergere apta sunt. non id autem possunt nisi medicamenta ipsa met in vniuersum ferantur corpus, quod (ut nunc quandoq; fieri de mus) fieri tamen perpetuum non potest, veluti, quum foris admoventur vel integra vomitu, aut deiectione per alium redduntur, non est ergo purgatio, vel saporum, vel substantiae tenuitatis, ut primaria causa opus, ut hi putant. Quare neq; quod subdunt, errore vacat, qui aiunt medicamenta, quae minus, acris, amarae sunt, bilem tenuem tantum, ac leuem humorem ducere: acriora vero, & amariora, ex maxime longinquis partibus crassu educere, quale pituitosum, & melancholicum est. amarissimum. n. medicamentum est aloë, quae tamen hepar vix attingit, & bilem vix expurgat. contra autem armenus, & cyaneus lapidis saporis ferè omnis expertes, (praesertim trituram, & lotionem pass.) melancholica, & pituitosa excrementa, ex extremis corporis partibus euellunt. ita, & polypodium, quod dulce est, ac redinis prorsus expertes, pituita elicit, marina brassica, quae subamara, & hermodactylus ferè dulcis, ferrosos humores trahit. Non sunt ergo purgationis causa saporis, aut substantiae modus, licet non negem huius generis qualitates ad purgationes et plurimum conferre. Ab ijs vero, qui ob similitudinem inter humores, & medicamenta illos allici ab his putant, haec querenda essent. Primum quidem, quia substantiae vocabulis non vno significatu sumi solet, sed quandoq; substantiam vere ipsam, quandoq; ius modum substantiae significat, utrum horum intelligunt? Si vere substantiam, ea est materia rei, ac forma. ridiculum aut sit dicere eadē, aut simili forma, seu materia constare medicamenta, & humores, quae toto genere differunt, nihilq; eoe habent. Si aut substantiae modum, atqui agaricus pituitam trahit crassam, viscidam, grauem, ipse tamen tenuis, friabilis, leuis, infinitaq; vsu quotidie veniunt pituitae hoc pacto similia, omni albumen, casens, itria atq; eius generis alia, quae pituita non eliciunt. Quod si in qualitatibus sensibilibus similia medicamenta sunt, & humores, quae ea, quod ad hoc negotium facit, alia ad ratiū referantur, ut caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas, alia ad gustatū, ut saporis, alia ad aspectum, ut colores, si re perpendas, medicamēta pleraq; calida frigidos etiā humores ducunt, ut colocynthidis, enicis, agaricus pituita, & dulcia amara dulces, aut certe insipidum eliciunt, ut eadē colocynthidis, enicis, agaricus, eandem pituitam, & dulcia amara, ut manna, & cassia bile, ita etiā scammonium cineritio colore praeditum, & manna, quae candida est bile flaua, ac myrabolani chebuli nuncupati subnigri pituitam ducunt. Sequitur nunc eorum opinio qui ad occultas causas consugientes similitudinem in substantia

ac qualitatibus non manifestam, ut superiores, sed occulta inter medicamenta, & humores ponunt. Sed paucis, utram similitudinem intelligas, occultam, aut manifestam, in qualitatibus, aut substantia, maior non videtur ratio, ut medicamentum humores trahat, quod trahatur, quod non solet Gal. excusare, hoc illos trahere quia Valentius, vel ex eo confutatur quod assumuntur pharmaca sepius frustrata purgationis expectatione: quo docemur quandoque etiam attractioni resistere humores, neque semper a medicamento superari: alioqui est hoc ipsum quod Gal. ait, praeter eam quae ex euentu fit observatione, nulla coniunctam habet rationem. Verisimile scilicet videtur id quod trahit eo quod trahitur esse validius, et qui non idem semper trahit aut trahitur, non semper medicamentum purgat, sicuti etiam non semper magnes ferrum, sed contra magnetem ferrum, aut etiam ipsemet trahit magnes. Infirma ergo haec de re Galen. ratio videtur. Adde, quod quae ob familiaritatem, seu similitudinem substantiae trahunt, ob id trahunt, ut attractio fruatur: & quae ad trahens mouentur, mouentur omnia ut perficiantur, at quis medicamentis humorum usus, quae etiam humoribus ex medicamentis perfectio esse possit? Addamus etiam postremo nunquam satis laudati Auicennae rationem. Si attractio ob similitudinem fieret, ferrum ergo ferrum attraheret. quid non ferro similitudinem est quod ferrum? falsum igitur est non solum quod medicamentum ob similitudinem humores alliciat, sed generatim quae similitudinis gratia vlla fiat attractio. Nec dici possit aduersus eos, qui similitudini purgandi vbi ascribunt. Non difficile vero etiam est eorum placitum euertere, qui anticipata gratia purgationes fieri putant. Quae anticipata haec? obscurane an manifesta? Vtram dixeris, fugant & suuunt se se quae contraria sunt, non autem cogreduntur. humorum autem propulsio (qua scilicet opinio haec sulcitur) quae assumpto fit medicamento, expultricis naturae viscerum opus est, non medicamenti. hoc non licet naturae nostrae insensum, nobis suis qualitatibus ac substantia sit molestum, absurdum sit, si quis veluti sensu aliquo praeditum, persequi humores dicat. Superest iam eorum placitum, qui purgatricis facultatis causam occultam proprietatem esse profiteantur, quae etiam qualitates occultas, formam specificam, & proprietatem totius substantiae appellant. Hanc autem deident multi, et turpissima ignominie vertunt medico, qui sensitiuus est, ut autem artifex, ad obscuras causas con fugere, apertis, & quae sensui euidentes sunt relictis praesertim aut castigatione dignis hic auctor qui busiam visus est, quod Gal. discesserit, gentiana, brassica marina, & pegenia vires ad manifestas qualitates referre conatur, & nusquam specificam formam agnoscit, quae etiam nulla noua ratione illius dogma euertit. alij etiam inconstantia ipsum dant, quum alibi de rosa verba faciens, primam eius operationem, i. purgationem, suu oblitus, in amaritudinem referat. Adde vero etiam horum calumnijs has rationes nos possumus. Si a specifica forma purgandi vis medicamentis inest: ut purgent, nisi seruetur illorum forma, inesse illis non potest. at qui quum ea offeruntur, vta vegetali atque adeo forma propria exuta offeruntur, ne de corruptione, tritura, & coctione aliquid dicam, a quibus ex propria natura miris modis exuuntur; forma ergo ascribi purgatrix vis non potest. Adde hoc etiam, quum eadem purgandi vniuersi humoris facultas pluribus infusa; si non vis haec formam sequitur, vna etiam horum omnium erit forma, quae est absurdum. Recitauimus haec tenus varia de proposita questione placita, & ostendimus, quo pacto confutari aut certe labefactari posse singula videmus. Reliquum nunc est, quod nos in hanc arenam descendamus, vbi per vna veritate, et per bonorum auctoritate de-

A certamus, ut ipsi quoque quid in tam multiplici controuersia sentiamus, libere explicemus. Naturalium ergo rerum quum varia sint actiones, eas quidem, quae toti alicui speciei sunt coeae, ex intrinseco rei principio initium ducere inter omnes constat, quibus de natura studium fuit. sunt vero intrinseca rerum principia materia & forma. quae ob rem quia attractio, quae a purgatorijs fit medicamentis, ex earum est serie, quae in tota sunt specie, est non omni rhabarbaro & scammonio vis expurganda bilis, illud primum omnium est inquirendum, sit ne huius, de qua nos in loco agimus, attractionis facultas materiae ascribenda an formae profecto materiam sequuntur, quae primas elementorum vires sequuntur, sunt non haec & stirpium, & medicamentorum, & rerum inferiorum omnium materia. atque sicuti duo haec in elementis sunt ipsis, qualitates ac substantia, & ex permixtis quidem qualitatibus temperamentum, ex substantijs vero fit quae visio nuncupatur: ita etiam qualitatuum confusione primae qualitates, alterum vero quae in substantijs secundae, & alia deinceps sequuntur, sapores, odores, crassitudo & tenuitas, quae modum substantiae vocant: ad haec ceterae quae in corporibus sunt omnibus generatim, quae sensui patet, et vulgo sensibiles nuncupantur. Ex his diuersae, & plures in rebus actiones fiunt, sicuti & esse sunt diuersae, ac multae: & ascribi omnes materiae solent, non quidem quae has ipsas materiae edat actiones, agit non materia, non forma, sed compositum: verum materia ascribitur, quae ipsi maxime sunt affines. his exceptis ceterae omnes quotquot in naturalibus reperire est rebus, formam sequuntur, et proprie nuncupantur, quae formae, ex quibus emanant, sunt propriae, haec etiam obscurae atque abditae dici solent, quae ignota & sensui minime conspicua habent initium, sunt non ignota rerum formae, et propterea, quae formas sequuntur, actiones quoque: ignota, sicuti quae ascribuntur materiae & communes sunt & patentes, quae ex elementis et communibus, & quae sensibus patent originem ducant. Haec quum ita se habeant, utrum nam principium medicamentorum attractio sequitur materiae an formae? Ex ijs quae supra attulimus vtrum horum opportunitatem actionis huius initium sit, difficile statueret vllus potest: quoniam eorum qui temperamentis, ac qualitatibus sensibilibus, i. materiae ipsi, et eorum qui formae id acceptum referunt, de pressa opinio videtur rationibus varijs. Est tamen, sententia nostra, res formae ascribenda non materiae, si rem propendamus. Namque si naturam in collocandis atque agendis rebus sapienter se se gerere verum est, actiones quae coeae sunt eadem causam sequi et oportet, & proprias propriam. Est autem coeae rerum causa materia, propria vero sua cuiusque rei forma, scammonij ergo actione qua bilis, & agarici qua pituita & epithymi qua bilis atram non aut humores alios expurgat, quae horum propria est, non etiam medicamentis omnibus coeae, forma putarim merito a scribendam. formae inquam non coeae, genericae, qua purgatoria omnia vi purgandi praedita sunt, sed specifica, qua & singularem quandam humorum, et ex certa quadam corporis regione unumquodque trahere natura insitum habet. Neque igitur temere vis haec quae purgatorijs inest medicamentis, eorum proprietatem nuncupatur, et si non quae vere propria sunt, vni, et omni & semper conueniunt, pituitam vero, & bilis vtraque, & serosus humores plura sunt quae expurgant: non est tamen ut facultatem hanc inter communissima accidentia reponamus, quae & omnibus speciei indiuiduis & perpetuo inest, sed dignanda est propria, quamuis non omnino legitimi, nuncupatione. Illud vero etiam collare existimo, non falli eos, qui totius substantiae proprietatem hanc apponant, quum actiones vere ex composito corpore non ex materia aut forma emanent. Ad haec etiam, quum philosophorum testimonio pro-

Melus.

A iij priatum

CANONES

privarum formarum prout in inferiora omnia ex celo, (Plato mundi animam, Aristoteles naturam univ-
 versalem, Avicennas datorum formarum, seu colchodiam
 vocat) ortum suspiciat, sol namq; & homo hominem
 gignit: non est de deus admirandum, qui medicamen-
 tum quatenus tale, i forme gratia, que profecto rei cuiq;
 largitur, ut hoc ipsum sit, quod quaq; est, & ex celesti
 vi, que impartitur formas, purgandi vires obtinere
 medicamenta proficitur. Itaq; suscipienda, laudan-
 daq; in primis Mesue quidem sententia videtur, cum
 hac tamen si eorum quoq; opinionem coniungi posse di-
 xero, qui consensum inter medicamentum, & humores
 attractionis consim ponunt, non diffido ipsum quoque
 Mesuem assensurum. Sed adscribenda attractio hac si-
 militudini, non veluti effectrici causa est, verum ut
 causa, que sine qua non, solet nuncupari: ita ut ipsa
 quidem actio primum celo accepta referatur, & eius
 finis & forma, & formarum proprietates emanant:
 proxime autem forma, aut corpori per formam ascri-
 batur, sed non tamen nisi interventu similitudinis perfi-
 ciatur, hoc Mesuem non detrectaturum arbitror, qui
 similitudinem reprobat, ut effectricem causam repro-
 bat, non ut causam, qualem nos dicimus, que quidem
 res si a Gal. forte fortuna ita ut nos scribimus fuit int-
 lecta, non recte faciunt recentiores, qui ab illo discedunt.
 Neq; vero ad medicamenti attractionem sola necessaria
 est similitudo, verum quia non sine calore referari meatus
 possunt, per quos attractio fieri debet, habet ipse quoq;
 calor causa sine qua non, ratione, sicuti etiam substantia
 medicamentorum tenuitas, causa, cum qua expeditius
 purgatio fiat, rationem subit, amaritudo vero acrimonia
 & saporibus uno verbo omnes in purgatione indigni sunt
 causa nomine: sed maioris duntaxat aut minoris calidi-
 tatis, aut substantia crassitudinis tenuitatisque, sunt signa.
 & hac qua na incidendo penetrando abstergendo magis
 valeat, docere possunt. Hec igitur de attractionis medi-
 camentorum causa sint dicta. Caterum si res ita se habet,
 quid ad rationes, quibus & similitudo, & proprietates hac
 supra improbat? Difficiles ea profecto sepe visa sunt
 nobis: paucis tamen, quum primo loco de similitudine
 obijciatur non maiore esse ratione ut medicamentum hu-
 mores trahat, quam ab ipse trahatur, probaturq; vires
 (quod Gal. ait) in medicamento non esse maiore, quam in
 humoribus, quando non semper trahunt medicamenta,
 sicuti neq; semper magnes ferrum trahit; id satisfacere
 posse pro Gal. videtur, quod licet quandoq; frustraretur
 medicamenta expectato effectu, plerumq; tamen expurgat,
 quod argumento est humores superare, quanquam interdum
 etiam superantur ob naturam illius, qui assumpsit robur. Fulci-
 tur ergo Gal. coniectura quotidiana et ordinaria, (ut ita
 dicam) observationis testimonio. Quod aut trahant medi-
 camenta, ut humoribus fruatur, cui mirum ut fruatur, in
 qua, ut frui magnetem ferro aut, non veluti alimentis fru-
 tur, que vivunt, atq; ignoramus certe quis humorum usus
 ipsis sit medicamentis, ignoramus etiam qua perf. actio hu-
 moribus ex eo congressu adveniat; non ob id tamen conten-
 tiosius despicienda hac res est nobis, quos natura magi-
 sterum, consiliuq; latet de rebus multis. Sed quid ad Avi-
 cennam negantem similitudinis gratia illam fieri attractio-
 nem, quando ferri ipsummet ferrum, & aurum aurum traheret?
 Conciliavimus hos magno inter se viros alias, nunc aut
 ut huic loco satisfaciamus, illud advertendum putamus, si-
 cuti similia ea sunt, que aliqua in re conveniunt, simile n.
 Plato esse ait, cui aliquid idem accidit; ita, eadem dici que
 in omnibus conveniunt. Improprie autem que similia sunt,
 eadem dicat: & que eadem, similia. Transferri tamen

E similitudinis v. ad ea que idem sunt, quandoq; solet,
 qua certe quum conveniant in omnibus, tam similia videntur,
 ut nihil magis, ita bos boui, homo homini similli-
 mus interdum dicitur licet improprie. identitas v. h. ac
 potius est quam similitudo; nos identitatem hanc alias
 similitudinem exactam vocabamus, quia nihil de se
 quin conveniat; rectius autem impropria similitudinem
 nunc dixero. Avicennas igitur impropria similitudinem,
 id est identitatem negat attractionis causam esse:
 ferro n. ferrum traheretur, & auro aurum; propria
 vero non negat, ita & Galen. impropria illam 3. de
 simpl. med. fac. renuit attractionis esse causam, eodem
 ferri allato exemplo, propria aut ascribit, atq; hoc pa-
 tet idem duo q; medicina primates sentiunt. Ergo obiecta
 ratio nihil adversus nos facit, qui de propria similitudi-
 ne, non de identitate verba facimus. merito igitur fer-
 rum ferro simile esse Gal. non absentitur, quod idem specie
 est, & merito etiam erroris taxandi sunt recentiores Gal.
 hac de re accusantes, si enim simile, id est, cui aliquid idem
 accidit: non tamen cui omnia eadem accidunt similia sunt,
 sed eadem, quod aut homo homini similis vulgo dicitur,
 quod obijciunt: accidentium externorum praesertim, figu-
 ra, coloris, magnitudinis, aut etiam actionum gratia si-
 militudo ea spectatur, quod hac quum tota speciei com-
 munita non sint, duobus tamen his conveniat: sed quod ad
 substantiam atq; adeo materiam ac forma pertinet, idem ho-
 mo homini semper dici solet, non similis. At vero, ut qua
 de specifica forma obstat nobis videbatur, expeditamus,
 primum quidem quod Mesue dantur, quia a Gal. discedat
 referente ad manifestas causas omnia, & specificam for-
 mam negligente: quod etiam nullam adversus Gal. promat
 noua ratione; hoc inquam, eq ac docti iudices nullius esti-
 mabunt. Philosophi prohi & ingenui fuit nullius aucto-
 ritate seduci, quum quod sentiret libere proficeret, neque
 autem quamvis Gal. brassicam marinam, gentianamq;
 manifestis qualitatibus agere scripserit, amaritudo ta-
 men, aut alius ullus sapor purgatoria facultatis causa
 sunt, sed signa tantum, quali substantia, modo substan-
 tia, calore, ac siccitate medicamentum consistit: deinde
 vero, quantum incidendo, attenuando, abstergendo, ab-
 stergendo valeant, purgatoria vero facultatis tantum
 abesse ut causa sint; ut neque etiam perpetua sint signa,
 quando infinita sunt amara, acris, salsa, acida, que eius-
 modi vi carent. Sed esto etiam ut alium subducatur ma-
 rina brassica amaritudinis ac salsedinis ratione, & gen-
 tiana, quia amara est expurget; quid tamen in reliquis
 propemodum infinitis medicamentis similitudo actionum sit cau-
 sa, neq; Gal. expressit, neq; eius emulacione ex manife-
 stis causis sumi pot. iure ergo neglecta etiam Gal. sua com-
 mune assert Mes. purgatorum omnibus causam, specificam for-
 mam: qua quidem quia obijciunt fuisse a Gal. ignorata; ut de
 m? utis specifi: e forme nomen fuisse ab eo suppressum, q
 forma inter causas nunquam agnouit, ut bene fatetur do-
 ctus, & in illius libris versat; viri; non tamen substantia
 proprietate, qua eadem in specifice forme facultate res
 est, dissimulavit, in reliquis, in purgatorum, id quod
 ob pernicaces monstrare iam aggredimur. Primum quidem 6.
 simpl. medic. facultates ait medicamentorum alias ratione,
 alias experientia dignosci, ratione quidem, que calefaciendo, re-
 frigerando, humectando, exsiccando: sola vero experientia,
 que totius substantia proprietate efficiunt. Hoc ipsum
 affirmans lib. 9. facultates ait, que proprietatis totius
 substantia ratione insunt, a metodo ac ratione esse ab-
 nas, & per solam experientiam dignosci. Hic etiam lapides
 dicit vires partim secundum effectrices qualitates habere,
 partim secundum totius substantia proprietate. Quod
 Avicenu

Cap. 11

Cap. de lapidibus

2 princip.

antem per effectrices qualitates intelligat, lib. 10. expli-
cat priorum librorum summam colligens in hac verba.
ostensum est (ait) medicamenta quae effectricibus nomi-
natis qualitatibus agunt, nempe caliditate, frigiditate,
humiditate, & siccitate, hanc missionem effici acerbis,
austera, falsa, saluginosa, amara, acris, dulcia, praeter-
ea extergentia, & percussiva, attrahentia, emollientia,
virentia, septicis, crassicia, ad haec secundum alias
actiones magis speciales sarcotica, synulotica, glutina-
toria, tum fistularum, tum ulcerum, aut carnis excre-
scentiam detrahentia haec Galen. quae verba idcirco at-
tullimus, ut ne quis purgatoriam, de qua hic agimus,
facultatem referri ad effectrices qualitates eo auctore
contendat. Scribit vero etiam lib. 9. iaspidem virentem
vere proprietatem habere, ut stomachum, & os
ventris adhaesu adiuret. Et lib. rursus decimo, quod
stercus bubulum apum, & vesparum morsibus, prodest,
fieri posse ait, ut a proprietate totius substantiae eveniat.
Ita etiam lib. 11. canthos exustos, quod rabidis succur-
rant, opinari se ait fieri ex totius substantiae proprietate
contra Pelopis doctoris sui sententiam. At nonne
etiam 8. de comp. med. per loca, eclegma ex coctileis ab
Asclepiade paratum, & lupinum iecur in hepatis af-
fectibus prodesse ait non secundum unam, aut alteram
qualitatem, sed secundum totam substantiam? propter
eaque medicamenta haec probat ut benigna, quae & nu-
trire iecur possunt, & media quum sint iuxta calidi, ac
frigidi oppositionem, omnibus intemperaturis conve-
niant, ut quae ex substantiae proprietate commodita-
tem de se exhibeant, neque calidas, aut frigiditas intem-
peries ledant? Quum ob rem quum haec ita se habeant,
patere existimo, qui ex Galen. sententia proprietates
resutant, non satis strenue in eius libris esse versatos.

Cap. 3.

Capit. de Abrotano.

Cap. 17.

An vero purgatoria medicamenta proprietate sub-
stantiae an manifestis qualitatibus agere idem existi-
met, ex 6. de simpl. medic. fac. plane constat. quum enim
medicamentorum qualitates alias ratione, alias experi-
entia disci doceret, atque experientia eas dignosci, quae
ex totius substantiae proprietate inter has, quae tota sub-
stantia sunt, ait, quae facultatis deleteria, & deleterio-
rum alexiteria, & purgatoria. Quod si quis obijciat non
esse hoc ipsum legitimum Gal. iudicium, quum 3. de simp.
med. fac. & alibi passim, purgatoria, totius substantiae
similitudine humores allicere tuatur: Nobis equidem
licet varijs vocibus Gal. utatur: idem tamen per substan-
tiae totius similitudinem, totius substantiae proprietatem,
& totam substantiam significare prorsus videtur. id
huius rei coniecturam nobis praebet, quod quum 6. et 9.
de simp. med. fac. de abrotano, & lapidibus verba fac-
iens, quae a proprietate totius substantiae agunt, a me-
thodo ac ratione esse aliena, solaque experientia agnosci
asserat: hoc rursus idem 6. simpl. 2150, & reliquis
ijs aseribit, quae totius substantiae similitudine agunt.
Itaque (quod pollicebar) patere ex his potest & specifice
formae vim, sub diverso licet vocabulo, a Gal. agnosci,
& ab eo Mesuem hac in re non discrepare, quem etiam
ut discrepare aliquis contendat, quod nulla nova ratio-
ne resutatam opinionem consutat, quod obijcitur, non
admiramur: quando hic ad ea quae medico sunt long-
utiliora transiturus satis habuit praetermissa longiori
disputatione quid sentiat brevissime aperire. Ita vero et-
iam quod illum inconstanter darent, non multi aestima-
rim. habet certe rosa ex amaro purgandi potestatem,
quod ubi hic euenerit, ab ipse quoque facultas purga-
toria, sicuti etiam medicamentorum quorumvis aliorum fa-
cultas eorum sapore abolito facessit, at primaria tamen

A purgandi potestas non amaritudini ascribitur, sed rosa ip-
sius proprietati. amaror vero aut illius causa rationem
subit, quam sine qua non appellat; aut ipsa amaritudo,
id est, rose partes, quibus amaror inest, subiecti locum te-
nent, in quo purgatoria facultas resideat. haec vero rose
ipsi, sicuti alijs quoque medicamentis totius substantiae
proprietate, ac caelesti inest largitione iniuste ergo ac-
cusant magnum hunc scriptorem inconstantia. Quod
sequitur magis anxium semper me habuit, ratio scilicet tu
prior tum posterior, quae adversus specificam hunc for-
mam adduximus. His tamen haec forte satisfaciant.
Ac priori quidem, quum corrupta medicamentorum
forma corrumpi et eius actiones oportere assertur, huic,
inquam, ita iri obuiam posse existimavim. euulsis certe
plantis, ac artificium terendi, coquendi, macerandiue
expertis, & vegetalem, qua viuunt, & formam pla-
ne ipsam specificam corrumpi. alioqui enim adhuc vive-
rent. dispositiones tamen, quae forma instrumenta erant,
cum materia ipsa superesse, veluti & figura, & color,
& sapor, & plura alia supersunt. cum his ergo & pote-
statis illius, quae forma inerat seminaria quadam re-
manere, ab hisque forma actiones prodire non est a ra-
tione alienum. immo (quod quis forte magis admire-
tur) insunt rebus agendi vires nonnunquam, quae tamen
nisi diffracta earum substantia nunquam sese exerant.
id in magnete videre est, qui ubi ob situm, quo obduci
solet, vel aliam quamvis ob causam trahere desijt, con-
fractus nouas veluti vires trahendi acquirat. ita ferè &
in purgatorijs medicamentis. haec enim difrupta eorum
substantia, atque adeo forma, tum vegetali, tum propria
exuta, sepe magis purgando valent, quam integra & vi-
uentia. huius quod dicimus, lathyridis semen exè plus pre-
beat, quod integrum deuoratum minus quam cofractum de-
trahit. cuius sane rei non obscura est ratio, soluitur. n. vin-
cula veluti quaedam, ubi frangitur, & in partes oes inna-
to calori nostro a litus patet, ad quae. s. unum pertinet, vi,
quae potestate medicamento inerat, in actum (ut aiunt) du-
cere. quae ob rem quamvis purgatio specificam formam se-
quitur, corrupta tamen forma, ut actio haec obeatur, quae
formam sequitur, (licet non unius sit formae, sed animalis
etiam caloris) hoc pacto fieri posse arbitramur. Quod autem
sequitur, si specifi a formam purgatio sequitur, quia eadem
vires detrahendi humoris facultas pluribus inest, una est
erit plurius specifica forma, quod est absurdum: hoc, in-
quam, ita dilui posse existimo. differt bilis a bile, pituita a
pituita, & plures humorum singulorum sunt differentiae, quae
do alij tennes, alij crassi, viscosi, calidi, acre magis, aut
minus, ergo licet eadem specie humorum plura detrahant;
non eiusdem tamen modi, sed neque eadem copia, eadem
violentia, ex eodem loco, eadem noxa, aut comodo, aut
eodem temporis intervallo medicamenta haec detrahunt.
haec igitur a specifica forma fortasse etiam procedunt,
quamvis non ignorem ex materia, & substantiae modo
eadem quoque variare. conueniant ergo in eodem ducendo
humore & eadem actione medicamenta plura: non con-
uenient tamen in agendi modo, & reliquis. id quod re-
quiri dixerim, ut aliqua eadem constare forma dicantur.
Sed esto etiam ut eadem actio sit, & similis plane humor
eodem prorsus modo a pluribus trahatur: non id tamen
sequi putandum est, ut eadem specifica forma sit multo-
rum, quando rhabarbari actio, qua bilem detrahunt, etsi
rhabarbaro omni & semper conuenit; illius etiam ma-
xime propria non est, quae uni illi conueniat: sequitur ta-
men non minus specifi ca formam, quam quae maxime pro-
pria est actio, quae quidem, si quis, quae non sit, nos roget,
satisur ignorare, & credimus ignorari, sicuti & aliarum
plu-

de lapidibus

CANONES

plurimum rerum forma ignorantur. Atque hic obiecta-
rum rationum, & in summa proposita quaestione sit
terminus.

*Medicamen-
tum quatuor
huiusmodi ali-
qua ratione
finitur. Si hu-
morum non tra-
hitur, sed tota
sua substantia
sua qualitate
accusa, simi-
lem.*

Medicamentum praeterea humores pur-
gat, sed natura eius actionem inchoante,
limitante, dirigente. Nam ipsa humorum va-
cuatio naturae est opus, sed per medicamentum
ipsius naturae artificis instrumentum. Natura
n. vt (ait Hippocrates) morbos curat, non medi-
cus: medici vero munus praecipuum est natu-
rae instrumenta suppeditare.

COST.

Actionis, qua medicamentum humores purgat, prin-
cipium esse ait naturam; eam enim inchoare, li-
mitare, & dirigere; ita vt euacuatio sit opus naturae per
medicamentum, vt per instrumentum. Id vero Hippo-
cratis testimonio probat, qui euacuationem esse ait naturae
opus, non medici. Est igitur hoc loco vt dubites. Attra-
ctio. n. humorum non est natura corporum nostrorum gu-
bernatrix opus, sed illius, quae forma est medicamentorum.
Quin etiam Hippocratis sententia videtur importune as-
ferri. Probandum est, non medicamentorum, sed corporum
naturam curare morbos: At quod ex Hippocrate addu-
cit, non est de medicamentis, sed de medico. Profecto
quam purgatio duplex quaedam actio sit, tum humorum
ad ventrem attractio, tum eorumdem extra corpus pro-
pulsio: humorum quidem attractio non est natura corporum
actio, sed natura, ac forma medicamentorum; at non
tamen sine corporis natura, immo calore; qui vim in
medicamento sopitam excitat, & in actum deducit: at-
tractio vero ad ventrem humoris persecutio & expulsio
vniuersum est corporum natura opus, allectos ad ventrem
humores ob sui vel copiam vel qualitates molestos non
ferentis. Itaque; siue attractionem, siue excretionem spe-
ctemus in purgatione, vtriusque causa non perperam cor-
poris natura constituitur, licet vario modo; expulsionis
quidem absoluta & vera, & vna citra vim ullam medi-
camenti; attractionis vero vt dicitur, seu adiutrix
causa, & in earum genere quae causa, sine quibus non, vo-
cantur; quae vera primariaque; eius causa sit medica-
mentorum forma ac natura. Haec tamen igitur de medica-
menti purgantis actione recte Mesues, sententia vero quae
ex Hippocrate affertur, licet ab interprete hoc loco qua-
si de medico prolata asseratur, vere tamen quam ab Hip-
pocrate ipso. 6. vulg. mor. sect. 5. id in vniuersum pro-
ponatur, naturas morborum esse curatrices, de natura,
non vt medico tantum, sed etiam, vt medicamento copar-
atur, intelligi debet. proptereaque; opportune adducitur
ad probandum, quod purgatio non sit medicamenti actio,
sed naturae. ita vt meo periculo audeam affirmare, fuisse
a Mesue, nudam, vt ab Hippocrate proponitur, senten-
tiam hoc loco positam: licet, nescio quo casu medici quo-
que fuerit interposita commemoratio.

MOND.
*Utrum medi-
cina euacuet
humorem per
sua comple-
xionem.*

Circa haec est dubitatio, vtum medicina laxatiua eua-
cuet humorem per sui complexionem quam habet,
& praecipue calidam, quia de hoc est magis dubium, & vi-
detur quod sic, per id medicina habet euacuare humorem,
per quod attrahit ipsum: sed medicina laxatiua attra-
hit ipsum humorem per caliditatem: quare, &c. maior est
nota, eo quod per hoc medicina habet euacuare, quia at-

trahit. Minor apparet, eo quod caliditas est vna ex causis
attractiuis, vt ponit Auic. primo cons. Fen. prima, cap. de
virtutibus naturalibus ministrantibus, capitulo etiam de
operationibus. Item, si medicina euacuet humorem resolu-
uendo per sui caliditatem: ergo etiam per caliditatem eua-
cuet ipsum exsoluendo. sed ita est: ergo, &c. Maior est no-
ta, eo quod euacuatio per solutionem humoris, & eius resolu-
tionem non differunt, nisi secundum magis & minus: &
etiam ex alio differunt, nisi secundum magis & minus: &
fit per solutionem; alia occulta, vt illa quae fit per resolu-
tionem. modo magis & minus manifestum & immanifestum
est Mes. & alij auctores. Dico ad hoc quod principium, per
quod medicina euacuet humorem, est duplex. f. generale, per
quod medicina. f. est euacuatiua non determinati humoris:
aliud scilicet speciale, per quod medicina est euacuatiua
determinati humoris a determinatis locis, per determina-
ta loca, illum etiam attrahens ad determinata loca. Modo si
loquamur de primo principio operationis medicinae solu-
tiuae, dico, quod ipsa potest talem euacuationem facere per
complexionem, & praecipue calidam. Rõ est ista, si medicina
solutiua per sui complexionem calidam potest introducere va-
cuam in corpore, tunc ipsa per suam complexionem calidam po-
test humorem euacuare: sed ita est. quare, &c. maior est
nota eo, quod medicina solutiua cum euacuat attrahendo,
inducit vacuum non absolute, sed vacuitate substantiae. mi-
nor apparet, eo quod de ratione calidi est dilatare, & aperire,
& inanitionem inducere, & sic per consequens vacuum in-
ducit, & facit loca vacua. Sed si loquamur de secundo prin-
cipio, per quod medicina solutiua humorem euacuat: dico
quod ipsa non euacuat per complexionem, sed per formam spe-
cificam. Rõ est ista, omnis operatio, quae est appropriata a-
licui rei & non est cõis, fit a propria specie siue specifica
forma: sed medicina solutiua hoc modo assumpta est appro-
priata determinato humori, illi etiam euacuans a determi-
natis locis: quare, &c. maior est nota auctoritate Platonis.
õ. n. quod mouetur, a specie, & a specifica forma sua agit,
quod ei proprium est: minor est de se nota. Itẽ hoc confirmetur
si medicina solutiua euacuat determinatum & prop-
rium humorem ipsum euacuans, per complexionem, aut ipsum
euacuaret per similitudinem, quã habet ad ipsum in quali-
tate prima, aut per contrarietatem quã habet ad ipsum: non
potest dici quod ipsum euacuat per similitudinem, quã ha-
bet ad ipsum in qualitate, quia tunc hoc modo turbith eua-
cuetur cholera & non phlegma, cum sit ei contrarium, quia
phlegma est frigidum & humidum: item etiã epithymum cum
sit calidum & siccum non euacuaret melancholiam, sed
cholera, quia cholera est calida & siccata: & violã, & serum
caprinum, & succus atriplicis non euacuaret cholera, sed
phlegma, cum sint frigida & humida, sicut phlegma.
Nec etiam potest dici, quod medicina solutiua euacuat de-
terminatum humorem per contrarietatem, quam habet ad
ipsum in qualitate: quia tunc hoc modo scamonea non
euacuaret cholera, nec etiam rhabarbarum, cum medi-
cina non sint contraria in qualitate ipsi cholerae, sed ei si-
miles. Et per hoc soluntur rationes, eo quod omnes con-
cludunt quod medicina solutiua respectu operationis suae
communis, quae est euacuare quemcumque humorem in-
determinatum, potest hoc facere per sui calidam comple-
xionem, vnde & hoc concessum est, nam medicina solu-
tiua calida euacuans indeterminate humores illos, eua-
cuet per sui caliditatem, resoluendo & euacuando humo-
rem quemcumque, & non determinatum, per sui calidi-
tatem.

*Responso.
Principium quod
medicina eua-
cuet duplex.*

COST.

Purgantia medicamenta non modo immoderata co-
pia, aut malefica qualitate incommoda sunt, sed
etiam parcius sumpta. quare ad prioris huius libri cal-
cem id quoque docebit, quomodo symptomatibus succur-
ras, quae ex medicamento imbecillio proueniunt. Sed non
est vt hic alieno loco omnia commemoret. sat. n. est ma-
ximorum incommodorum meminisse, quorum gratia de
malignis, benignisque; medicamentis disputationem hinc
instituit.

Qua propter tua interest, medicamenta ma-
lefica a salubribus discernere. Sunt autem
malefica quaedam toto genere, quorum virtus
efficacis omnibus est cognita, vt thymelaea, lathy-
ris,

115,

is, euphorbium. Alia [specie tantum, vel acci-
dente maligna, eaq;] in multis generibus, vt tur-
bith nigrum, agaricus niger, & darus, colocyn-
this vnica in planta sua, scammonium Sceniti-
cum, a quibus (ambobus) abstine, nisi si quando
in magnis affectibus est his (prius omni ratione
correctis) vtendum, idq; cum formidine, & pre-
meditatione. Morbis. n. quibusdam venenjs sūt
salubria, vt vipera elaphantiafi, malefica tamen
vicijs modis omnibus, vel saltem quibus nobis
licet. fracta, vt dicemus (lib. 2.) quāquam stolidi
quidam, præcipue rustici, & idiotæ improuidi,
quibusdam non castigatis vtuntur, ignorantes
quātam noxam principibus corporis partibus,
& virtutib. ipsum corpus gubernantibus, affe-
rat venenum illorū perniciosum. Neq; tantum
hæc deleteria sunt vitāda, sed omnia quoq; alia
medicamenta etiā benigna, nisi dicendæ post (si
per Dei gratiā mihi licuerit) conditiones obser-
uentur. Huius autē obseruationis in secernendo
medicamētū benignum a malefico, methodus
versatur, in cōsideranda medicamētū substantia,
tēperatura, sequentibus temperaturā qualitati-
bus, tactilibus, olfactilibus, gustatilib. [visilibus]
tempore, loco natali, vicinia medicamenti alte-
rius, numero. Ab his. n. singulis differētijs dispo-
sitiō quædā propria, & virtus medicamento ac-
quiritur. Porro a medicamenti substantia diffe-
rentiæ ipsius sunt obseruandæ, si id est leue, gra-
ue, rarū, densum, crassum, tenue, leniū, friabile.
Per quæ, medicamenta bona a malis secernere
poteris. Quæ. n. sunt inter hæc facultate valentio-
ra, qualia iunt omnia trahendo purgantia, quo
sunt leuiora, eō meliora, grauiora autē maligna.
Ob id scammonium, colocynthis, euphorbium,
agaricus, nitrū, aloë, & similia leuiora sunt præ-
stantiora: similiter quæ humiditatem habēt ex-
cremētosam, vt agaricus, turbith, polypodium,
scilla, & similia leuiora sunt meliora. Cōtra ve-
rō grauiora sunt meliora, vel quibus coacta esse
substantia debet (vt hermodactylus, iris, cyanus
lapis:) vel quæ comprimendo purgant (vt myro-
balani, species rhabarbari, absinthium, absinthij
succus) vel quæ leniēdo purgant & lubricādo (vt
psyllium, pruna, myxa, cassia fistula:) vel quæ ple-
na, non vacua esse oportet (qualia cassia fistula,
tamar Indi, balanus myrsefica. cuius grabū nil,
(quod carthamum indicū quidam vocant) rici-
nus, & similia. De substantia rara, vt de leui: de
densa, vt de graui est iudicandum. Quamuis autē
substantia friabilis esse tenuis, & lenta esse crassā
videatur, tamen id absolute verū non est, cū ex
his quæ substantia sunt crassā, (vt idem de tenui
polliceat) quædā lenta, & friabilia inueniantur,
vt ex aloë crassā, quædam lenta, alia friabilis. Idē
ostendunt scammoniū, salis species, & nitrum.
Sagapenum quoq; est leniū, & tenax, sed tenue:
& item anacardus. Nō est igitur vnicum tenue,
friabilis causa, neq; crassum leni, & glutinosi,
sed a puritate, & impuritate cū tenuitate, & cras-
sitie iuncta, proficiscitur vtrunq; nam purum &
tenue est friabile, impurū simul & crassum, est
lentiū. Præter illa, quorum essentia est humida
lenta; vt saccharum cādum, manna. In his enim
quod purius & tenuius, est glutinosius.

A A temperamento autem, medicamētum be-
nignum a malefico secernitur, per qualitatū pri-
marum actiones & opera: nam medicamētum
calidum, calfactio, tenuatio, rarefactio, matura-
tio, coctio, viarum apertio, & similia effecta pro-
pria consequuntur: si autem immodice calidum
est, morsus, desiccatio, sitis: si deniq; est summe
calidū, inflammatio, vltio cauterij modo, mor-
sus accerimus, attractio immodica, consumptio,
phœnigmosis id est, rubrificatio. Frigidum autē,
frige factio, cruditas: & similia: si supramodū est
frigidum, coarctatio, obstructio: si extreme frigi-
dum est, congelatio, [stupefactio] mortificatio.
Humidum item humectatio, lubricatio, lenitio,
glutinatio: si admodum est humidum, obstu-
ctio, flatu, nausea, & similia [præsertim si etiam
glutinosum sit:] Siccum denique, siccatio, rare-
factio, emaciatio, [coarctatio cavitatum,] cutis
corrugatio, cutis scissio, furfuratio, & similia.
Propterea medicamentum purgans calidum, sa-
lubrius frigidum: humidum siccum, et etiam calido.
In summa quanto medicamentum est tempera-
mento hominis medio propinquius, tanto salu-
brius: quanto remotius, tanto malignius. Quod
si qualitatibus his a media hominis tēperatura
extreme recedat, venenum potius est dicēdum,
quā medicamentum.
Tactus index est certus, mollis, duri, asperi, le-
nis, molle est quod cedit nostræ carni: durum
contra, cui nostræ caro cedit: illud quoque fa-
cile partitur, alteratur, corrigitur: hoc difficul-
ter. Asperum quoq; a siccitate est, lene ab humi-
ditate: ob idq; medicamenta purgantia, præser-
tim virium violentarum, lenia, sunt salubriora,
& alia similiter, præsertim quibus & lenibus &
asperis in eodem genere esse contingit: aspera
contra. Sic colocynthis, absinthium, fumaria, e-
laterium, agaricus, & similia lenia probantur,
aspera improbantur.
Medicamenta bene olentia sunt salubriora,
quia odor ille bonus, partes princeps facultatū,
ceu fontes, roborat, spūs instaurat, & facultates,
animamq; exhilarat: grauius: contra: ob id effe-
cta molesta; & difficilia illi succedunt.
Sapor autē præter cætera obseruandus in iudi-
cando medicamento purgante salubri, aut in sa-
lubri. Nā hic medicamenti virtutē immutat, &
modice diuersam facit: hoc autē loco de saporibus
tantū nobis est dicendum, quantū ad discer-
nendum medicamentum bonum a malo perti-
neat, quatenus scilicet eos propriæ quædam &
puræ dispositiones omnes consequantur.
Acres enim medicamentū facile inflamatur,
mordet, penetrat, aperit, vrit, vlcera, flatu dissi-
pat, tenuat, incidit, separat, resoluit, è longinquo
attract, siccatur, emaciat, sitim facit: ob hæc om-
nia cito, & valēter agit, & sua tenui essentia ama-
rum medicamētum, & cætera imbecilliter aut
tarde purgantia, celerat, & purgantiora reddit.
Amarum autem siccatur, consumit, vlcera, ape-
rit orificia venarū, hæmorrhagiā mouet, a pu-
tredine vendicat, terget, incidit, torminosū est,
conturbat, resoluit, attract, sed tardius quam
acres: flatu dissipat, sitim excitat, valēter agit,
sed tarde, suaq; crassā substantia acres obrundit.

Effecta calidi
ardore prima
& secunda.
Tertia.
Quarta.
Effecta frigi-
di. ord. 1. &
2.
Tertia.
Quarta.
Effecta humi-
di siccis: plura
de his in
lib. 2. de ra-
tione cano-
p. scripsi-
mus. Vita. n.
a calido in hu-
mido: moti a
contrarijs. ob
id intempores
fri. sic. peris-
iosior. licet
alio et immo-
dica necesse.

Sequentes tē-
peraturā qua-
litatis.

Olfactilis.

Gustatilis
Sapore tempo-
ramentum cer-
tius iudicant.
quam odore.
colores. lib. 4.
simpl.
Effecta sapo-
rum. seu tem-
peramentorum
qua ipsi sapo-
res sequuntur.

Acria.

Amarj.

Scien-

Galeni in
lib. 11. simp.
& libro 2. ad
Glauc. & in
Aphorismis.

Medicamen-
tum. vt mat-
ria. cetera. fa-
ctura. facit.
quantitas. et
pura.

Gal. lib. 1. &
4. de simp. tum
da. & alibi
passim.

I
Qualitas
tactilis. quia
substantia per
se non sensibi-
li sunt. proxi-
ma. ipsam de-
clarant. Quæ
medicamenta
purgantia con-
ueniuntur.

Abstrahendi
potentia. &
in cultu. aspi-
ritas. & leni-
tas. nota sunt
medicamenti
consistentia.

lib. 9. simpl.
intra. in ter-
ta Samia.

CANONES

MOND. Sciendam ut videamus causam eorum quæ dicitur in litera. Nā ut ponit G. 4. de simp. med. summa 4. j. cap. & etiam 2. sapor amarus est post saporem acutum in caliditate, verum est tamen quod ipse dicit in 3. summa, quod duplex est sapor amarus, hoc etiam ponit Auer. cap. de modo. cognitionis virtutum medicinarum ex facibus. Vnus est, qui generatur ex vitione partium terrestrium subtilium, sicut quando res dulces sunt amara: hoc enim est per vitionem partium terrestrium subtilium, quæ in eis sunt, sicut quando mel ex temporis diuturnitate in amaritudinem conuertitur, sicut etiam contingit de fructibus quæ sunt dulces, & postea in processu temporis sunt amari, sicut contingit de amygdala dulci, quando fit rancida. Alius est sapor amarus, qui generatur ex vehementi, & forti congelatione facta à frigido, sicut est opium, quod in sapore est amarum, & est valde frigidum, sicut probat Auer. in 5. sui collectorij: hoc etiam modo contingit in fructibus anteq̃ perueniant ad debitam maturitatem: primo sunt amari, postea pontici, postea styptici, postea acetosi & postea dulces, sicut isto modo est glās, aut castanea. Modo primus sapor in complexione est valde calidus: secundus autem est frigidus. Ideo Mesue de primo sapore amaro hic intelligit, & non de secundo, quod apparet, eo quod tales operationes, quas explicat hic Mesue non competunt sapor amaro secundo modo dicto: non enim est verum dicere de opio, quod sit aperitiuum: imò est oppilatiuum, similiter non est etiam consumptiuum, & sic de alijs loquitur hic ergo de primo sapore amaro, qui est valde calidæ complexionis post acutum, generatur enim per solam vitionem partium terrestrium subtilium, quare oportet, quod vitiatio in eo suū effectū relinquat, quid est caliditas, & ideo iste sapor in complexione aduarsū est calidus, & in complexione passiuū est siccus nam iste sapor habet duas conditiones, propter quas in eo non est humiditas: vna est, quia non nutrit aliquod animal, eo quod nutritio fit ex re aliqua ærulum delectabili, modo ex amaro puro præcipue non delectantur animalia: hoc autem non est nutritiuum, quia in eo non est humiditas, quæ sit materia nutrimenti, & ideo non nutrit, & propter aliud, in eo non est humiditas eo quod res amara alias res à putrefactione præseruat, & etiam seipsam, unde in ea nunquam generantur vermes, & ideo in ea non est materia putredinis, talis autem materia est humiditas, & ideo iste sapor in complexione est siccus priuatus humiditate, & præcipue superflua, tamen non fundatur in substantia sicca ignea, quia in tali fundatur res acra: sed fundatur in siccitate terrestris subtiliata per aduersionem, ut conuenit in re cineritia.

Sal. **S**alsum verò incidit, terget, tenuat, liquat, mordet, à putredine vendicat, cōturbat, subuertit ventriculū, & ad vomitum impellit, siccit, sitim excitat, asperat, expurgat radendo, aperit, & hæc omnia opera imbecillia & tarda efficit: ob hæc, suamq; mediocrem substantiā, omnia imbecilliter, & tarde soluentia roborat.

Tingit. Vntuosum itē lenit, lubricat, laxat, mollit, abominabile est, & nauseabundū, flatu gignit, obstruit. Hæc omnia imbecilliter, & tarde perficit, suaq; mediocri substantia acra, amarum, & salsum reprimit.

Dulc. Dulce lauat, lenit, obstruit, flatulentū est: omnia autem hæc præstat imbecilliter, nec cito, nec tarde, sed in horum medio: acra autē, amarum, salsum quoque reprimit, sed inspidum roborat.

MOND: **I**n parte ista Mesue ponit virtutes & operationes saporis dulcis, propter quod est aduertendum ut ponit Gale. in 3. & 4. de simpl. medic. ponit etiam Io. filius Ser. loco præallegato. sapor dulcis est substantiæ æqualis, temperatus in humido & sicco, declinans tamen ad humiditatem, habens etiam temperatum calorem, quod apparet, nam videmus quod res dum perueniunt ad perfectam, & temperatam decoctionem, sunt dulces, sicut apparet in fructibus, sicut etiam si perueniant ad superfluum decoctionem sunt amara: sicut & quando res non sunt perfecte decoctæ, non sunt dulces, ideo res perfecte decoctæ & temperata existens dulcis est, calore temperata, licet sapor dulcis ratione saporis declinet ad caliditatem & hu-

miditatem, hoc ergo viso apparet ratio eorum quæ dicitur in litera. Dicit enim qd, dulce est lenitiuum, lauatiuum, & hoc habet sui humiditate. Opilatiuum, hoc etiam habet propter sui humiditatem: & ex alio est oppilatiuum, eo quod citius attrahitur ab hepate indigestum à stomacho propter sui dulcedinem, eo quod epas valde delectatur in dulcibus, unde dulcia quàm plurima n̄ eleuant, id est oppilant splenem & hepar, ut ponit Galen. 13. Therapeuticæ. & propter hanc causam ponit Hippoc. & commentator in tertio acu. quod vinum dulce est oppilatiuum, generatiuum ventositatum: quia non excedit in calore, & est etiam humidum. Et ponit operationem suā debilem, eo quod iste sapor dulcis est valde amicus naturæ, unde non agit contra naturam, & ideo medicina solutiua, quæ in sapore est dulcis, facit suam operationem valde debiliter, & præterea cum medicinis solutiuis effrenibus admiscetur medicinæ dulces, ut scilicet istæ medicinæ effrenes fiant magis benignæ & amice naturæ, ita ut ex eis non fiat operatio, quæ sit egrediens naturam.

Acidi. **A**cidum penetrat, aperit, incidit, diuidit, tenuat, terget, densat, asperat, extinguit calorem, cito agit hæc opera: sed in medio valentium, & imbecillium est: sua deniq; substantia tenui acra obtundit, dulci & insipido vigorem addit.

Aduertendum quod duplex est sapor acetosus, quidam est sapor acetosus simplex, sicut sapor agrestis, quando appropinquat maturitati, & etiam sicut sapor herbarum, quæ acetosa dicitur: alius est sapor acetosus, qui simplex non dicitur, & iste est sapor acetosus, qui dicitur sapor acris, qui acumine participat, sicut est sapor acetici. modo primus sapor acetosus fundatur in substantia frigida aquea non digesta, nec bene permixta cum sicco terreo, unde quæ plus procedit eius permixtio, tanto magis appropinquat dulcedini, sed secundus sapor acetosus, non solum fundatur in substantia frigida, aquea, sed etiam fundatur in substantia ignea, unde habet aliquas partes subiles & illas propter putredinem, quæ est in eo, dum ex dulci ad acetosum permutatur, modo Mesue loquitur hic de primo sapore acetoso, non de secundo, eo quod hæc medicinæ non bene possunt applicari acetoso dicto secundo modo.

Acridi. **S**typticum intro cogit, densat, repellit, roborat, diuisa glutinat, tarde & imbecilliter agit, suaque substantia crassa prædicta omnia obtundit, quibus acra, [amarum,] & salsum vires addunt.

Aduertendum ut ponit Galen. in 2. de simplic. medic. 3. cap. ponit etiam Serap. sermonem 2. primi lib. præallegato. sapor stypticus est frigidus, & sicce complexionis, fundatur enim in substantia terrestris crassa valida, & per hoc differt à sapore amaro, eo quod licet uterq; sit sicce complexionis, tamen vnus est cum caliditate, ut sapor amarus, alius est cum frigiditate, ut sapor stypticus: differunt etiam in alio, eo quod sapor stypticus fundatur in substantia terrestris crassa nec vitiata, nec incinerata, sed congelata, ut ita loquat. sed sapor amarus fundatur in substantia terrestris subtili vitiata, & per hoc conuenit in complexione sapor stypticus cum pontico, quia uterque est frigidus & sicce complexionis, licet ponticus sit maioris stypticitatis & crassitiei, quàm sapor stypticus.

Inspidum denique lubricat, flatulentum est, obstruit, densat, congelat, calorem extinguit, & hæc omnia tarde, & debiliter, sua tamen substantia mediocri, acra, amarum, salsum, acidum reprimit.

Propter hæc, quæ medicamenta purgantia sunt solum, & omnino acra, ut euphorbium, thymelæa, sunt maligniora, quàm synceriter amara, ut colocynthis, cucumer agrestis. In horum medio sunt acra simul, & amara, ut scammonium. Innocentiora his sunt acra simul & styptica,

MOND.

MOND.

Insipid.

De medicamentis purgantibus dicta ex serap.

styptica, vt thymum, epithymum. His adhuc mitiora, quæ amara simul & styptica sunt, vt rhabarbarum, absinthium, fumarica, (aloë:) in horū medio acra & amara, & simul styptica, vt floechas. In summa quāto medicamentum ab acri & amaro sapore recedit longius, rāto est benignius: quoq; acris & amari medicamenti proportionem styptica substantia magis vincit, eō est sanius medicamentum. Saluberrima quoque sunt dulcia, vt cassia fistula, māna: & insipida, vt psyllij viscago: & dulcia, simul & acida, vt pruna, tamarindi. Minus his salubria, dulcia & amara simul, vt violæ: meliora, quibus ad dulcedinem & amaritudinem accessit styptica substantia, vt rosæ: stypticis enim medicamenta omnia purgantia reddit salubriora. Quibus autem natura deest salubre aliquid, ars natura imitatric & ministratrix, id sufficere debet; quo autem modo dicemus postea.

Ex colore autem secretio medicamenti benigni à maligno certa, & vniuersalis sumi nequit: quāquam ex accidenti in quibusdam generibus sit ordinata & scientifica: vt agaricus, colocynthis, turbith, alba sunt præstantiora: nigra, malefica: scammonium subalbum aut varium, est bonum: nigrum vero, malum: rosa exacte rubra, melior, & alia aliter, vt in simplicibus singulis docebimus. De his autem qualitatibus temperamentum sequentibus, si plura requiris, lege philosophiam naturalem.

Ad medicamenti quoq; delectum recte iudicandum, & bonum sit an malū, expendendum, tempus iuuat, tum quo medicamenta sunt præcipuè colligenda, vel non colligenda: tum quāto virtus medicamentorū durare potest. Quædam enim recentia sunt meliora, quā vetera: alia contra, dum antiquata sunt, euaserunt meliora: alia in horum medio sunt.

Meliora siquidem recentia sunt, primò styptica & amara, (nam cū ipsa sint siccissima, vetustate adhuc sicciora euadunt, ob id deteriora;) secundo loco quorū facultas imbecilla est, aut superficialia, aut facile resoluibilis, ob raram corporis medicamentorū texturā. Antiquatis enim his, tēpus vires oēs resoluunt. In contrarijs horum cōtra res habet, hoc est antiquata sunt præstantiora, & acra similiter. Tēpore etenim calor eorum inflammabilis, & superficialis (quod hæc, dum recentia sunt, mordent & vrunt) expirat, acrimonia autem à reliquo obtunditur.

Media autem recentium, & antiquatorum, dulcia, insipida, & salia sunt præstantiora. Nam salia, recentia turbant ventrem, & euertunt ad nauseam & vomitum: veterata eadem, moriū violenter pungunt. Reliqua duo, recentia quidem, ob largum humorē excrementosum sunt flatulenta, [vetusta verò exanimata sunt.] Recētia verò & antiqua intellige pro cuiusq; generis natura, [non eodem dierum, mensū, vel annorum numero metienda:] nec quæ germini proxima sunt recentia, nec iam vetustate putrētia, & velat iā cinefacta, veterata hic intelligo, sed minus diu, aut magis, post collectum seruata. Quo autem sint tempore medicamenta colli-

Agenda, & quādiu viribus integris seruari possunt, postea Deo auspice dicemus.

Locus autē natalis, quia medicamenti simplicibus multis non modo promptam generationem & felicem præstat, sed & propriā quādam virtutem impertit, in medicamentorū delectu, maximi faciendus est. Natura etenim (vt Plato inquit) locis quibusdam, aliquas virtutes proprias impertit, quas illa rebus in se genitis & crescentibus communes faciant, sed tantum diuersas, quantum causa harum differunt, & artifex natura est multiplex. In locis ita quæ liberis, excrementaq; nulla sortitis, plantæ proprietatem perfectionemque assequuntur generi suo debitam: in non liberis, excrementorum naturam induunt, & à perfectis degenerant. Attrahunt enim singuli ex terra alimentum sibi familiare, & conueniens: vitis (verbis gratia) dulce: lupinus, nitrosū: colocynthis, cucumer agrestis, amarū, ex partibus terræ adultis natum. Eius autem rei inquisitio, sermonis nō est præsentis, sed altioris.

Ob id plantæ humido excrementoso præditæ natura in locis [humidioribus quidem, deteriores:] siccoribus vero, præstantiores euadunt: siccoribus contra, in locis siccoribus, peiores, [meliores in humidioribus damnantur: & thymelæa, cucumer agrestis, colocynthis in siccoribus & calidioribus mala sūt & venenosa: absinthium item maritimū est maleficū, vt scammonium ex regione Scenitarum: Antiochenum vero est præcipuum:] quæ enim immoderatus calidæ sunt, vt scammonium, in locis calidioribus, peiores etiam euadunt, & frigidæ ad portionem.

Ad hæc terræ, & per hanc plantis virtutem magnam impertit, & variam non sol tantum, sed aliorum quoque corporum cælestium aspectus hunc locum & illum aliter atque aliter afficiens. In quo causarum genere, quædam plantæ locum, & cælum habentes suę intemperaturæ contrarium, sunt meliores: alia simili emendantur: sic guaril, & aquaticum sisymbrium, & quæ aliæ humido abundant excrementoso, sub cælo suæ naturæ dissimili meliores sunt: turbith quoque, agaricus, scammonium, sub dissimili sunt meliora. Plantæ præterea nonnullæ ex alterius cuiusdam vicinia vel contactu, meliores aut peiores euadunt: sic hermodactylis scilla, aut raphanus vicina, vigorē addit: & thymus epithymo, & quercus polypodio, & sennæ ruta. Contra autem maligniora euadunt scammonia, esula: aut tithymallis propinqua: polypodium lapidibus: epithymum ozymo. Numerus quoque plantarum vel fructuum, vires eorum mutat: nam cassia fistula singularis, & sola est præstantior, contra sola colocynthis, scilla, cucumer agrestis, deterior vis enim plantæ, & terræ, diffusa, multiq; distributa, est remissior: tota vero in vnicam plantam, aut fructum solum coacta, valentior. Eodem pertinet fructus quantitas, quod in paruum virtus coacta, est valentior: in magnum soluta, imbecillior: ob id colocynthis magna est melior.

5. Leno.

10. Timet.

Triticum. vitum & carum ego non pecturitate.

Absinthium scripinum seu maritimum etiam dicitur Dioscoridi & Gal. lib. 6. simplic. Guaril potius lactea sit veluti scitum valde prurians. sed huius loci non conuenit agenti de plantis.

6. Vicinia & contactu.

De

Alimenta medicamentosa sunt meliora. Lib. 1. par. in cap. 1. Audremet. epipodion. visser.

Gal. capit. ult. Lib. 1. simp.

4. Tempus.

Sassafrasia nascabanda in largi huiusmodi dicitur potius ab huiusmodi tunc vero autem antiqua. Epirhymum. rhabarbarum etiam triana. Ius adhuc recentia. Lib. 2. in simplicibus.

medicamentis per se sic ex se re.

CANONES

De medicamentorum delectu, indicatione sumpta ab ipsorum facultate.

Medicamentum purgans a nostro calore in energiam reductum motu violento vacuat: neque enim vacuaret, nisi naturam vim afferret.

MOND. **E**x his verbis concipimus duo principia, per quae medicina attrahit humorem sibi proprium a loco scilicet ad loca communia expulsionis. vnum est principium extrinsecum magis, aliud est intrinsecum magis, & per hoc concipimus modum operationis correspondentem illi principio. principium extrinsecum magis istius operationis siue attractionis humorum solutiua est medicina. cum enim sit quaedam res non naturalis, est sicut eius principium extrinsecum, vnde non agit nisi regulata a natura. haec autem regulatio est duplex, vna est eius regulatio, vt exterius existens est antequam a corpore assumatur: nam ipsa operatur per principia suae generationis, & debita commixtione elementorum regulata cum debito aspectu caelesti, & hoc non est aliud, quam forma specifica in ea existens, vnde quiddam addit supra complexionem medicinae. vnde medicina attrahit hunc humorem proprium per commixtionem proportionatam, & regulatam a corpore caelesti, & suo aspectu, & hoc est, quod dicebat supra Mes. qd medicina solutiua attrahit humorem non quia calida, nec quia frigida, sed quia tali virtute caelesti dotata, quia in ea est forma specificata. & per hoc innuitur, quod medicina est principale agens in attrahendo humorem non incitatum, aut irritatum sed principale: vnde sicut magnes principaliter per formam specificam, quae est in ea, attrahit ferrum: ita medicina per sui formam specificam attrahit humorem sibi proprium. tñ non est principium perfectiuium, aut completiuum illius attractionis, sed potius natura: Alia est regulatio ipsius medicinae, quando interiorius est assumpta, & hanc regulatiõnem sortita est a calido, & virtute: nã medicina solutiua comparata corpori nostro est talis in potentia, & non actu humores attrahens. omne autem quod est in potentia relatum nobis, nunquam fit in actu tale, nisi reducat ad actum a calore nostri corporis, & ab eo regulatur, & tunc sicut est attractio humoris proprii, quae quidẽ est in ea potentia, cū hoc quod agit s. in actu. secundū regulatiõnem, quā sortita est, s. a calido naturali. & hoc satis consonat veritati, si enim in aliquo loco exteriori ex vna parte poneretur multa quantitas scamoneae, & ex alia parte poneretur quãntitas pauca cholerae, nunquã scamonea attraheret cholerae, nunquã et cholera moueretur ad scamoneam, & ideo oportet, quod eius operatio sit secundū regulatiõnem, quae sortita est a calido nostri corporis, & hoc etiã vult infra Io. Mes. si n. ipsa per se faceret hanc operatiõnem sine alicuius auxilio, tunc ipsa per se sanaret corpus qd falsum est: immo natura oĩum principaliter est operatrix, & sanatrix aegritudinum principaliter, & hoc modo exponẽdo dicemus, quod principale agens in hac attractione humorũ ad loca communia expulsionis est ipsa virtus expulsiua mēbrorũ, in quib. cōtinetur humores nocui; & attractiua virtus, quae est in locis cōmunib. expulsionis, & ex his duabus virtutibus perueniant postea humores ad stomachũ & intestina, sed instrumẽtale agens est ipsa medicina. Per hoc soluitur duae quaestiones, vna est in qua queritur vtrũ medicina solutiua attrahat humores ad stomachũ & intestina per virtutẽ, quam acquirit a corpore nostro, an nō. Soluitur et secunda quaestio, quid sit principale agens in attractione hac an medicina, an virtus operas cū suo naturali calido. Quare dicendũ, qd principale in hoc est virtus, & est principiu intrinsecu istius operationis, vt et supra ponebat Mes. auctoritate Hipp. oĩum. n. natura est operatrix rerũ, & sine

Datum dicitur incidentium fluit.

natura nõ educitur humor a corpore, medicus vero ministrat est. Tagatur et modus secundũ quẽ natura operatur in hac attractione. Neq; .n. educit, nisi quã naturã vim infert. Ipsa. n. medicina inquantũ iuuat virtutẽ expulsiuã alicuius mēbri, in quõ mēbro erat multo tpe cõtẽtus aliquis humor malus, ita qd erat factus illi mēbro cõsuetus, & tũc a mēbro nõ posset expelli, adueniẽte medicina ipsũ mēbrũ vincẽte & incitãte, sit qd tũc talis humor nocuius a mēbro expellitur, & vsq; ad locũ cõmunẽ expulsionis peruenit, & hoc modo medicina solutiua infert viam naturã. nõ .n. hoc est violẽtia simpliciter, quã sit destructiua siue impeditiua operationis ipsius naturã: immo cõfortat naturã in expellendo. iterũ et talis violẽtia simpliciter facta ipsi naturã est irregularis & mala; hęc aut nõ est mala, sed infert iuuentũ ipsi corpori euacuãdo ab eo, quod p̄ter naturã est, in tñ quod est regularis. sed hac violẽtia s̄m quid facta per incitatiõnem virtutis expulsiuã mēbri a medicina solutiua, & per hoc soluitur quoddã argumentũ, quod cõsueuit fieri. Nõ videt̄ (diceret aliquis) qd medicina solutiua euacuet inferẽdo vim naturã, quia si faceret medicina vi naturã, tũc esset pugna inter naturã & medicinã; quare eius operatio nõ esset regularis. Soluitur per iãdictã; nã hoc nõ est violẽtia, qd fit cū pugna, s̄t violẽtia, qd fit p̄ quãdã incitatiõnem naturã a medicina. cū .n. virtus expulsiua mēbri incitat̄ ab aliqua re nocẽte, tũc vehẽtẽter operatur, vt ponit Gal. v. d̄ accidenti & morbo, & iõ quã virtus expulsiua mēbri incitatur a medicina, incitatur et ab humore, qui iã cõmotus est per medicinã; idẽo tũc virtus mēbri vehẽtẽter illũ humore expellit: multa. n. videmus principia, quae valde vehẽtẽter operantur, qñ incitantur ab aliqua re nocente, & hoc habet verũ in virtutibus naturalibus, immo et in vitalibus & animalibus, vt ponit Gal. sc̄ipue de virtute vitali in libello d̄ causis pulsũ ponit. n. quod virtutes aliquã necessitate assumentes. s. ab aliqua re p̄ter naturã, vehẽtẽter operantur, & tũc posset fieri pulsus fortis valde.

Atractionis quũ tres modos. Alex. 3. quest. natur. tradat, quãdã s. vi & tactu trahunt, & hac modo uendo mouentur, alia calor vi, quod intermedium est, trahentia, quod est intermedie coniunctũ consecutione quadam, v. uicũ videlicet ratione, trahunt; alia ob familiaritatem benigno motu trahunt: iure cuiusnam modi medicamentorum attractio sit, dubitare licet. Galenus sanẽ, de qua re in superioribus sat. s. ob familiaritatem attrahere, quã purgandi facultate prædita sunt possunt tenet. præsertim 3. de simpl. med. fac. atq; ita in tertio attractiõnis modo reponit. Cõtra hoc in loco Mes. nõ nisi, ob violẽtiam, quã natura infert, vacuare medicina pronũcians, in primo mō collocat. atq; a Galeno hac et in re videtur dissentire. Mesius aut̄ astipulatur Hipp. & quotidiana experientia. Sanẽ non ignoramus, velle aliquos magne. & eruditionis, & authoritatis viros, quia violẽtia inferunt, quae purgant nõ nisi primi ordinis hãc esse attractiõnem, et propterea Gal. damnare, quod tertio modo, ob familiaritatem scilicet trahere ea existimant, quã quae hoc pacto trahunt, benigno non violento modo alliciunt. Nõ est tñ, vt nos vel hęc ratio, vel ullius autoritas seducat. Quae primo modo attrahit nõ solum vi, & tactu trahunt, sed eadem tangendo amplectendoq; trahunt, & dum mouent mouentur: atq; propria huiusmodi attractio est, at medicamenta, quo pacto amplecti humores possunt, aut tangere, quomodo et moueri ipsa possunt, sensu & motu omni destituta? somnio certe hoc p̄prius videtur, ad animal aut̄ (vt ego video) prima attractio pertinet. ita. n. equi currum, aut nauis trahunt, non ita et medicamenta, neq; magnes. Cõsultius igitur statuisse medicos alios oes, dixerim, impropria me dica-

COS 2
Fol. 4.
4. cap. 4.
Text. 11.
Text. 41.

Text. 29.

dicamenti esse attractionem, qua, quod trahit, quiescit. neq; enim ad ipsos humores medicamentum fertur; sed ut mox ostendemus, quiescens illos allicit in ob substantia familiaritate, tum ob alias causas, quas supra explicauimus. At medicamenta (dices) vim inferunt: quæ tertio modo trahunt, non inferunt. Quod vim faciant, respondeo non attractionis esse causa: sed insunt ipsis, propter attrahendi vim, qualitates eorum substantia annexa, natura hominis aduersa, ob quas perturbari necesse est: sunt. n. & saporis ingrati admodum, à quibus nausea, & vomitus, et mordicatio, atq; alia ea effecta prodeunt, qua hic primo capite fusius docuit, secandi, incidendi, abstergerendi, status excitandi, conturbandi, & id genus alia: sunt fetidi odores, & substantia ipsamet medicamenti toto sape genere homini inimica, à quibus omnibus affligi oportet. Sed non medicamenti tantum causa perturbatur. quin, & humorum crassitudo, aut lentor, rarum angustia, obstructioq; rotius noxa frequenter origo esse solet. quare, & diuinus Hipp. paranda esse corpora admovent ante purgationes, ut humores scilicet fluxu apti reddantur, & via, per quas ferri debent, expeditantur. Ob has igitur causas assumpto medicamento conturbantur, non autem ob attractionem: hec enim blando, & amico admodum fit motu, nisi aliud obstat. quare, & sapissime obseruare est, ex castigato, & opportune propinato pharmaco absque ulla prolixo noxa largam sequi attractionem, & attracti humoris expurgationem. Erit ergo medicamentorum purgantium attractio propria, & terrij modi ut Gal. & medici vniuersum omnes consentiunt.

Vacuatur autem proprium, & familiarem sibi humorem, non etiam alium quemuis, nisi actio eius, ob quantitatem iniustam [& qualitatem alienam] effrenis, ac immodica eualerit.

COST.

Pen. 4. doc.
4. cap. 4.
Tex. 11.
Tex. 41.

Medicamenta aut proprium humorem non promouunt humores omnes educere, quod, & paulo post reperit. hoc, & Gal. in lib. de purg. medic. facult. & Auic. I. Can. & Auic. 5. Coll. & ante omnes Hipp. in lib. de natura hom. Contra tamen idem Hipp. eodem libro, medicamentum, ait, idem, si quater in anno exhibeas, hyeme pituitosissima tibi euomet, vere liquidissima, aestate biliosissima, autumno nigerrima, atque idem paulo etiam dixerat in superpurgationibus cholagogum medicamentum bilem primum, debine pituitam, atrum humorem, ac sanguinem detraberet: phlegmagorum autem pituitam primo, postea bilem suam, atram, & ipsum sanguinem euacuare. Quare si ita se habet, edaccer ergo medicamentum quoduis humores pro diuerso tempore, & diuersa mensura omnes, neque unum trahet peculiarem. Scribit etiam Arist. 1. probl. medicamenta ubi in ventre resoluta, & ad venas delata sunt, ex venis, quia concoqui nequeunt regredi, & quicquid obuium fit secum detrabere, atque hanc esse, quam purgationem vocamus. quare si hoc quoque verum est, nullus etiam intrahendo erit delectus. Ceterum, ut his satisfaciamus, animaduertendum, duplicem medicamento omni expurgationem fieri: alteram abstergendo eorum omnium, qua obuiam sunt: alteram attrahendo, quod peculiare est tantum. pollent enim acrima, amara, sulfura, acida medicamenta abstergerendi; dulcia autem, & insipida abluendi facultate, ut priori capite, hic author fusius docet; medicamento igitur cuique quum duplex huiusmodi expurgatio succedat, prior ea est, qua abstergetur, & hac quicquid obuium est eximitur: posteriori vero, qua attrahendo absoluitur, non nisi quod peculiare est, & proprium: quamobrem, quod Hipp. scribit de vomitu, qui

Tex. 29.

A ventriculi presertim expurgatio est; verissimum esse putato: sciatere enim ventriculum hyeme pituita, & ea crassa, vere liquidiori pituita, aestate biliosis excrementis, & autumno atris, proptereaq; diuersis hisce temporibus diuersè quoque euacuari, ut rationi maxime consentaneum sit; ita quod expurgatio huiusmodi fiat, attractione non est opus, sed sola perficitur absterfione. expurgato autem ventriculo si illi medicamentum adhuc hæreat: tunc demum neque vere liquida, aestate biliosa, autumno atra, hyeme pituitosa expurgantur semper; sed talia à circumstantibus partibus, ac à toto planè corpore alliciunt, qualia attrahere aptum fuerit medicamentum, illi scilicet peculiaria, & propria: hoc etiam ipsi euenit, qua subducendo alium expurgant. primum sanè absterfioria, qua vigent, potestate, quicquid obuium sit, euerunt, seu nostra potius natura ab illorum acrimia, & molesta qualitate irritata facta impetu foras pellit; dein vero insita vi familiarem humorem ad sese alliciunt, qui postmodum expultricis facultatis conatu deorsum protruduntur. Quod aut ex eodem Hipp. postea adducitur, cui etiam quotidiana experientia astipulatur, trahi, scilicet medicamento omni, humores omnes in superpurgationibus, ut verum est, ita sententiam nostram confirmat. cur enim, quod familiarissimum est primum trahitur, quacunque mensura medicamentum dederis? cur scammonium semper bilem, colocynthidis semper pituitam primo loco, debine humores alios eliciunt? argumentum hoc præbet certe, & peculiaris facultatis, qua peculiarem humorem quæque detrahunt, non communis, aut fortuite. At cur familiari attracto, alij quoque humores succedunt? Gal. de simpl. med. facult. venarum imbecillitatem, osculorum laxitatem, & medicamenti mordicationem affert pro causa: venas scilicet & quia à medicamento mordicantur, ac quodammodo emulgentur, & quia eiusdem medicamenti vi à temperie sua cadunt, imbecillas reddi, & imbecilliter continere, atque ita medicamento expultricem vim irritante alienos etiam humores expurgari. Eandem quæst. 5. Coll. proponit Auerr. & dissoluit aliter quam Gal. sed tam obscure, ut vix, quid velit intelligam. hoc tamen voluisse auguro. Quum duplex insit purgationibus medicamenti attractio, ut idem Auerr. eodem loco docet, altera caloris proprii, qua absolute trahit, altera à proprietate, qua non humores quosuis, sed proprium, & ex propria regione trahit; utraque hæc tractio potestate medicamento inest, reducitur autem in actum ab insito nostro calore: at vim hæc peculiarem, ut certum humorem ex certa regione trahat, attractionem scilicet ex proprietate, non nisi sub certa quadam, & exacta medicamenti mensura fortitur. quo fit sub alia mensura hæc quidem, qua proprietate est desinat, sola autem ea remanet, qua merito caloris perficitur. calor vero, quicquid obuium est, promiscue trahit, proptereaq; attractione ex proprietate feriente, caloris tamen illius vi purgatio adhuc sequitur, sed alieni humoris. Hæc (arbitror) Auerr. sententia est à positis ab eo principijs non recedens neque, ut mihi videtur, parui assimanda, si enim, ut ipse posuit, duplex attractio medicamenti inest communis altera, ita enim qua fit à calore, nuncupari potest: altera propria, si propria hæc, quæ non nisi sub certa medicamenti mensura seruari maxime consentaneum est, ob excessum corrumpatur, omnem superesse integræ, veritatis speciem habet: atq; ob id alienos humores trahi. Nobis certe, licet id suspectum habeamus, quod attractione à proprietate ex elementorum mixture, ait emanare; hæc tamè Auerr. de duplici attractione opinio maxime arridet. Eslo qd Gal. ait, ut vasa imbecillia

C. 27. & 28.

blæsiæ. B sunt

CANONES

sint ob medicamento mordicantis molestiam, & ob eius
 fultum, ut etiam eorum laxiora sint oscula, ac irritata a
 medicamento expultrix expurgandi modum non habeat;
 inesse tamen attractionis non nihil necessarium videtur,
 quum adhuc vigeat medicamento calor, attractionis com-
 mune instrumentum; & expultrici facultati contentrix
 membrorum vis nunquam non elubetur: etsi enim im-
 becillior fort. asse hanc est reddita, non tamen proflus in-
 valida, alio qui, & sanguinis & humorum omnium, ex
 largiori medicamento omni euacuatio succederet expul-
 trice vidente, contentrice autem prostrata. Itaq; preter
 expultrici operam, preter v. a. i. imbecillitate, atque
 osculorum huiusmodi, de quib. Gal. quod in super purgatio-
 nibus euacuato proprio humore alieni sequatur, calorem
 medicamenti potissimum causam esse ego facile affirmarim.
 atq; ita propositam solui questione. At obijciat aliquis,
 si exhibitum ampliori mensura pharmacia attractrice non
 propria, sed cōi agit, ut ait Auer. ergo quodcumq; ipsum
 fuerit, tenuiores primo humores post crassiores educet
 nullo alio habito delectu. Contra tamen propinato maiori
 copia melanogogo medicamento atrum humorem, &
 phlegmagogo pituitam e duci primo sepe loco videmus,
 relictam bile, que tenuior est. Impulit hanc rō nonnullos vi-
 ros, certe praesentes, ut de Auer. male sentiret. Nobis
 vero infirma admodum obiectio videtur. Non statim
 medicamentum largus sumptum immoderatum concipit
 calorem; sed tanatq; nostrae caliditatis vi excuscatatur pri-
 mum, & ad agendum promouetur: tunc vero medica-
 menti calore vias referante attractoria, quoq; vis, qua
 ex proprietate illi inest, exerit sese, & quod proprium, ac
 peculiare, cuique est, allicit: at exandescit paulatim in-
 situs corporis nostri calor continus subministrata ex me-
 dicamento materia, & medicamento quoque caliditas
 maiori acceditur flamma: quo fit, ut eius propria vis ca-
 lore certam metam transgresso corrumpatur, & trahere
 desinat, tunc vero peculiaris humoris euacuatio suppri-
 mitur, interdum aut altera vis, ipsa videlicet caliditas,
 & trahedo laborat, sed nullo amplius delectu, quicquid
 obuiam sit, trahit; tenuiora tamen primo loco, & fluxioni
 aptiora, deinceps etiam crassiora subsequuntur, sanguis
 autem, licet attra bile, & crassa pituita tenuior, minus
 facile admittitur, quod eo membra maxime alatur. Er-
 go cur medicamenta maiori mensura assumpta proprium
 tamen humorem alliciant, attractrice proprie robur est,
 quod non statim dissoluitur, dissoluitur autem postea, tunc
 vero purgationis est finis: incipit aut super purgatio, &
 sola attractio cōs. vigeat, & humores confuse omnes tra-
 huntur, qui faciliores. Erit igitur, ut semel dicam, super-
 purgationis causa ipsa quidem caliditas; purgationis
 autem, vis propria, recte ergo Auer. attractionem prop-
 priam non nisi cum determinata mensura consistere, in-
 super aut purgationibus attractricem cōem vigere ar-
 bitratur; attractionem autem communem voco, qua ex
 calore, quam quidem si recentiores purgationibus medica-
 menti generatim inesse intelligunt, quo ad peculiarem
 trahendi vim generalem, quoque quandam tribui illis
 oportere aut; recte illi quidem, sed non rem nouam do-
 cent. sin aliam praeter calorem vim esse putant, frustra eos
 arbitror laborare. Sed de hac re satis. Quid aut ad Ari-
 sententiam trahi medicamenti, quicquid obuiam sit, scri-
 bentis? Suspecta ea semper nobis fuisse, qua is diuinus
 alioqui vir scribit de purgatione: quando experientia pla-
 ne ipsa peculiaris humoris delectum cuique inesse medi-
 camento, admonemur, quod ipse igitur ait, ut in primo
 ipsius purgationis initio venum esse fateor (manifestis, s.
 qualitatibus, quod ventriculo adheret secando, at tenui-

edo, & detergendo) ita & in superpurgatione puto enu-
 nire, in qua, ut modo dixi ex Auer. sola vigeat attractio,
 qua caloris sit ope. de purgatione vero ipsa, ab Arist. ip-
 sa me rei veritas abducit.

Quoniam vero omnia propè medicamē-
 ta purgantia genere iunt deleteria, ac sua
 violentia naturae nostrae grauissima: ipsa tamen
 natura, quibus potest modis illorum motibus
 facultates nostrum corpus dispensantes purgā-
 do dissoluentibus occurrunt dum corporis excre-
 menta illis trahentibus, non modo facilis per-
 mittit, sed etiam his per medicamenta expellen-
 dis, tanquam onere leuata, recreatur, non mi-
 nus, quam si ipsa motu suo naturali expelleret.
 Porro fit purgatio duobus potissimum modis
 (ut lib. 1. aphor. meminit Hippocrates) interdū
 vomitu agitata sursum ad stomachum materia
 frequentius, deiectione, excrementis ad aluum
 deturbatis. Ne pures autem medicamentū pur-
 gans ventriculo, receptum ad humorem vacu-
 andū penetrare, sed vi attractrice sibi insita de-
 lectū quodam cognatum humorem, & familia-
 rem ex venis, & corporis meatibus sensum la-
 tentibus, ad se ventriculum, & intestina rapere:
 quomodo Magnes ferrum, & succinum festu-
 cam, & alia quaedam alia attrahunt.

Antiqua versio ita habet (& illud ideo quoniam me-
 dicina laxatiua perueniens ad stomachū, non adit
 humorem, que euacuare debet penetrando ad ipsum: sed
 virtute attractionis sigillata in ipsa attrahit, eligens, qd
 ex humoribus est ei proprium attrahere. & est compa-
 ratio operationis eius ad materias, comparatio magnetis
 ad ferrū, charabe ad fustem, & ad alia.) Variant tamen
 cōdices in manuscripti, qui Philippi Florentini medici
 egregij opere ad nos peruenit legere est, (addit) alij oēs
 (adit.) Refutare iuxta priorem lectionem Aesclepiadis
 sententia videtur, gigni a medicamento humores opinā-
 tis, iuxta vulgatā literā opinionē eorū, qui medicamen-
 tū concedere ad ipsos humores, & vniuersum corpus exi-
 stimarunt. Est aut questio vtraq; digna animaduersione.
 An medicamenta certe humores gignāt, quos educunt,
 fustus Gal. lib. de purg. med. fac. prosequitur, & conuel-
 lit, in eandem tñ snāna is quoq; videtur interdū ire, ve-
 luti quū 3. de simp. med. fac. medicamentum mitius, si a
 corpore superatur, non aut superat, in humores ait dege-
 nerare. quare, & cū damnare Auic. merito videtur. 1.
 Can. An vero, quod in quast. 2. ambigitur, medic. mētū
 vtriculo immoretur, seu in venas, & corpus vniuersū
 comect, discrepare a medicis videtur Arist. & ipsamet
 experientia. Medici, praesertim Auic. 1. Can. hāere phar-
 macū ventriculo, atq; ita trahere persuasum habēt. Cō-
 tra Arist. 1. probl. id vbi in ventre resolutū est, in venas
 per cibi vias permeare; ex venis aut, quia concoqui ne-
 quit, regredi, atq; humores detrahere, sed, & quotidia-
 no quoq; experimento videmus, asupto rhubarbo, &
 casia stanscere lotia, quod argumēto est, ad venas atq;
 ipsos etiā renes duo hac ferri. Quin & Auic. causam red-
 dens, cur medicamentū interdū vomitum, quādoq; alui
 deiectione faciat; citū, aut tardum illius ad intestina de-
 scēsum offert, ex quo pertinere ad intestina medicamē-
 tū, atq; adeo ventriculum excedere, confirmare videtur.
 At vero, ut hac etiā persequamur, quod primo loco qua-
 rit, an medicamentū humores gignat, de qua re notatur
 Gal. in cōstātia, & erroris etiā ab Auic. ingenue dicā,
 quod sentio. Tuebatur alias in nostris in Auic. ad notā-
 tionibus

CO

Aph. 2. lib. 1.
 & 1. lib. 4. 6.
 7. 8. 9. 14.

COST.

Cap. 24.

Fen. 4. doct.
 5. ca.
 Probl. 34.

COST.

Distinguit purgantium medicamentorum actionem, A
 eaq; alia dissoluendo, alia comprimendo, alia leni-
 niendo, alia lubricum faciendo purgare aut. Id & Aui-
 cen. 1. Can. Quæstione autem dignum videtur, sitne idem
 leniens, & lubricans medicamentum: solent. n. hæc vo-
 ces nullo discrimine pro eadem re sumi à recentioribus:
 sintne præter eos quatuor, alij subducendi modi, laxant
 enim aliqua etiam abstergendo, ut serum, absinthium,
 beta, sal, ac nitrum; alia emolliendo ut oleum, & pin-
 guia omnia, quæ induratas feces subductioni accommo-
 dant: alia humectando, ut aqua, cucurbita, atriplex,
 malua; alia elquando, ut euphorbium: an demum qua
 leniendo, lubricando, comprimendo subducunt, vere sint
 purgatoria, quæ attrahendo expurgent: Mesues. n. quum
 hoc in loco his tribus vim trabendi admodum imbecil-
 lam tribuat; idem tamen paulo post catalogum eorū fa-
 ciens, quæ bilem, pituitiam, aliaq; excrementorum ge-
 nere à proprietate educant, horum quoq; meminit, quod
 etiam pariculatorum facit, quum de simplicibus agens,
 singulis suam peculiarem humoris educationem ascribit,
 quæ sine attractione fieri non potest. Profecto ut ad sin-
 gula hæc respondeam, an lenientiam dicamenta, quod
 primo loco queritur, à lubricantibus differant, sunt non-
 nulli ex recentioribus, qui unam esse lenientiam, & lu-
 bricantium speciem putent, contra quæ Arabes senserint,
 horum tamen duo genera esse aiunt, alterum eorum
 quæ, quia frigidam, humidam, & lubricam temperiem
 habent, lentore, & aluum imbecillam mouent, & in-
 ternarum partium meatus frigida sua, & lubrica vi-
 scositate condensant, infarcuntq; emplasticorum more:
 talia autem blitum atriplicem, portulacam, cucurbita-
 tam, & insipida penè omnia esse aiunt, quæ scilicet inti-
 mis viscerum meatus neque permeant, quos lentore po-
 tius suo, & frigidiitate obstipant, neque quicquam edu-
 cunt, nisi per accidens, alterum genus esse dicunt eorum,
 quæ præter dictas qualitates aliquid etiam caliditatis
 habent, & tenuium partium, quibus intestinorum recre-
 menta non modo lenientia ut primum genus, sed etiam
 rarificando, ac tergeudo aluum subducunt: in hoc ge-
 nere ponunt cassiam, maluam præsertim agrestem, vio-
 lam reentem, borraginem. Hæc illi, quæ sanè si singula
 examinare animus esset, ut obscura, ita vereor, ne etiam
 sint frivola. Primum eodem, quidam lubricam temperiem
 nominare voluit, quæ in primo lenientium genere esse aiunt,
 non video, nisi temperiem pro subtilitate usurpent, lu-
 bricum autem, quod humidum est, & viscidum intelli-
 gant. Sint ergo frigida humida, & viscida substantie,
 quod subducunt; quæ talia sunt lentore imbecillam aluum
 mouere, & internarum partium meatus viscositate sua
 frigida, & lubrica condensare, infarcireq; valde obscru-
 rum est nobis, ut. n. præteream, quod nugatio quædam
 videtur, quum aiunt à visciditate lubrica hæc fieri, si. n.
 lubricum est, quod cum humiditate etiam viscidum est,
 lubrica viscositas erit viscositas cum humiditate, & vi-
 scositate, ut. inquam, hæc præteream, sicuti lentor, visci-
 ditasque, quibus vocibus tanquam diuersa significantibus
 utuntur, pro eodem ab omnibus sumi solent; ita contra-
 rios effectus prodire ab eadem nequeunt qualitate, ut
 laxet aluum, & internarum partium meatus infarciat,
 condensetq; emplasticorum more. R. Etius ergo ab humi-
 ditate quidem laxari aluum, à visciditate vero interna-
 rum partium meatus condensari, & infarciri dixissent.
 At quis unquam internarum partium meatus infarci-
 ri, condensariq; à lenientibus dixit? At equidem Gal.
 non raro, & maluas, & blitum, & alia eius generis, cū
 lentore, tum humiditate aluum subducere; at, quod len-

toze infarciantur internarum partium meatus, neque
 ipsum neque aluum scripsisse unquam meminisse aduersa-
 tur. n. potius obstipatio, infarcitq; ille subductioni, quæ
 auxilietur. Age ergo his præmissis, an lenientia à lubri-
 cantibus differant, videamus. Nobis certè, quos Ara-
 bum autoritas plurimum mouet, lenientia à lubrican-
 tibus distingui, vel exempla persuadent, quibus quid hor-
 rum utrunque sit, & hic author, & Aui. insinuat, alia
 quidem ratione cassia, & manna, & alia psyllij mucago,
 sebesten, atque alia id genus aluum mouent, paucis ergo,
 ut quod sentiam exponam, lubricantia ab Arabibus ea
 videntur intelligi, quæ quum lentore suo non mediocri
 feces viciant, humiditate etiam, & gravitate impetum
 fluendi addunt, hoc psyllium, hoc sebesten, hoc pruna præ-
 stare videntur, cætera autem quæ intestinorum, aut etiã
 humorum asperitatem aufcruat, lenientia puto appella-
 ri, talis manna, & cassia videtur, talia pingua, & oleo-
 sa sunt omnia, quæ profecto aut intestinorum superficiem
 leuem reddunt, aut etiam ipsis excrementis durioribus
 adiuncta fluorem illis adijciunt, ita ergo distingui le-
 nientia à lubricantibus videntur. Cæterum incidit etiam
 hic scrupulus, quum. n. cassia lentoris aliquid insit, huius
 gratia inter lubricantia hæc quoque esset reponenda, sè
 modo lubricantia sunt qualia diximus. Non ignoro quid
 ab alijs dici soleat, nihil, s. referre, quo minus idem, &
 leniens sit, & lubricans, ac utroque simul subducendi
 modo valeat. Sed adde præteream, lubricantia non visci-
 da tantum esse, sed insigniter viscida, talis autem non est
 cassia. Nunc autem videamus, quod sequitur, an præter
 lenientia, lubricantia, comprimantia, soluentia, alij sint
 modi subducendæ alui. Atque id quidem quod obijcitur,
 esse & quæ moliendo, quæ abstergendo, quæ abluendo,
 quæ aliquando aluum moueant, differre; hæc à lenienti-
 bus, lubricantibus, comprimantibus, habet certe verita-
 tis speciem, quando si harum vocum vim spectes, leniunt
 quæ asperitatem tollunt; lubricant quæ visciditate sua
 feces cogunt, ac humiditate, et gravitate impetum dant
 fluendi; comprimunt quæ partem viciant, & quod illi in-
 erat exprimunt; soluant quæ meatus referant, & quo-
 dammodo, quod in vinculis erat liberant, inde. n. accessi-
 disse huius vocis usus medicina videtur; mollit quæ du-
 ritiem auferunt; extergunt, quæ sordes à parte remouent,
 id verò, aut sicciore sui substantia præstant, & serè abster-
 gentia proprie vocari hæc video, aut humore multo, quo-
 rem persudant, & ablutiva nuncupantur; colliquant
 aut, quæ quod à frigore concreuerat sui calore dissoluit,
 ex his ergo differre hæc inter se videntur non mediocri-
 ter. Entendum tamen est hæc èt in re, ut ad verum quæ
 proxime accedamus. Itaq; quæ emolliunt, abluunt, ab-
 stergunt, ad lenientia redigi posse arbitror, eadem. n. quæ
 molliunt, asperitatem quoq; intestinorum leniunt, & ea-
 dem lenia sunt, quæ & mollia, licet diuersa lenientium,
 & mollientium sit ratio, ita etiam quæ abluunt, abster-
 guntq; dum sordes auferunt, illa quidem copioso humore,
 hæc vero siccitate veluti corradentia, naturalem statum
 visceribus conciliant, quæ. s. mollia, & lenia suapte sunt
 natura, ita ut seu per se, seu per accidens eadem quoque
 leniant. Colliquantia vero ad soluentia referri possunt,
 euphorbium etenim præterquã, quæ in ventriculo, inte-
 stinisq; obuia sunt à frigido coacta, qualia pituitosa sunt,
 sui calore dissoluit; èt à venis, quarum ora maxima refer-
 rat, valenter trahit, quod eorū propriū est, quæ soluendo
 expurgat, quæ ob re si hæc ita se habent, superest, ut qua-
 tuor tñ sint modi laxandæ alui, quos Aui. & Mes. de-
 scribunt. Trãseo nunc ad id quod tertio loco quærebatur, an
 lenientia, lubricantia, comprimantia, purgatoria sint verè, an
 Mesua. B iij scilicet

lib. 1.
 fol. 4. 6
 9. 4.

ST.

24.
 doct.
 34.

C A N O N E S

scilicet humores, cum delectu trahant, & specifica forme ratione, ut purgantibus veris supra attribuimus. Nō ignoramus hac etiam in re Mesuen carpi. si enim leniendo, lubricando, comprimendo educunt; ut ob manifestas qualitates educant, & quidvis obuium nullo delectu habito detrahant, necesse videtur: ac propterea ut temere in his quoque specifica forma pro causa afferatur, & certi humoris electio ascribatur. Ceterum autem medicamenta huiusmodi proprios humores spectent, experimento standum censeo, at assumpta rosa, mirabolano citrino, manna, castia, rhabarbaro bilem multam, & ex polypodio, mirabolano emblico, & alijs eius generis medicamentis pituitam præter communia excrementa, qua intestinis adhærent, detrahi semper videmus: atque hoc argumento est non promiscue omnia, sed certos ab his quoque; ipsis deligi humores; quod si verum est, ex ijs quoque, qua supra longa disputatione statuimus, ut à specifica forma agant necesse erit. At Mesues ipsemet (dices) hæc inter stercoraria, & ea, qua obuium potius quidvis educant, quam attrahant, reponit. Nihil impedit, ut medicamentum idem ob manifestas qualitates leniendo, comprimendo, & lubricando, ac ob occultas soluendo etiam expurget: ac præter communem attractivam vim, propriam etiam insitam habeat, à manifestis autem qualitatibus, qua eiusmodi sunt præsertim denominationem suscipiunt, & quod dum expurgant effecta sensibilibus qualitatibus similia apertius prodire ab his, quam à soluentibus videmus, assumptis enim lenientibus lenis, comprimantibus astricta aliis remanet, peracta purgatione: & quod hic ipsa nihil posse in purgando videntur vere purgantibus comparata.

Ceterum quæ dissoluendo purgant, & deiciunt, fere eadem vel attrahunt, vel eradicant: attrahunt quidem, à supernis partibus materias, eradicant ab infernis. Reliquis vero tribus deiectionum generibus facultas purgatrix insita, est admodum imbecilla: ob idque parum perspicua, ut quæ solum materias, quibus ipsa occurrunt, euacuet, neque hepar transcendat. A capite autem per accidens vacuare videri hæc possunt, quod materias ad ipsum tolli conuectas vacuant. Medicamenta enim purgantia iuuant per se, quædam etiam per accidens. Per se enim, quæ ex sua temperie, & propria facultate commodant, ut pituitæ turbith: bili flauæ tamarindi, temperatura, & proprietate opponuntur. Per accidens vero, id est, aliquo interueniente, quando quædam ab aliquibus fiunt contra propriam ipsorum facultatem, ut hæc ab his posse fieri non facile creditur, ut scammonium cum sit calidum, corpus tamen refrigerat, per accidens scilicet, seu per calidæ materiæ vacationem: qua enim causa præsentem sit hoc, eadem absente sit contrarium. Facultas præterea medicamentorum, in materias ostenditur, quando ea humorem sibi familiarem delectu quodam educunt: autem (ut quibusdam visum est) eum, qui cæteris in corpore sit largior, & post hunc, alium copia illi proximum. Nam omnia medicamenta purgantia pituitam fere vacuant, utpote in nobis vtraque bile propè semper largiorem; quod falsum est: imò humorem absolute non vacuant, sed hoc genus medicamenti humorem

hunc sibi familiarem delectu quodam expellit, eumque interdum tenuem, crasso in nobis relicto: interdum contra. Cuiusque enim medicamento purgantis actio insita, & bene directæ hæc eligit, illa relinquit: hunc vel illum humorem respicit, non omnem: nec ultra quam passurus humor exigit, transgreditur, nisi immoderatus agat. Rei cuius abunde scientem te naturalis philotopia reddiderit. Medicamentum igitur omne humorem sibi familiarem primum educit deinde illum, qui ad sequendum magis est habilis: postea alium sequi paratorem: postremo sanguinem, quem ceu thesaurum quendam natura, quoad potest, retinet, trahiq; prohibet: tandem vero victa, trahentibus permittit expellendum. In hac humorum successione primum sibi cognatum trahit medicamentum, suo iure directum: alios vero tanquam degenerans, ob actionis vehementiam: quomodo si quis irasci facilis, ira sic incitetur, ut furiat. Tunc enim rectas actiones suas, ultra quam par est, & quam statuerat, transgreditur.

Notandum, quod ex ista litera possumus habere **MOND.** solutionem cuiusdam questionis, in qua consuevit queri, utrum aliqua medicina solutiua possit euacuare alium humorem, quam proprium sibi. Quia dicere aliqui videtur, quod non, quia si ipsa euacuaret alios humores à suo proprio, tunc ad omnes illos haberet formam specificam determinatam vel per quam illos euacuaret, hoc autem est impossibile. Dico ad hoc, quod ipsa medicina solutiua per se, & secundum se non euacuat nisi proprium, & determinatum humorem, sed per accidens bene potest euacuare alios à proprio humore, & hoc contingit, quoniam ipsa est effrenis, & irregularis. Est autem effrenis, aut irregularis ex quatuor, aut ratione malæ qualitatis aut ratione quantitatis, aut ratione corporis, & virtutis eius, aut ratione vtriusque, ratione qualitatis & hoc dupliciter, aut ratione qualitatis communis, aut proprie, ratione qualitatis communis, & hoc non potest euacuare humorem hunc & illum; nam ut ponit Auer. in §. sui coll. c. de medicinis euacuatib. à forma specifica ipsa medicina solutiua non potest absolui à virtute communi, quæ est educere humorem; nam turbith cum educit phlegma, educit etiam cum hoc humorem modo cum humores ipsi non sint tantum disparati, sicut viuum, & cadauer, imò ipsi aliqualem conuenientiam, & communitatem habeant, potest medicina solutiua manente in ea virtute euacuatia communi, euacuatio proprio humore, alios euacuare. Hoc etiam potest esse ratione qualitatis proprie ipsius medicinæ, & quæ inest sibi per se, & accidentaliter: per se, nam agaricus euacuat phlegma, & choleram per se, quoad quædam simul dum inuenit eos adinuicem mixtos, quandoque autem successiue: potest etiam medicina per qualitatem accidentalem diuersos humores euacuare, sicut turbith quando esset rubeum, aut nigrum, venenosum: tunc enim non solum phlegma euacuat, imò euacuat quæcunque humorem, ut etiam sanguinem euacuet. Secundo dico, quod euacuare potest plures humores ratione quantitatis, quando offertur in maiori dosi, quam debeat: nam sicut medicina euacuat appropriata huic humori, ita oportet ut sit hæc quæta, quia in conuenienti dosi, & ideo si sit superflua euacuat euacuatione communi, & associata. sicut apparet in scammonia, quando exhibetur in superflua quantitate, tunc enim primo euacuat cholera, post phlegma usque ad sanguinem. Itæ etiam hoc contingit ratione virtutis corporis: nam cum ipsa medicina euacuet vim inferendo natura, ut Auer. ponit §. sui coll. posuit eam

Hippoc. lib. de nat. homin.

Quatuor de causis modi, se effrenis.

Cum delectu

Nici.

tionibus refutari ab Auic. non Gal. sed Aſclepiadis placitum, opinantis .f. ſemper gigni aſſumpto medicamento humores, quum Gal. non ſemper, ſed tantum, ubi non ſoluunt, id fieri exſtimaret. Nunc tamen re diligentius animaduuerſa video, id non admitti, aut reiſci ab Auic. quod putabam. Illud potius Auic. ſuſpectum arbitror, quod Gal. medicamentum in eundem verti humorem ait, quem eximere conſuevit: hoc .n. non videtur carere dubitatione, quod certe aloë, expurgat, in bilem vertatur, verifimile eſt, quando calidum, & ſiccum medicamentum eſt: at quo pacto enicus, agaricus, polipodium calore, & ſiccitate prædita in pituitam degenerabunt? Fateor ego, id me non aſſequi. quamuis ergo medicamēta, ubi eodem conſtat cum humore, quem trahunt, temperamento, concoqui, ac in peculiari ſibi humoris naturam abire poſſe negandum non eſt, ubi diſſimili tamen temperatura conſtant, id neque neceſſarium, neque etiã rationi admodum conſentaneum videtur, ut propterea non temere doctiſſimus Arabs à Gal. deſciſcat. Sed quid de quaſtione altera? ad eum ne medicamenta humores, an ventriculo hærent? Suſpecta (rurſum dico) ſemper nobis fuerit, quæ Philoſophus de purgatione. neque enim videre unquam potui, cum quo pacto medicamenta ſponte moueri poſſint, quæ inanimata ſunt, aut trahi à venis debeant, quæ inepta ſunt, ut alant: tum quo modo experimento, id iſſura reſpondeat, quando medicamenta interdum ex triſſecus applicita umbilico, calei, volę man? & navibus ad mota expurgant, & integro ſæpe reiecto medicamento per vomitum larga ſuccedit deiectione, ac peracta copioſa expurgatione, catapotia rurſum integra, qualia deuorata fuerant, reddere ſæpe alius ſolet. Sunt tamen ex medicamētis multa mitiora, & nature noſtræ magis affinia, quæ, & per ciborum vias admitti, imò ab ipſiſſimis membris ob alimenti ſimilitudinem quandam trahi etiam poſſe probabile eſt, qualia, caſia, manna, tamariſindi, rhubarbarum: quare, quod iſs aſſumptis flauescant lotia, & alienos colores ſuſcipiunt non eſt admirandum. his exceptis reliqua hærent ventriculo, eorum aut vapores, quoquo verſum diſſandi medici conſentunt: atque per hos veluti manus quaſdam agnatos ad ſeſe humores allicere: quanquam iſs, ubi peruenere ad inteſtina, expultricis facultatis impetu deorſum præcipitantur, raroque ad ipſum uſque ventriculum pertingunt. At cur Auic. quod medicamenta vomitu, aut ſubductione expurgent, ad citum, aut tardum eorum ad inteſtina deſceſſum reſert? Reſte ille, quidem, & doctè. Medicamentum quandiu ventriculo in hærent trahendi ſine nunquam facit, ac ſæpe è ventriculo ipſo, cui ob medicamentosa ſubſtantia ingratum, & inſenſum eſt, ad inteſtina antea deturbatur, quam ad ipſum allecti eius vi humores aſcendat: tunc vero purgatio deorſum procedit. interdum tñ etiã diutius in eo. moram trahit, & propria vi humorum ad ſeſe copiam allicet, quorum multitudine, aut etiã qualitate irritatus ventriculus in vomitum prorumpit. Quod ergo medicamētum per alium, aut vomitum expurget, citus quoque ac tardus illius ad inteſtina deſceſſus facit, quod aduertit Auic. non ex hoc tamen illud ſequitur, quod obijcitur, medicamenta ad venas, ac vniuerſum corpus ferri, quod eſt poſitum in quaſtione.

Hoc aut humore ventriculi, & inteſtinorum natura dum grauatur, eum expellit, quam ad ventriculum rarius reparat, vomitu, ſi ſtomachum agiter: aut deiectione, ſi ad pylorum declinet, vacuandus: frequentius ad inteſtina, propter multas cauſas. Materia .n. ob inſitam grauitatem ad inferna ruit. Præterea venarum

A meatus, excrementis expellendis dedicati, plures ad inteſtina, quam ad ventriculum feruntur. Tertio loco inteſtina vacuandis excrementis deſtinavit natura non ventriculum. Excrementa .n. ad partes ignobiles, & propinquas ſedi à natura tranſmitti, fuit melius, quam ad nobilem particulam, & à ſede remotum ventriculum: in quæ ſi repant, ea deiſci quoque per inteſtina præſtat, quam per gulam euomi: quod pylorum inferiorem ventriculi portam expulſioni, gulam vero attractioni dedicauit natura. Ex quibus apparet, eandem naturam medicamēti purgantis opus deiectione potius, quam vomitu moliri: omnis enim partis actio contra primum naturæ inſtitutum facta, eſt in proſpera. Eſt igitur medicamētum purgans, aut vomitorium, aut deiectorium.

Gal. Aph. 21. lib. 1.

Medicamentum purgans du p. 10.

Aliud ſubdit, quod controuerſa non caret. Cur medicamenta alia vomitoria, alia ſubductoria ſint, ex proprietate eſſe ait. & explicans qualia nam vomitoria ſint, talia eſſe dicit, quæ ex proprietate habent, ut os ventriculi ſuperius debilitent. Contra tamen cur alia vomitoria ſint, alia ſubductoria, aliqui grauitati, ac leuitati acceptam retulere, cui quidem opinioni, quauis eam hic auctor. 1. cap. primis ſtatim verbis reſutauit dicens (& neque quia graue, aut leue agitatum ſuperius, vel inferius, ſed quia tale.) neque .n. quod multos ſentire video de medicamentis generatim, id protulit, quaſi aliquis ea purgare ob grauitatem, aut leuitatem ſenſerit, ſed pro cauſa aſſert, cur alia ſubductoria, alia ſint vomitoria: ſubſcribere tamen ipſemet videtur paulo poſtea, dicens medicamenta, ſi ſuapte natura facilis deſcenſus fuerint, ex vomitorijs fieri deiectoria: ſunt autem deſcenſu facilia, quæ grauia ſunt. quare, & lapidem Armenum laxare alium ob ſui grauitatē aiunt, licet excitandi vomitus gratia exhibeatur. Diſcrepare ergo à ſe ipſo Meſ. videtur. Alioqui etiam, ſi iſs tantum citari vomitus ſolet (quod hic innuit) quæ ex proprietate habent, ut ventriculi os debilitent, at qui agaricus aſtrictoria vi pollet, qua ventriculus ſolet conſirmari, & maxime tamen omnium vomitum facit. Cæterum ad hæc breuius, quæ grauia ſunt facilius, & citius deorſum labi, leuia vero ſuſum moueri nõ eſt, ut quis ambigat, in medicamentis autē, licet agaricus ob ſui leuitatē raro vomitum, aut certe naſceam nõ faciat, & lapis armenus ſæpe alium laxet; nõ propterea tñ perpetua ea regula eſt, aut frequēs, quod quæ grauia, per inferiora, quæ leuia, per ſuperiora expurgent: quando, & agaricus ſubducit & armenus lapis vomitum concitat, alioqui et, & lapis iſte, & ſimilia omnia lenigata, & terrenis ſordibus, quæ grauitatē faciebant, expurgatiſſima offeruntur. Non temere ergo Meſ. grauitatis, aut leuitatis gratia illud ſubductorium, hoc eſſe vomitorium negat: & ad eandē vim reſert, à qua etiã purgandi facultatē putat emanare, dicens medicamento horum alterum inſeſe, quia tale. Aſſiſcunt tamen vomitoria oia os ventriculi ſuperius, ſeu quæ in illo ſupernatent, quæ pinguis præſertim faciunt; ſeu quod medicamentosa virus ſapiant: ferre enim id ventriculus præſertim os eius, ſenſu eximio præditum non poteſt; aut etiã quod ſtutus copioſiores excites, qui ſuapte natura ſuſum repunt. Pro ab urdo igitur habet Meſ. quod grauitati, aut leuitati hoc aſcribatum minus. At obijciet, iſs tñ, quæ deſceſſu facilia ſunt alium ſubducere ait, quis ſponte vomitoria ſint: talia aut ſunt quæ grauia. Ego vero, quia cito deſcendunt eſt, quæ fluxa, ac leuia ſunt, hæc & alia huiusmodi puto à Meſ. intellegi, non quæ grauia, atque hoc pacto nulla erit in eius verbis controuerſia.

COST.

B ij uerſia.

D.

ſe

Commedia ſex deiectionum.

CANONES

uerfia. De agarico autem, quum astringente vi pollat, & ventriculo ob id robur conciliare aptum sit, an os ventriculi debilitet, & propterea, an vomitoria omnia ventriculum imbecilem reddant, non est intellectu difficile. insuat agarico diuerse qualitates, & aerea, ob quas facile supernatat ventriculo, & vomitum ciet, & terrena, ob quas astr. Eiora vi quum pollat, ipsum quoque ventriculum confirmat, nihil ergo impedit ob qualitates varias, varias etiam vires eundem obtinere, quamuis igitur agarico facultas etiam insit, qua ventriculo robur conciliat, nullum tamen vomitorium illius non infestat, quod Mes. statuit.

Vomitorium est quod stomachum (id est, os ventris superius) suę substantię proprietate debilitans, & in ipso immorans, ad ipsum ex hepate, intestinis, & partibus ceteris, materias attrahit, a quibus offensus stomachus, & ad nauseam euertus vomitu per os expellit, motu scilicet suę naturę contrario. Deiectoriũ est, quod in ventriculo manens, ab hepate, & ceteris partibus humorem sibi familiarem, ad intestina potius attrahit, propter commoda prius dicta, a quo quidẽ humore irritata naturalis intestinorum facultas, ipsum, vt solet alia excrementa, ad sedem protrudit. Sicque vomitorium medicamentum est tantum vomitorium: & deiectorium nihil aliud, quam deiectorium.

MOND. **N**otandum quod Mes. in istis verbis, tagit tria. q̄ requiruntur ad hoc, vt medicina solut. euacuet p̄ secessum, vnũ est sumptum ex parte loci, in quo ipsa manet, cũ dicit. Quecunque in stomacho manentes: nam siue med. solut. soluat ventrem per virtutẽ attractiuam, que in ea est, siue per violentiã quã infert, siue per vtrunque, quod est melius dictum, semper vel vt plurimũ oportet, quod maneat in stomacho, & in hoc cõuenit cum medicina vomitiua. quoniã tã vomitiua, quã solutiua medicina moratur in stomacho, quod cũ medicina vomitiua moretur in stomacho est satis notum cuiuslibet, pot̄ autẽ declarari de medicina secessiua, q̄a in quo loco magis suã operationẽ pficit, in eo moratur: sed dum est in stomacho magis suã operationem perficit. quare, &c. Maior de se patet, minor etiam est nota, quia hæc est operatio regularis, que magis completur, dum est in loco conuenienti: sed cum ipsa est in stomacho magis a longinquo attrahit, non autem illud sit, dum est in intestinis, vnde si ipsa esset in intestinis, cum intestina sint deputata ad expulsionẽ, possent ex aliquo incitante, vel stimulatẽ intestina illam talem medicinam cito expellere, tunc autẽ quando est expulsa non facit amplius suã operationẽ. Et licet medicina solutiua, et vomitiua maneãt i stomacho, tñ in alia, et alia parte stomachi, vnde medicina vomitiua manet magis in superiore parte stomachi, solutiua autem magis manet in fundo eius. Secundum quod explicat Mes. in operatione medicinę solutiue, est locus, per quem materiam euacuat, attrahit enim ad intestina. nam quamuis ista medicina solutiua maneãt in stomacho, non est necesse, quod attrahat ad stomachum: tunc. n. ois medicina solutiua esset vomitiua, & nõq̄ solueret ventrem, immo oes attraheret ad stomachũ humores, qui educerentur postea per vomitum, sed attrahit solum tales humores ad locum deputatum magis a natura ad expulsionem: talis autem sunt intestina. Et per hoc posset haberi argumentum ad p̄bandũ, q̄ medicina solutiua non euacuat per virtutẽ attractiuã, que est in ea. probatur: nã posuit statim, q̄ ipsa manet in stomacho. si ergo euacuat manẽs in stomacho per virtutem attractiuam, eos attrahit ad stomachũ, eo qd̄ attractio est motus alicuius ab aliquo

Utrũ med. solut. euacuet per virtutem attractiuã, quod est in ea.

Ad se, vt Aristot. ponit 7. Physic. Posset solui hæc ratio hoc modo, nã medicina solutiua attrahit per virtutem attractiuã, sed non est necesse, quod attrahat ad locum, in quo est: sed sufficit quod attrahat ad locũ deputatum a natura ad expulsionẽ, qui locus est intestina. Si dicis q̄ attractio est motus alicuius ab alio ad se: dico quod etiam est motus alius attractionis, quem etiam recitat Arist. ibi, qui quidẽ est ab alio ad aliud, quia ad locum deputatũ: vnde & si medicina posita super volam manus, aut super v̄trem, vel illa, euacuet per fluxum ventris, non est necesse, quod ibi sit attractio humoris ab alio ad se: sed sufficit, quod sit attractio humoris ab alio: quia ab aliquibus m̄bris determinatis, siue a toto ad aliud, quia ad locum aliũ deputatũ a natura ad expulsionẽ, talis autem locus sunt intestina. Tertũ q̄ explicat in his verbis, est per q̄ medicina solutiua euacuet, & hoc per secessũ est, quia innuit nobis membra, a quibus euacuet, siue attrahit cum dicis, ab hepate, & alijs membris.

BEst autem quando deiectoriũ fit vomitoriũ, (vt etiam aliquãdo contra, vomitoriũ fit deiectoriũ) illudq; ob naturã vel medicamentũ, vel ægri, vel vtriusq; simul. Medicamentũ enim, si ventriculo supernatat, aut stomacho molestũ est, ipsumque valenter agitat, & subuertit, aut nimis abominabile est: sit pro deiectorio vomitoriũ. Adhęc, cui stomachus tũ est imbecillus, cũ sumitur medicamentũ deiectorium: cuiue stercus iam siccis intestinis obstructis, pertinacius hæret: aut intestina ipsa arctata, & angustiora reddita sunt, aut status aliquis medicamentũ subleuat: vomitoriũ euadit. Postremo corporis, aut animi motus aliquis immoderatus, vel feotor, vel rei abominabilis aspectus, & similia, medicamentũ deiectorium reddunt vomitoriũ. Vt̄ contra, quod natura sua est vomitorium, euadit deiectorium, causa similiter medicamenti, vel ægri, vel vtriusque, sed ratione diuersa. Si enim medicamentum ex sua natura p̄opte ad alium descendat, aut ei grata quaedã sint admixta: si item stomachus tunc est robustus, aut ob inanitionem, & vehementem famẽ valenter appetit, aut alius natura est lubrica, & facilis: si deniq; iucunda quẽdam obiecta externa apprehensionem medicamenti prohibeant: id pro vomitorio fiet deiectoriũ. Huc accedit, q̄ natura in melius omnia prudenter dirigens, rem vomitoriam efficit deiectoriam, propter dicta prius commoda. Ex vomitorijs præterea quãdam sunt vehementia, alia clementia, quãdam mediocria. Vehementia quidem, quæ naturæ ipsi vim magnam asserunt, vt vomitu vacuent: qualia sunt elleborus albus, sicutum, thymelæa, balanus myrpsica minor, lathyris, ricinus, thapsia, ruta agrellis, cucumer agrellis, & similia. Clementia, vi nulla, aut minima naturæ molestia, vomitum cient: cuius modi sunt, asarum, flos myrica, semen cœpartum, anethi, atriplicis, melã hij, rapæ, thaphanidis, raphanus, sal, & similia. Mediocria sunt, nux vomica, cnicus, nitrũ, sal gẽma, sal indus, balanus myrpsica maior, & similia. Medicamentum autem deiectorium vacuat facultate propria sibi insita, eaq; aut dissolvente, vt scammionium, turbith: aut per astringentem exprimente, vt myrobalani: aut leniente, vt casia fistula, manna: aut lubricante, vt mucago seminis p̄ylli.

Medicamentum ex deiectione fit vomitorium tribus causis.

Ægri.

Utriusque. Medicamentum ex vomitorio fit deiectorium tribus causis. Medicamentum.

Ægri.

Utriusque. Vomitorium differt a deiectione a natura & a materia & a motu ratione sumpta.

Deiectoria differ. Tribuenda. Comprimenda. Leniende. Lubricanda.

Distin.

balani nigrae, polypodium, esula, calaminthe montana, fenna, elleborus niger, sal Indus, sal naphthicus, sal niger, lapis Cyanus, lapis Armenus, & similia. Humores quoque vitios, fenna, myrobalani nigre, fumaria, lupulus, volubilis maior, serum lactis, & similia. Aquas denique, turbith, thymus, adianthum album, euphorbiu ricinus, cucumer agrestis, centaurium, aristolochia, sal, sal gemma. aquam autem rufam, iris, cucumer agrestis, agaricus, sagapenum, * granum gnidium, esula, es vltum, & similia.

Medicament.

Medicamentum quod parte respicitur. Galen. lib. 5. simpl. 23. Partes quae sunt ab his a ventriculo & intestinis & motus habet angustiores & vltus purgantur.

Medicamentorum quoque facultas quaedam est partibus quibusdam familiaris, eas iuuans, & humoribus superfluis expurgans. Expurgatur autem hi humores a ventriculo & intestinis facillime: a venis mesaraicis, minus prompte: & his adhuc aegrius ex venis sima hepatis [& gibbe.] Difficiliter item a venis tenuibus singularum corporis partium: difficillime a iuncturis, praesertim cum ipsi dictis partibus diu immorati sunt, & impactu tenacius adherent. Cum autem medicamenta soluendo purgatio possint a partibus remotis, supernis quidem attrahere, infernis vero eradicare: tria vero reliqua purgantium genera materias potius obuias educunt, illis in parte difficiliter vacuanda, his in ea, quae prope vacuatur, vtendum est:] obseruata simul proprietate medicamenti cuique purganti insita, hanc vel illam partem magis respiciente. Vt partes capitis, agaricus, colocynthis, stoechas, aloe, scilla, epithimum, myrobalani cepulae, & indae, sal Indus, lapis Cyanus, lapis Armenus, respiciunt magis, & ab his materias potius vacuant. Vt thoracem, & pulmones, agaricus, thymus, hysopus, volubilis, manna, casia fistula, sarcocolla, iris, colocynthis, & similia. Ventriculum, & intestina, absinthium, aloe, myrobalani, & alia quae obuias tantum materias educunt. Splenem vero, agaricus, fenna, epithimum, elleborus niger, stoechas, eupatorium, absinthium, calaminthe montana, sal Indus, sal niger, & similia. Hepar item, agaricus volubilis maior, lupulus, serum lactis, rhabarbarum, eupatorium, absinthium, & vltusque ac rosarum succus, myrobalani, tamar Indi, fumaria, iris, * granum gnidium, fenna, esula, es vltum, sagapenum, sarcocolla, & similia. Iuncturas denique ac partes alias remotas, hermodactylus, sarcocolla, opoponax, sagapenum, euphorbium, colocynthis, turbith, sal gemma, sal Indus, centaurium, cucumer agrestis, elleborus niger, polypodium, & similia. Ab ipsa vero cute materias educunt, ac expurgant serum lactis, fumaria, colocynthis, epithimum, agaricus, polypodium, myrobalani inde, volubilis, & similia. Praeter iam dicta, indicatio ab aeris temperie magni est momenti ad rectum medicamentorum purgantium vltum. Nam aere multo calido aut frigido, a medicamentis purgantibus abstinendum est, quod insinuauit Hippocrates, sub cane, & ante canem difficiles medicationes pronuntians: quia (vt inquit Galenus) natura ab aere calidissimo inflammata, [nec acrimoniae medicamenti purgantis ferente,] febres excitatur, & virtus a multo calore externo resoluta, & infirmata a medicamento purgante magis deijcitur. Adde quod aer externus,

494. 5. lib. 4.

Galen. hac sententia in commentariis eius. Aph. 4. lib. 4. Commentariis.

balnei modo calore suo praesertim immoderatiora medicamento intro traheris, vim ad cutim attrahens [purgationi obsistit.] Quod si aestate vacuandum est, purgabis (vt etiam iubet Hippocrates) superiorem ventrem, & hyeme inferiorem. Recte liquidem (inquit Galenus) imperat Hippocrates aestate vomitu purgandum corpus: quia tunc bilis flaua abundat, & tota animalis natura ob ambientis caliditatem omnino magis ad superiora mouetur: humores enim per anni partium dispositionem sibi similem augentur, aut minuuntur per contrariam sibi aeris temperaturam: vt aestate bilis flaua augetur: calida item & acris [& leuia] facile ad superiora fertur. Dandum igitur medicamentum hoc tempore, quod bilem per superiora educat. In hyeme vero augetur pituita, quae cum grauis sit, ad inferiora reptanda igitur tunc medicamentum, quod per inferiora educat. Medicamenta igitur aestate vitanda sunt, quae acris, & valentia sunt, purgantque dissoluendo: hyeme vero purgantia lubricando. illa enim febres, vlcerationes, dysenterias, prope excitant: haec diarrheas, & henterias. Acria vero illa non in aestu solum, sed etiam frigore vitanda, quia vt in illo excoarationem, & febres (vt diximus) prompte excitant, sic in hoc hypercatharsin, hoc est, purgationem immodicam, & virium dissolutionem.

Hec non habet ea loca Galeni, sed in natura humana.

DE opportuno assumendi medicamenti tempore agit, atque id assert quod Hipp. 4. aph. aestate per superiora, hyeme per inferiora purgandum esse. Haec tamen res dubitatione non vacat, quando idem Hipp. seu Polybus lib. de salubri dieta sex brumalibus mensibus per superiora purgandum praecipit, quia id tempus aestiuo pituitosius est, & morbi caput tentant, & regionem supra sepiu transversum, & celsus quoque lib. 1. vomitum hyeme vtiliore esse docet, quae aestate, & tunc plus pituitae, et capitis grauitas maior subest. Sanè, licet pro huius controuersiae solutione alias quoque non mediocriter laborauerimus, dum in Auic. meditauerimus, nunc tamen ijs interre praetermissis, quae illic scripsimus, haec libet adhaerere, in libro quidem de salubri dieta de sanis agi corporibus, tota enim in hoc ea tractatio est: in aphorismis vero de ijs, qui aegrotant propterea quod illud quidem, quod hyeme vomendum sit, praeseruatricis, hoc vero, quod aestate, curatricis praecipit esse, atque hoc pacto discordiam Hippocrati cum ipsomet Hippoc. ac Celso esse nullam. Innuere hoc ipsum Gal. in eo de salub. dieta libro videtur, quum praecipit haec perpendens, vbi purgandum vniuersum sit corpus & euacuanda, quae in praesenti abundat, agendum aut per loca, ad qua humores vergunt; per contraria autem retrahendum, si, ne augetur excrementa, vltus obsistere. Vniuersum profecto corpus nisi praesente, aut imminente iam morbo non expurgatur, propterea quod, quod in aphorismis traditur, in ijs quae aegrotant obseruandum, aestate scilicet per superiora, quod bilis tunc temporis maxime affluens, & exandescens sursum reptit; hyeme per inferiora, quod pituita tunc redundet grauis, & sponte deorsum inclinans, secus vbi, ne augeantur excrementa, studium est, tunc enim non praesente, sed futurum morbum auerimus, & hyeme quidem per superiora purgare ventriculum praestat, quod pituita in eo multa affluit, expurgatur per vomitum facillior ob via breuitatem: aestate autem deorsum retrahenda excrementa, quod biliosa praesertim tunc temporis sunt, a quibus metus est, ne incalescat corpus.

COST. Aphor. 4. Aphor. 5.

THEO.

C A N O N E S
T H E O R E M A
S E C V N D V M.

*De medicamentorum purgantium
correctione.*

Medicamentorum purgantium tam bonorum, quam maleficorum, differentias prius demonstrauimus; nunc autem horum malignitatem auferre, vel saltem obtundere, &

*Corrigend. me-
dicamenti ra-
tio duplex.*

quibus poterimus modis corrigere, partim malitiam eorum, & excessum frangentibus, partim salubrem aliquam facultatem afferentibus, Dei benedicti beneficentia adiuti, tentabimus. Corrigimus autem medicamentum purgans maleficum, aut misto ipsi altero facultatem habente contrariam ipsi excessui, aut arte aliqua, & industria melius ipsum reddendo. Verum facultatis contrariae mistio tribus modis perficitur, ut inquit Democritus. Aut enim malitiam a proprietate innaram, ut qualitate venenosam, & vitæ nostræ inimicam, alijs proprietatem oppositam natura sortitis, emendamus: aut intemperiem eorum calidam, frigidam, humidam, siccam, contraria qualitate mista, permutamus: aut denique effectus ipsorum noxijs post dicendis, contraria opponimus.

COST. Triplici medicamentorum vitio triplex praesidium accommodat, simile videlicet differentia noxae similem differentiam praesidij apponens: vitium ex proprietate castigat praesidio ex proprietate, quod ex intemperie est corrigit auxilio ex intemperie. & quod ex secundis, ac tertijs qualitatibus prodit, (effecta haec vocat) ijs, quae similis differentia sunt, & contraria efficiunt, emendat. Sed in his opportune adhibendis duo praecipue obseruari a medico desiderat. primum ut nulla coniungantur, nisi quae cognata sint natura, & concordia; alterum ut debita proportione commisceantur: ita enim fore putat, ut quod ex ea miscella prodit saluberrimum sit futurum. Par autem est, ut hic huius viri diligentiam admiremur. Non satis putat vitio ex proprietate medicamentum opponere ex proprietate contrarium, sed consensum quoque (sympathiam vocant) inter ea, quae ita commiscenda sunt, etiam desiderat, id quod plurimi ego certe faciendum duxerim, qui esse inter naturales res omnes assensum, & dissensum pro certo habeo, licet id etiam negent, qui proprietates occultas non admittunt. Atque, ut maior certe in componendis medicamentis sit difficultas, necesse est si obseruandus hic etiam est consensus: emendandum tamen medico futuro est, ut hac quoque in re plurimum proficiat, neque ijs sunt aures praebenda, qui dum Arabas superstitionum authores faciunt, praedicantque, subterfugendi laboris gratia a diligentiori harum rerum obseruatione, cum ipsi abstinent, tum alios etiam abducunt.

*Miscendum
exquisitum
quodam
modo
necessa-
ria est ad
mutacionem
& quoniam
Aristoteles
libro de
generatione
cap. 74*

Dvo praeterea omnino obseruantes: primum, ut medicamentis praedictis sit quaedam proprietatum inter se concordia, & cognatio, quae se mutuo afficiant, ut transmutatione absoluta, ex his duobus contrarijs virtus vna consurgat: ut exempli gratia, zingiber turbith ipsi vim miram imprimat: & raphanus hermodactylis: rapha-

Enus autem cum turbith, frustra permiscetur, quia his duobus insita non est inter se concordia. Scammonium quoque cor proprietate sua, & calore ipsum inflammante, ac multum dissolvente legitur: licet vero ambra corroboret, & crystallus inflammationem extinguat, & galla partes dissolutas cogat, tamen nullum eorum recte scammonio miscetur: quia haec, ac scammonio agendo inuicem & patiendi in vnus virtutis concordiam non conspirant, nec contendunt. Quae vero medicamenta proprietatibus suis concordent, ac symbolum habeant, ab his discere, qui rerum variarum arcana scrutantur. Secundum tibi obseruandum est, ut proportione idonea misceas haec medicamento corrigendo opposita, inuicemque agere, & pati idonea: ut ex his iam consentientibus, medicamentum resultet vnum, velut pacatum, pugnae omnis expertis, magnarumque virium. De his autem proportionibus, quantum operi proposito expedit, postea dicemus. Medicamento purganti proprietatem quandam laudabilem, quae miscetur opposita, conferunt: quorum propria virtus ab ipsorum forma proficiens, in his atque alijs varia, aliquam medicamenti noxam peculiariter respicit, accorrigit: qualia sunt triplicia. Medicamenti enim purgantis virtutem vel imbecillam augent, vel violentam minuunt, vel malignam permutant.

*Correllio me-
dicamentorum
per alia opposi-
tam proprietatem
virtutem
habentia.*

Canon primus.

Siquidem medicamentorum actio imbecilla est intendenda misto proportione iusta eorum aliquo, quae actionis vigorem ipsi tribuunt, ob agendi inuicem, ac patiendi proprietatem cognatam seu ob totam eorum substantiam, non ob caliditatem, vel frigiditatem. Quomodo corallium sanat stoma- machi imbecillitatem, praenonia epilepsiam, non quia illud frigidum, haec calida: aut quia illud graue, haec leuis: sed quia haec virtutis dotem vtriusque sortitur: sic serpens iuuenescere facit, Magnes ferrum attrahit, & alia similiter. Porro medicamenti facultas purgatrix est imbecilla, quando debilitat, & minus quam opus est purgat, aut tarde purgat, tum scilicet primum, quum corpus cibo, aut somno reficiendum est: immo interdum die postero: & interdum humores mouet, non vacuat: interdum coctionem vitiat, cibum crudum, aut tantum coqui ceptum, vna secum detrahens, ac deturbans. Si igitur medicamenti purgatio sit debilis, imperfecta, parcius quam opus est, (ut turbith reuera pituitam tantum tenuem vacuat: epithymum parum aut nihil vacuat, nisi eius larga vis sumatur: manna, hermodactylus, & alia multa debiliter vacuant) robur facultatis ei addendum est per ea, quae ipsi sunt familiaria, & se se mutuo ferunt: ut ex vtriusque conflata virtus vna, purgationem absolutam perficiat.

Ex hoc apparet, quod secundum istum modum debilitatis medicinarum solutiuarum, aliqua medicina solutiuua dicitur adhuc debilis dupliciter. Vno modo dicitur debilis ratione quantitatis medicinae, & suae qualitatis, seu substantiae, quia non euacuat multum de materia; nec etiam euacuat de se, nisi quod subtile est, sicut isto modo dicimus, quod turbith est medicina,

na,

MON

Notand

Scammonium
Inuenitur
Inuenitur
Inuenitur

ty
n
e
t

Mef. supra, tunc licet virtus expulsiua sit irritata ab ipsa, vt expellat solum vnum humorem sibi propriu; tamen postquam expulit illum, nititur virtus expulsiua corporis illum alium expellere, qui etiã est nocius ei, & superfluus in corpore, & illum fugare, et præcipue quando natura corporis, & virtus est fortis, & ex hoc potest apparere nobis, quod non parum facit ad euacuationem virtus ipsa violẽta medicina. Quarto etiam hoc potest contingere ex parte vtriusque: nam potest esse, quod virtus sit fortis in expellẽdo, medicina etiam euacuabit virtute communi euacuatiua, vnde cum inter humores non sit tanta disconuenientia, sicut inter viam & mortuum, poterit euacuare alios humores à proprio, & determinato.

HOc autem ordine vacuant materias hæc purgantia medicamenta, vt cholagogum bilem primum trahat, hinc pituitam, postea atram bilem, postremo sanguinem: phlegmagogum pituitam primum educat, postea bilem flauam, hinc atram, postremum sanguinem. Melanogoga denique bilem atram primum, deinde flauam, tertio pituitam, ad postremum sanguinem.

MOND. Aduertendum, quod causa quare medicina, quæ euacuat phlegma, primo id euacuat, postea melancholiam, vltimo sanguinem, est duplex: vnde, vt supra dicebatur, propter duas causas principaliter medicina post euacuationem proprii humoris euacuat alium humorem; vna est propter virtutem euacuatiuam communem, quæ in ipsa remanet post operationem virtutis propriæ: & hanc virtutem, & operationem communem habet ratione caliditatis, vel vacuitatis, modo omne quod attrahit ratione calidi, vel vacui, attrahit citius, quod subtile est, quam crassum, & ideo cholera cum sit subtilior, quam ipsa scilicet melancholia, post euacuationem phlegmatis euacuabitur cholera, postea melancholia, sed causa potest esse: nam vt apparuit supra, vna causa, quare vna medicina euacuat vnum humorem post alium erat, quia medicina inferebat vim naturæ, & ideo quando medicina euacuabit proprium humorem post illum, debet magis euacuare illum, qui magis molestat naturam, qui etiam magis abundat in corpore: & ideo si rhabarbarum euacuauit choleram in aliquo, post ipsam debet euacuare phlegma, postea melancholiam, eo quod magis phlegma molestat, plus etiam de eo est in corpore, quam de melancholia: vltimo vero educit sanguinem, eo quod cum sit thesaurus naturæ, non molestat naturam, etiam si sit de eo in corpore plus, quam de alijs humoribus. Aduertendum est, quod id quod dictum est, habet verum, quando solum iste humor, qui debet principaliter euacuari à medicina, peccat in quali, aut in quanto, vel vtroque: alij humores sunt secundum naturam: nam si aliqua medicina euacuat choleram, & illa peccet in quali in corpore, phlegma autem non peccet, sed magis peccet melancholia in quali, tunc contingit, quod medicina, quæ euacuauit choleram, post choleram euacuabit melancholiam, & non phlegma, etiam supposito, quod phlegma peccaret in quanto, & non in quali, vt melancholia, & ideo etiam si aliqua medicina detur principaliter propter vnum humorem euacuandum, & iste humor in corpore non peccet, tunc ipsa euacuabit prius humorem alium peccantem, quam illum, quem debet principaliter euacuare, etiam si medicus faciat illud ex errore, & ex hoc apparet, quod hic ordo debet intelligi in corpore, in quo solum iste humor, qui debet principaliter euacuari à medicina, peccat in quali, alij autem humores non peccent in quali. Et ex hoc apparet quare vltimo, & rarius educit sanguinem, eo quod raro est, quod sanguis peccet in quali, sicut alij humores, etiam natura ipsum recondit pro thesauro. Sed tu dices, quare etiam non coarctat hunc ordinem ad medicinam euacuatiuam melancholiam principaliter? Dico quod satis datur intelligi ex dictis ab eo: nam si aliqua medicina euacuat principaliter melancholiam, post ipsam euacuatur cholera, postea phlegma, vltimo necessitate natura, euacuatur sanguinem.

Nillum enim medicamentum facultatem habet primam, & per se hæmagogam, id est, qua sanguinem abigat, & vacuet, quem natura vsq; ad postremum retinet, neq; trahi permittit, nisi coacta vi medicamenti immoderatiore.

Aduertendum, quod Mef. in suis verbis ponit duos in genere, vnum est, quod nõ est reperire aliquam medicinam regulariter, & de propria intentione sanguinis eductiuam & causa est, quia natura eũ recondit vsque ad vltimum. Secũdum quod ponit Mef. in his verbis est, quod licet nõ sit aliqua medicina, quæ de propria intentione euacuet sanguinem, tamẽ virtus, siue natura coacta ab effrenitate pharmaci vltimo illum expellit. Ratio primi potest esse duplex, prima est, quoniam si natura nunquam intendit principaliter, & regulariter sanguinem à corpore expellere, sed ipsum ad vltimum retinere, secũdum quod est ei possibile, tunc non reperitur medicina, quæ principaliter illũ euacuet: sed ita est, quare &c. Maior est nota, quia medicina regulariter operans solum illum humorem expellit, quem natura intendit euacuare, minor est nota, eo quod sanguis est thesaurus naturæ, quem nunquam intendit expellere. Secũda ratio est, quoniam si medicina solutiua non habet à proprietate ipsũ sanguinem attrahere, tunc non est reperire medicinam quæ regulariter, & per se sanguinem euacuet, sed ita est, quare, &c. Maior est nota, eo quod istæ medicinæ euacuant humores, & eos attrahũt per proprietatem, minor apparet ex eo quod natura principaliter attrahit sanguinem, eo quod membra ex eo præcipue nutriuntur, & si attrahit alios humores, hoc facit, vt cũ sanguine sint permixti, quoniam non attrahuntur nisi permixti cum sanguine aut etiam propter diuersitatem membrorum in actu nutritionis ipsorum: vnde quædam magis indigent sanguine melancholico, vt ossa, quædam sanguine cholericico, vt pulmo; & sic de alijs. modo scitis, quod attractio naturæ, quæ attrahit sanguinem est opposita naturæ ipsius medicinæ solutiuæ, eo quod medicina attrahit per virtutem venenosam quæ est in ea, virtus autem venenosa est contraria naturæ corporis, quare concluditur, quod non reperitur medicina principaliter sanguinis euacuatiua. Tamẽ istæ rationes non sunt demonstratiuæ: non enim concludunt, quod nullo modo possit reperiri medicina sanguinis eductiua, imò bene reperitur, sed tamẽ medicus non debet eã alicui ostendere, nec demonstrare, cum illa medicina sit valde effrenis, physicus etiam medicus non potest sic subuenire nocumẽtis eius vnde Gal. ponit in li. de simp. pharm. quod talis medicina sanguinis eductiua non reperitur, & si reperitur, medicus ea vti non debet: nõ enim euacuat sanguinem nisi propter pessimam accidentiam, quæ inducit, & nocumẽta scilicet excoarctando venas, & superflue aperiendo scilicet orificia venarũ, & etiam quando valde superfluit in euacuatione, vt ipse statim ponet, & iam magis tute, & commode possumus sanguinem euacuare, quam cum medicina: possumus enim eum euacuare per phlebotomiam, & cum ventosis, nõ autem sic alij humores, eo quod alij humores euacuatur magis cum electione, non autẽ ex necessitate vacui, vel consecutione vnus ad alterum, sicut contingit quando ex phlebotomia sanguis euacuatur; euacuatur enim magis ex necessitate vacui, vel ex quadam consequentia, quam ex acuetur electione.

B MOND. Aduertendum, quod causa quare medicina, quæ euacuat phlegma, primo id euacuat, postea melancholiam, vltimo sanguinem, est duplex: vnde, vt supra dicebatur, propter duas causas principaliter medicina post euacuationem proprii humoris euacuat alium humorem; vna est propter virtutem euacuatiuam communem, quæ in ipsa remanet post operationem virtutis propriæ: & hanc virtutem, & operationem communem habet ratione caliditatis, vel vacuitatis, modo omne quod attrahit ratione calidi, vel vacui, attrahit citius, quod subtile est, quam crassum, & ideo cholera cum sit subtilior, quam ipsa scilicet melancholia, post euacuationem phlegmatis euacuabitur cholera, postea melancholia, sed causa potest esse: nam vt apparuit supra, vna causa, quare vna medicina euacuat vnum humorem post alium erat, quia medicina inferebat vim naturæ, & ideo quando medicina euacuabit proprium humorem post illum, debet magis euacuare illum, qui magis molestat naturam, qui etiam magis abundat in corpore: & ideo si rhabarbarum euacuauit choleram in aliquo, post ipsam debet euacuare phlegma, postea melancholiam, eo quod magis phlegma molestat, plus etiam de eo est in corpore, quam de melancholia: vltimo vero educit sanguinem, eo quod cum sit thesaurus naturæ, non molestat naturam, etiam si sit de eo in corpore plus, quam de alijs humoribus. Aduertendum est, quod id quod dictum est, habet verum, quando solum iste humor, qui debet principaliter euacuari à medicina, peccat in quali, aut in quanto, vel vtroque: alij humores sunt secundum naturam: nam si aliqua medicina euacuat choleram, & illa peccet in quali in corpore, phlegma autem non peccet, sed magis peccet melancholia in quali, tunc contingit, quod medicina, quæ euacuauit choleram, post choleram euacuabit melancholiam, & non phlegma, etiam supposito, quod phlegma peccaret in quanto, & non in quali, vt melancholia, & ideo etiam si aliqua medicina detur principaliter propter vnum humorem euacuandum, & iste humor in corpore non peccet, tunc ipsa euacuabit prius humorem alium peccantem, quam illum, quem debet principaliter euacuare, etiam si medicus faciat illud ex errore, & ex hoc apparet, quod hic ordo debet intelligi in corpore, in quo solum iste humor, qui debet principaliter euacuari à medicina, peccat in quali, alij autem humores non peccent in quali. Et ex hoc apparet quare vltimo, & rarius educit sanguinem, eo quod raro est, quod sanguis peccet in quali, sicut alij humores, etiam natura ipsum recondit pro thesauro. Sed tu dices, quare etiam non coarctat hunc ordinem ad medicinam euacuatiuam melancholiam principaliter? Dico quod satis datur intelligi ex dictis ab eo: nam si aliqua medicina euacuat principaliter melancholiam, post ipsam euacuatur cholera, postea phlegma, vltimo necessitate natura, euacuatur sanguinem.

C MOND. Aduertendum, quod causa quare medicina, quæ euacuat phlegma, primo id euacuat, postea melancholiam, vltimo sanguinem, est duplex: vnde, vt supra dicebatur, propter duas causas principaliter medicina post euacuationem proprii humoris euacuat alium humorem; vna est propter virtutem euacuatiuam communem, quæ in ipsa remanet post operationem virtutis propriæ: & hanc virtutem, & operationem communem habet ratione caliditatis, vel vacuitatis, modo omne quod attrahit ratione calidi, vel vacui, attrahit citius, quod subtile est, quam crassum, & ideo cholera cum sit subtilior, quam ipsa scilicet melancholia, post euacuationem phlegmatis euacuabitur cholera, postea melancholia, sed causa potest esse: nam vt apparuit supra, vna causa, quare vna medicina euacuat vnum humorem post alium erat, quia medicina inferebat vim naturæ, & ideo quando medicina euacuabit proprium humorem post illum, debet magis euacuare illum, qui magis molestat naturam, qui etiam magis abundat in corpore: & ideo si rhabarbarum euacuauit choleram in aliquo, post ipsam debet euacuare phlegma, postea melancholiam, eo quod magis phlegma molestat, plus etiam de eo est in corpore, quam de melancholia: vltimo vero educit sanguinem, eo quod cum sit thesaurus naturæ, non molestat naturam, etiam si sit de eo in corpore plus, quam de alijs humoribus. Aduertendum est, quod id quod dictum est, habet verum, quando solum iste humor, qui debet principaliter euacuari à medicina, peccat in quali, aut in quanto, vel vtroque: alij humores sunt secundum naturam: nam si aliqua medicina euacuat choleram, & illa peccet in quali in corpore, phlegma autem non peccet, sed magis peccet melancholia in quali, tunc contingit, quod medicina, quæ euacuauit choleram, post choleram euacuabit melancholiam, & non phlegma, etiam supposito, quod phlegma peccaret in quanto, & non in quali, vt melancholia, & ideo etiam si aliqua medicina detur principaliter propter vnum humorem euacuandum, & iste humor in corpore non peccet, tunc ipsa euacuabit prius humorem alium peccantem, quam illum, quem debet principaliter euacuare, etiam si medicus faciat illud ex errore, & ex hoc apparet, quod hic ordo debet intelligi in corpore, in quo solum iste humor, qui debet principaliter euacuari à medicina, peccat in quali, alij autem humores non peccent in quali. Et ex hoc apparet quare vltimo, & rarius educit sanguinem, eo quod raro est, quod sanguis peccet in quali, sicut alij humores, etiam natura ipsum recondit pro thesauro. Sed tu dices, quare etiam non coarctat hunc ordinem ad medicinam euacuatiuam melancholiam principaliter? Dico quod satis datur intelligi ex dictis ab eo: nam si aliqua medicina euacuat principaliter melancholiam, post ipsam euacuatur cholera, postea phlegma, vltimo necessitate natura, euacuatur sanguinem.

D MOND. Aduertendum, quod causa quare medicina, quæ euacuat phlegma, primo id euacuat, postea melancholiam, vltimo sanguinem, est duplex: vnde, vt supra dicebatur, propter duas causas principaliter medicina post euacuationem proprii humoris euacuat alium humorem; vna est propter virtutem euacuatiuam communem, quæ in ipsa remanet post operationem virtutis propriæ: & hanc virtutem, & operationem communem habet ratione caliditatis, vel vacuitatis, modo omne quod attrahit ratione calidi, vel vacui, attrahit citius, quod subtile est, quam crassum, & ideo cholera cum sit subtilior, quam ipsa scilicet melancholia, post euacuationem phlegmatis euacuabitur cholera, postea melancholia, sed causa potest esse: nam vt apparuit supra, vna causa, quare vna medicina euacuat vnum humorem post alium erat, quia medicina inferebat vim naturæ, & ideo quando medicina euacuabit proprium humorem post illum, debet magis euacuare illum, qui magis molestat naturam, qui etiam magis abundat in corpore: & ideo si rhabarbarum euacuauit choleram in aliquo, post ipsam debet euacuare phlegma, postea melancholiam, eo quod magis phlegma molestat, plus etiam de eo est in corpore, quam de melancholia: vltimo vero educit sanguinem, eo quod cum sit thesaurus naturæ, non molestat naturam, etiam si sit de eo in corpore plus, quam de alijs humoribus. Aduertendum est, quod id quod dictum est, habet verum, quando solum iste humor, qui debet principaliter euacuari à medicina, peccat in quali, aut in quanto, vel vtroque: alij humores sunt secundum naturam: nam si aliqua medicina euacuat choleram, & illa peccet in quali in corpore, phlegma autem non peccet, sed magis peccet melancholia in quali, tunc contingit, quod medicina, quæ euacuauit choleram, post choleram euacuabit melancholiam, & non phlegma, etiam supposito, quod phlegma peccaret in quanto, & non in quali, vt melancholia, & ideo etiam si aliqua medicina detur principaliter propter vnum humorem euacuandum, & iste humor in corpore non peccet, tunc ipsa euacuabit prius humorem alium peccantem, quam illum, quem debet principaliter euacuare, etiam si medicus faciat illud ex errore, & ex hoc apparet, quod hic ordo debet intelligi in corpore, in quo solum iste humor, qui debet principaliter euacuari à medicina, peccat in quali, alij autem humores non peccent in quali. Et ex hoc apparet quare vltimo, & rarius educit sanguinem, eo quod raro est, quod sanguis peccet in quali, sicut alij humores, etiam natura ipsum recondit pro thesauro. Sed tu dices, quare etiam non coarctat hunc ordinem ad medicinam euacuatiuam melancholiam principaliter? Dico quod satis datur intelligi ex dictis ab eo: nam si aliqua medicina euacuat principaliter melancholiam, post ipsam euacuatur cholera, postea phlegma, vltimo necessitate natura, euacuatur sanguinem.

Quod si sanguis iam corruptus est, ac coarctatus, sanguis esse delictus, & portione tenui in bilem stauam abiit, crassa in atram, vt inquit Gal. quam vtranque medicamento purgante vacuari posse, nemini ambigitur. Emouet quandã obiectionem. Dixerat, quod nõ reperitur aliqua medicina euacuatiua sanguinis de

MOND.

Quædam reperitur med. de propria intentione sanguinis eductiua.

Lib. 7. de dif. feb. ca. 22

MOND.

med. oppo. tracta. natura.

Notandum.

Secundum. In illis euacuatis similitis sanguinem in vltimo.

CANONES

de propria intentione, mō diceret aliquis, non est verum, eo quod sanguini putrescēti inuenitur medicina eum euacuans Responderet & dicit quod iste sanguis recessit à natura sanguinis: nā dicit ipse auctoritate Gal quod s̄guis putrescēs subtile eius cōuertitur in choleram, & crassum eius conuertitur in melancholiam & ideo qua ratione inuenitur medicina euacuatiua ipsius cholerae & melancholie, ita etiam medicina eadem euacuatiua est sanguinis putrescētis, cuius subtile est conuersum in choleram, & crassum in melancholiam: vnde tenet naturam humorum, in quos transmutatur, & ex hoc apparet, quod non solum Auic. immo etiam Mes. & alij authores posuerunt quod de intentione fuit Gal. quod sanguis putrescens non est sanguis, de hoc tamē est dubium, & hoc dicitur perfecte in secundo de feb. Tamen sciendum ad presens, quod sanguis putrescens, aut est in fieri aut est in facto. si est in fieri, tunc adhuc seruat naturā sanguinis, & non est conuersus in choleram, nec in melancholiam, sed est aptus conuerti ad illos: si autē sanguis iste sit in termino putredinis, tunc nō seruat naturam sanguinis; imō eius subtile iam est cholera, & eius crassum in melancholiam est conuersum. Sed tu dices, si sanguis est in putrescere, reperitur ne medicina ipsius euacuatiua? Dico quod non, nam quod talis medicina non reperitur, hoc non est ex parte virtutis, eo quod virtus, & natura regitina totius gaudent bene in eius expulsionē: sed hoc est, quia nō inuenitur aliqua medicina, quæ à forma specifica possit sanguinem euacuare, & si reperitur talis medicina, tamen aliter, & meliori modo posset talis sanguis euacuari, quam à medicina, quia cum phlebotomia, & ventosis, etiam talis medicina posset sanguinem laudabilem euacuare, & nō putridum, aut magis euacuare, quam putridum, etiam nō posset sic resisti nocuētis talis medicina euacuatiua sanguinis, sicut si euacuaretur cū phlebotomia, & ventosis, non enim medicus potest sic regulare medicinā euacuatiuam, sicut phlebotomiam tantum licet ipse sanguis putridus euacuari possit per phlebotomiam adhuc circa istum humorem expectamus digestionem, antequam euacuetur. sicut circa alios humores, vt ponit Auic. primo ca. fen. iij. c. de phlebotomia.

Vinum detur
med. euacuatiua
sanguinis
actualiter putrescentis.

COST.

Cap. 4.

A Nimaduersione hoc etiam dignum est, quod ait, m̄dicamentum nullum propriam, ac pedicularē sanguinis detrahendi habere facultatem, naturam enim sanguinem ad postremum vsque retinere, neque vt trahatur permittere, nisi coactam. At contra Gal. lib. de purg. medic. fac. deprehensum sua tempestate hamagogum medicamentum testatur, neque alioqui ratio, quam hic Mesues affert opportune off̄rri videtur, non enim si natura tantam sanguinis habet curam, id sequitur, vt medicamentum non detur sanguinem ducens: habet e quidem natura etiam hominis curam, cuius gratia passasse inferiora hæc aiunt omnia; at ea tamen venena plura, animalia homini infesta infinita quotidie pfert. Profecto sanguinem ducunt medicamenta plura immoderatus sumpta, hæc tamen hamagoga non sunt, quod primo loco eum non extrahant, sicut cholagoga bilem, phlegmagoga pituitam, melanogoga atrum humorem præ omnibus eliciunt: sanguinem etiam per urinis eruum, & cantharides detrahunt, sed neque de his est sermo, quæ purgatoria non vocantur. aloë quoque sanguinem detrahit per venas sedis (vt ait Mes.) proprietate, sed non primo loco, neque attrahendo id agit: verum bilem primum allicit, sanguinem vero ob id detrahit, quod ora venarum referet; atque hæc propterea non est per alium expurgatio, de purgantibus autem que h̄o nunc instituta est, an eorum aliquod primo loco

E ex proprietate humorem hunc extrahat, sicuti alios humores alia. At Gal. quidem, tale quoddam suo tempore inuentum testatur. Vere tamen (vt ingenue dicam) cogit me adducta à Mes. ratio, vt nullum tale inueniri medicamentum suspicer, nempe, quod natura sanguinem totis semper viribus custodiat, neque trahi nisi coacta permittat. At contra argumento sumpto à simili obijcis naturam venena, belluazq; ac ferarum homini aduersas. & infestas proferre, licet eius precipuum, ac veluti primam curam gerere videatur. addisq; experimentum Galeni acate comprobatum, verum ad hæc. Modicamentum id sanguinem educens, ex proprietate ne ac primo loco id ageret, an potius manifestis qualitatibus secundo ac erodendo, aut post immoderatam aliorum humorum euacuationem, non asserit Galen. sed quod inuentum illud asserit obseruatione facta in suillo iecore; coniecturam facio, id ex ijs fuisse, quæ erodendo, dissoluendoq; agerent: propterea ergo non aduersatur nobis Galeni historia, qui de ijs verba facimus, quæ x proprietate, ac primo loco sanguinem educunt. Quod autem aduersus rationem nostram assertur, irritum puto, & vanum. Est enim vt medicamentum tale ad sit sanguinem appetens, & attrahere primo loco contentens; quum tamen fieri humoris vllius attrahio non possit, nisi annuente contententeque retentrice membrorum facultate; propria hæc partium natura tuendo sanguini, quo alimenti gratia egent, tota operæ semper incumbens, trahi illum primo loco, si integre partes sint, non sinit; sed admittet omnes antea humores alios, quam sanguinem. Firma ergo ratio est Mesua. qua hamagogum medicamentum non inueniri persuadet.

O Mnia autem, quæ summe & efficiant virtute purgant medicamenta, sanguinem tandem, non tamen propria vi educunt, sed vel ex coriatis venis, vel orificijs venarum tam late apertis, vt sanguis effluat: vel sua vi immoderatiore extremam vacuationem moliente. Quæ sunt, aloë mala, cucumer agrestis, centaureum, colocynthis vnica in planta vna, scammonium è regione Scenitarum, euphorbiū, thymelæa seu granum gnidium, præsertim paruum. Sunt tamen medicamenta quædam, sanguinem purum & clarum efficientia, vt lupulus, adianthum album, rhabarbarum Sceniticum, serum lactis, præcipue caprarum bono pastu educatarum: succus rosarum, casia fistula, absinthium, fumaria, aloë, succus bonorum fructuum vt Damascenorum, asphodelus, potissimumq; ipsius succus & similia. Medicamenta autem præcipue cholagoga sunt, aloë, scammonium, absinthium, eupatorium, lupulus, myrobalani citrea, fumaria, rhabarbarum, serum lactis, succus rosarum, viola, casia fistula, tamar Indi, manna, pyllium, pruna, succus fructuum bonorum, Phlegmagoga vero magis sunt, myrobalani cepulæ, emblicæ, bellerica, sal gemma, colocynthis, turbit, stoechas, iris, sarcocolla, balanus myrepica, ricinus, hyssopus, thymus, opopanax, sagapenum, euphorbium, aristolochia, enicus, centaureum, eupatorium, agaricus, cucumer agrestis, hermodactyli, scilla, cuminum, asarum, polium, polypodium, vrtica, zingiber, serum lactis, mel, saccharum rubrum. Bilem atram proprie, & potissimum vacuat, epithimum, stoechas, myrobalani

na solutiva debilis: & parum de phlegmate euacuat de se, & est subtile est. Secundo modo dicitur medicina debilis hoc modo, ratione loci à quo euacuat, quia scilicet non euacuat à longe, sicut siracost. casia: terebiabin .i. manna. & tamarindi, hæ enim medicinæ non euacuant nisi humores, quibus obuiant in vijs communibus expulsionis, vnde si inueniat humores crassos, & multos in vijs cõmunibus, ita eos euacuat sicut cholericos, vel alios subtiles humores, & ideo hæ medicinæ non dicuntur debiles primo modo, sed dicuntur debiles secundo modo, quia non possunt euacuare multum à longe.

VT turbith, zingibere adiutum, pituitã crassam, & succum crudum vacuat, alioqui p se non vacuaturum. Epithymum cum sero lactis, vel hydromelite, vel sale Indo, vel sale gemma, vel myrobalanis nigris, potentius purgat. Manna cum thymo, aut ammi, aut cardamomo, laudatam & abiolutam facit purgationem. Hermodactylus cum cumino, aut pipere, item hermodactyli puluis cum succo scilla, vel raphani in trochislos coactus, materiam crassam, & lentam à iuncturis mire educit. Si autem tardius, & longo post tempore purget medicamentum, (vt agaricus, aloë, hermodactylus, turbith, & similia) misce purgationem tuto accelerantia, vt agarico oxymeli, sale gemmeum: aloë, aromata: hermodactylo, scillam, raphanum; turbith, zingiber.

MOND. **H**ic aduertendum, quod aliqua medicina admixta medicina solutiua dicitur accelerare suã operationem per virtutem sigillatam, & occultam, sicut quũ cum agarico permiscetur fecaniabin, aut species aromaticæ. Secundo modo dicitur accelerare operationem eius per suã virtutem communem, quam habet inducẽdo scilicet mordicationem in stomacho, & hoc modo sal gemma eis admixtũ accelerat operationem, & sal commune, & sal nitrum, & sal indũ ad huc etiã accelerant sui operationem per proprietatem. Aloë autem cum speciebus alesfanginis, idest cum speciebus aromaticis, & hæc est cã quare Gal. & alij auctores in compositione hieræ non solum ponunt aloë, sed etiam ponunt species aromaticas, vt habeant accelerare eius operationem, cum illa operatio sit valde tarda, sicut est spica assata, cyminum, & folium, & similia. etiã propter aliud ibi ponuntur species aromaticæ, vt. s. confortent virtutem stomachi, & cordis & aliorum membrorum, quibus obuiare potest medicina solutiua sui malitia; & turbith cũ zingibere proprie. Et ex hoc apparet, quod non est inconueniens. quod vna & eadem medicina admixta medicina solutiua debili fortificet eam in operando, & tarde operando: nam ponebat etiam supra, quod zingiber admixtum turbith fortificat, & vigorat eius operationem, modo ponit, quod accelerat eius operationem.

Canon secundus.

Medicamenti malignitatem permutamus, his mistis, quæ proprietate quadam id præstant. Malignitas autem medicamenti in ea parte plurima est, quod corpus & senescere cogit, & vsu crebro lædit, partes ipsas principes virtutum nos gubernantium ceu fontes, & spiritus, caloremque natium, hæc motores, infirmat. Quapropter medicamenti soluendo purgantibus miscere cogimur, quæ cor, & alias partes principes quadam proprietate roborant; illaque purgantia fa-

Alubria reddat, adeo vt mistis vtrisque; corpus sit sanũ, & iuuenescere videatur. Qualia sunt cardiaca, stomachica, cerebrica, & quæ alias quoque partes principes, & viscera roborare cognoscuntur. Cor namque in oĩ vacuatione, in primis roborandum est, (quod ipsum cor, ceu vitæ basim, symptomata purgationi succedentia primum infestent:) secũdo loco ventriculus, vt qui medicamentum primus sit suscepturus. Alia v̄ vero partium robori non admodum, nec primo studemus, nisi cum ab ipsis vacuandum est. At medicamentum facultate cardiacum, quadruplex eligendum est: vel roborans tantum, vt poma dulcia, & aromatica, xylaloe, dõronicum, & similia: vel alterans purgantis medicamenti temperiem, tam calidam, vt dum scammonio rosa, santala, & similia, miscentur: quam frigidam, vt dum tamar Indis miscetur macis, & similia: vel roborans, & simul purgationem adiuuans, vt succus rosarum, & violarum, & myrobalani emblicæ, & similia: vel purgantis violentiam, & immodicam vacuationem exoluẽs, ac remittens, vt succinum, spodium, & similia. Stomachicum vero etiam miscendum medicamenti dissoluendo purgantibus, vt stomachũ, [& hepar] facultatis naturalis fontes, muniat & tueatur: cuiusmodi est, mastiche, spica nardi, & similia: vt etiam à medicamentis excitatã intemperiem corrigat, calidam, frigidam, humidam, siccam. Quam in rem victus quoque ratio idonea iuuat, à nobis contra hæc institui cõsueti. Miscẽdum item cerebricum aliquod medicamentum: quam ob rem plerique medici (vt ait Galen.) hieris miscuerunt nucem moschatam, cerebrum, & nervos roborantẽ: quod idẽ præstat stœchas, gallia, castorium, & similia. Hepaticum similiter miscendum, & alijs partibus familiare medicamentum, qualia plurima inuenias in tabulis medicamentorum simplicium.

Libro secretorum Galeni scribitur: hæc enim nucem ignorat.

Canon tertius.

Meliorem medicamenti purgationem reddunt, quæ ipsius virtutem ad partem purgandam insita sibi proprietate deducunt.

Hic sunt duo notãda, primum est quod melioratio medicina solutiua est triplex. vna est, quæ fit per medicinam aliam fortificatẽ, & accelerantem operationem medicina, alia est quæ fit per medicinam aliam, quæ appropriat eam, quod nõ est aliud, quam appropriato operationis ipsius ad membrum vel ad corpus, à quo euacuare intendimus, ita quod non ab alio, modo prima melioratio medicina solutiua acquiritur in r. c. præcedẽti ab isto, in quo docebat Mesue addere in virtutem, & operationẽ medicina solutiua, & accelerationem suę operationis, sed secũda melioratio ipsius medicina solutiua acquiritur per aliud capitulũ sequens illud immediate, & de illa etiam non intendit Mes. hic, sed intendit de tertia melioratione, quæ est per medicinam aliam appropriatẽ ipsam ad determinatum membrum, siue sit caput, aut pectus, aut similia: ista autem est magna melioratio in medicinis; nam quando medicina aliqua euacuatua absolute à toto corpore est, quod quõdoque medicus vult euacuare determinatum humorem, vt phlegma à determinato membro: nõ medicina de se hoc non faceret, quare bonum est miscere, cum ea medicina, quæ ipsam ducat ad id determinatum

MOND.

CANONES

natum membrum, & euacuet ab eo determinatam humorem, & ideo tunc per illam medicinam remouetur eius nocuumtum, nā si volo euacuare phlegma p̄ter naturam contentum in capite tantū, exhiberem medicinam euacuātem, absolute à toto, tunc quā ratione euacuabitur id phlegma p̄ter naturā contentum in capite, ita euacuabitur et aliud phlegma naturale contentum in hepate aut in stomacho, aut in alio membro, & sic inducitur inde nocuumtum. modo si miscuero illi medicinam respicientem caput, illam ibi perducens, remouebitur hoc nocuumtum. Etiam ex hac permixtione acquiritur aliud maius iuuamentum: nā si volo medicina confortatiua materiam cōtentam in cerebro euacuare, & cum medicina solutiua, nisi apponatur medicina alia, quæ cerebrū respiciat, & illā ducat ad ipsum, tūc medicina solutiua vagatur, q̄a ita euacuabit alia mēbra sicut cerebrum, & sic cōtingit, quod non in sufficiēti quantitate euacuabit à cerebro. Secūdo est aduertēdum, quod duplex est medicina, quæ alteri admixta facit ipsam penetrare ad membrū, quædam est, quæ hoc facit per sui virtutem, vel per sui qualitatem cōmūnem primam, secundam, vel tertiam, sicut isto mō acetum, vel vniuersaliter omnis medicina penetratiua; alia est medicina, quæ alteri adiutrix facit illam penetrare ad membrum per sui virtutem occultā, siue proprietatē, sicut isto modo crocus facit euenire medicinas hepaticas: modo Mes. intelligit hic non de primis medicinis, quæ faciunt alias penetrare per virtutem communem, sed de secundis intelligit, quæ faciunt alias penetrare per proprietatē, eo quod semper sermo ipsius Mes. de consolatione medicinarum est respiciens formam specificam.

COST.

In superioribus quum de medicamentorum purgantium differentiis ageret, in se ipsis etiam trahendi ex peculiari regione proprietatem scripsit, quam rem particulatim est prosequutus: hic, alia etiam non purgantia affirmat eadem proprietate praedita, qua peculiarem corporis partem spectent, quod quidem occultarum proprietatum derisores, si forte derideant, occulta enim, & hac proprietate est, habes quem illis obijcias Galenum, quem vnum sibi sapientiae ducem faciunt. 1. de comp. med. per genera, & lib. de ther. ad Pis. & alibi. quod enim eupatorium iecori, asplenon, et vnguentaria glans lieni, pulmo vulpis, thoraci, betonica, & saxiphragia renibus opitulentur, quod cantharides vesicam, lepus marinus pulmones offendat, non alia est ratio, quam ignota hac proprietate.

Natura enim medicamenti actionem dirigit, & hanc, & illam ipsius virtutem distinguit, & dirigit. Medicus autē naturę ipsi, rebus inuicē, quā optime fieri potest, multis suffragatur. Domini enim benedicti opere factū est, vt rerum sumptarum proprietates natura dirigat, aliter tamen atque aliter: vt exempli gratia, agarius cum stachade, aut acoro, capitis affectibus prodesse certo cognoscitur: hepatis autē, intybus, & cichorium agreste, spicam nardi, thoracis, thymus, & hyssopus. Confidimus igitur naturam ad partes virtute medicamentorum varia agentes, hoc & illud transmissuram: cum sint hæc instrumenta ipsi auxiliantia, quæ natura sapiens distinguit, & dirigit: quomodo exempli gratia artificis norma, & perpendiculum subseruiunt, illa ad angulos constituendum, hoc ad operis rectitudinem. Sic naturam confidimus his vel illis partibus, hac virtute rei sumptæ necessario egentibus, porrecturam, praestaturamque.

E aduertendū quod medicus aliquid potest permiscere medicinae solutiuae ducēs ipsam ad determinatum membrum duobus modis. vno modo quā est secum fermentata, & redacta ad vnam formam, et tunc ea valde reducit ad illud membrum: nā cum acorus de se respiciat cerebrū, quā ratione ipse solus vadit ad cerebrum, ita eadem rōne medicinam secū fermentatam illuc ducet, vnde ista talis medicina determinatur tali mēbro per ipsum acorū, aut stachadem. Secundo modo potest ei permisceri, quā secum non est fermentata, nec redacta ad vnam formā, et hoc etiam ducit ipsam medicinam solutiua ad determinatum membrum: nam licet quā permiscetur hoc modo agarius, et acorus, vtrunque seruet suam virtutem, quā ratione acorus stimulat virtutē corporis, vt per eā, ad cerebrum perueniat, ita etiam stimulat agariū, vt ibi conducatur, et natura ab eo irritatur, ab eo præcipue fit causa iuuamenti, et non nocuumti, cum duo de medicinis contrarijs ad inuicem permixtis, qualiter vna ex illis vadit ad determinatū membrum, et alia ad aliud membrum, hoc autem magis infra apparebit.

MOND.

Prestantiora igitur medicamenta purgantia peccimus miscendo, quæ illorum virtutes ad partem vacuandam deducunt. Illa vero sunt (vt diximus) quorū virtus huic, vel illi parti est familiaris. Hoc autem loco docere libet medicamentorum cum partibus cognationem, quæ aliorum medicamentorum virtutes ad partes ipsas perducit. Ad caput enim medicamenti purgantis facultatem deducunt, nux moschata, pæonia, stachas, acorus, xylaloe, sal Indus, sal gēma, balsamum, xylobalsamum, carpobalsamū, anacardus, thus, ladanum, buthurscenden, myrrha, chamædrys, chamæpitys, scœnu anthos, scilla, spica nardi, castorium, gentiana, thymus, hyssopus, opus Cyrenaicus, strobili, piper, maiorana, lagapenum. Ad thoracem vero, & pulmones, iris, thymus, hyssopus, crocus, glycyrrhiza, eius succus, vna passæ, adianthum, scilla, ammi, cardamomum, succus brassicæ, ius galli antiqui, nasturtium, amygdalæ, strobili, auellana, pulmo vulpis, sceli, opopanax, myrrha, lagapenu, raphanus, calamus aromaticus, asphodelus, volubilis maior, laurus, calamynta, labina, violæ, aristolochia [vtraque], tragacantha, gummi, thus, mel, saccharum, morum, scenum Græcum, marrubium, lilium, & similia. Ad hepar item, spica, asarum, anisum, sceniculus, & eius succus, intybus, cichoriū agreste, amygdalæ amaræ, folium, daucus, eupatorium, absinthium, cancamū, cassutha, * grana quatuor, cinnamomum, asparagi, decoctum cicerum, chamædrys, arnoglossa, volubilis, iris, laurus, scœnu anthos, chamæmelum, fumaria, serum lactis, petroselinū & sceniculi succus, poliū, scilla, & similia. Ad splenem, daucus, calamintha, spica nardi, tamarix, capparis, cyclaminus, cortex salicis, sal gemma, sal Indus, iris, acorus, prasium, rubea unctoria, absinthium, eupatorium, anisum, sceniculus, aiparagus, castuta, asplenon, scilla, asarum, volubilis, scordium, agnus, chamæpitys, amygdalæ amaræ, aristolochia, & similia. Ad iuncturas denique medicamenti purgantem vim deducunt, zingiber, ruta, agrestis, opus Cyrenaicus, opopanax, thapsia, cardamomum, aqua porri: succus brassicæ; acorus: triplex piper: scordium, chamædrys, chamæpi-

* Semen quatuor, metis. cucurbitæ, melonis, citreæ.

mapitys, thymus, amomum, polium, & similia. Quae ad alias quoque partes deducunt, virtutem medicamenti ex tabulis medicamentorum simplicium collige, nobis praestantiora, & praecipua scripsisse iussit.

Medicamentorum purgantium correctio, per ipsorum temperaturam contraria.

Medicamenti purgantis temperiem immodice calidam, vel frigidam, vel humidam, vel siccam, [vel harum coniugatione aliqua noxiam] contrario aliquo valentiore, imbecilliore, aequali, pro scopis, & indicationibus varijs permutamus. Hac autem de re fusius scribere non statui, quae pleaque apud Halyfenem, & Alchindum legere potes.

Medicamentorum purgantium correctio, per ipsorum effectus contraria.

Medicamenta valenter purgantia, opus excitant violentum, & effecta saepe malefica, & noxia symptomata, naturamque prosterntia, qualia sunt conturbatio, animi deliquium, morsus stomachi, flatuum generatio, inflatio, pinctio, incisio, viceratio venarum in orificijs, apertio, attractio immodica, viscerum lubricitas, congelatio, siccatio, corrugatio, inuisicatio, seu adhesus, obstructio, arctatio, & similia. Quibus per ipsis effectis contraria est occurrendum: qualia plerumque sunt odore, aut sapore, aut tota substantia iucunda, ob id medicamentum melius, & salubrius reddentia. Odores enim iucundi, medicamentum reddit melius, quod agitationem, & nauseam sedat, cor & cerebrum roborat, animi gaudio exhilarat: fetens vero atque grauis, contraria molitur. Odoratum vero purganti medicamento opponatur, calidum, aut frigidum, quantum ipsius medicamenti intemperies postulat [& aegri, morbi, aeris.] Medicamenti quoque actionem temperant lapores iucundi, & medicamenti affectio contrarij, acerbis, austeris, acidis, dulcis, vinctuosus, salisus, amarus, acer: prudente medico coniectore, qua horum differentia sit opus ad frangendos medicamenti purgantis excessus varios. Res enim acres, ut aromata, flatus a medicamento excitatos, tenuat & dissipant: ob id ipsi haec miscentur, ut ducus; foeniculus, piper longum. Foeniculus, anisum, polypodium, & similia, scammonio mista, materiam crassam, lentam incidendo, appaunt scammonio expellendam, id, quod ipsum forsitan per se non effecerit. Scilla hieris magnis ratione eadem addita est, ut materias euulsu contumaces vacuent. Piper quoque hieris, & thapsia, & acria alia catapotijs fatidis, vim quadam trahendi a partibus remotis impertiunt. Eadem acria medicamenti purgationem imbecillam, aut tardam celerant, & efficaciorum reddunt; ob id ipsi turbith miscetur zingiber; ra-

Aphanus, hermodactylis: enico, cardamomum: quod necessario humorum congelationem tollit, & obstructions aperit, medicamentoque penetrandi virtutem impertit, cum eam per se non haberet: quo sine scordium, & diuretica acria magnis medicamentis miscentur. Medicamenta item amara, medicamentum acrimonia purgatorium non modo substantia sua quadantenus frangunt, ac reprimunt, sed etiam purgationem adiuvant: ob id recte quidam scammonio aloem miscuerunt. Amara praeterea stomachum firmant, & flatus dissipant, medicamentum [corpusque sumentis] a putredine imminente, & praesente vendicant. Salia item medicamenta purgantem vim debilem, ac tardam celerant, & perficiunt: ob id salem gemmam, & alias salis species, recte agarico miscuerunt, & epithymo, & alijs purgantibus permixtis. His enim vigorem, & facilem actionem crassas, & lentas materias incidendi, & tenuandi, & tergendis facultatem impertiuntur, siccitatem intendunt, ob id sitim excitant, eaque putrere, & putrescere prohibent, & fieri coeptam putredinem emendant, humores partibus mersos, & imbutos exiccant, obstructions liberant, flatus dissipant, quosdam tamen conturbant, alijs conturbationem sedant. Vinctuosa vero medicamentum lubricando purgatorium, magis lubricum faciunt, & quod adhaerere est proclive, simul lubricant, & tardius purgans cito deturbant, acrimoniam, morsumque pungentium frangunt, asperitatem leniunt. Quibusdam tamen nauseabunda sunt, & stomachum infirmant. Dulcia medicamentum purgans etiam prius abominabile, efficiunt gratius, magisque tum lauans, tum tergens, tum expurgans: turbationem sedant, acrimoniam & morsum ferantem frangunt: purgationem tardam celerant, & ne medicamentum adhaereat, lubricando prohibent, corpus roborant. Ob haec sunt velut fundamentum, & materia compositionum. Quibusdam tamen inflammationem pariunt, alijs flatus. Insuper purgans medicamentum lubricant, eiusque inflammationem extinguunt, acrimoniam obtundunt, morsum ferantem auferunt. Acida medicamenti purgantem calorem, & ab eo cordis, ventriculi, & corporis reliqui inflammationem extinguunt, morsum, & acrimoniam obtundunt, nauseam, & conturbationem sedant, vim penetrandi, & incidendi, & tenuandi augent. Styptica omne medicamentum purgans, praecipue quod acrimonia soluit, & immodice trahit, & venas proprietate innata sic aperit, ut sanguis effluat, & viscera excoriat, vel ea immodice lenit; & lubricat, melius reddunt tribus de causis: prima quia medicamento sic purganti repugnant substantia sua, non modo crassa, sed frigida, qua illius acrimoniam, & inflammationem frangunt. Ob id recte maiores scammonium in malo cydonio coxerunt, & eidem ipsum etiam commiscuerunt. Secunda, mistis quoque stypticis, facta ventriculi compressio citius & facilius, purgatorium illud vehemens a copore propellit: quocirca recte etiam scammonio myrobolanos miscuerunt.

vide lib. 7. simpl. conturbant maius. Amara caustionata. Gal. ut. Alchind. ut simul adhaerent: ut alia obstructa.

Atel. tartarum. & dulcia alia. ut coposita miscerunt.

Calen. lib. 3. simpl. 14.

Mesue. C Aduer-

N.D.

14

15

MOND.

Aduertendum sicut apparebit infra cap. de scam-
monea, quod ipsa scammonia consolatur mul-
tis modis. Vno modo per solam affationem, non cum
re alia admixta, sed ponitur inter tegulas ad ignem.
Secundo modo consolatur, quia accipitur pasta ex
farina frumenti, vel hordei, & ex ea fiunt duae crustae,
postea scammonia clauditur inter illas duas crustas,
& ponitur in furno inter tegulas, & tandem dimitti-
tutur, quousque pasta sit decocta, & tunc scammonia
fit consolata. Tertio potest consolari per cytonia &
hoc est dupliciter, vno modo, quia accipitur scam-
monea, & bene postea cooperitur, & ponitur inter cyto-
nia, ita quod cytonia ponantur ad ignem, sine in furno,
& scammonia circumdetur ab illis cytonijs, unde quo-
usque cytonia sint bene affata, tunc scammonia est
consolata: alio modo accipitur cytonium, & diuidi-
tur per medium, et in vtraque parte fit concavitas ex-
trahendo medullam cum seminibus, quae sunt in vtra-
que parte cytonij, postea impletur vtraque concavi-
tas ex scammonia, et bene postea cooperitur, et vni-
tur vna pars cytonij cum alia valde, postea ponitur
illud pomum in furno, vel inter tegulas, vel sub cine-
ribus, vbi stet, quousque pomum sit bene decoctum,
ultimo habetur scammonia consolata, et haec est op-
tima ipsius consolatio: nam inde scammonia acqui-
rit stypticitatem, remittitur etiam sua acuitas, quia
non soluit ita fortiter, unde aliqua eius virtus praeci-
pue acuta remanet in cytonio, unde est cytonium ita
solutum sicut scammonia, quae cum myrobalanis
commiscetur: nam ipsa scammonia ex multa mora
quam posset facere in stomacho, posset stomachum
mordicare sui acamine, quod cum myrobalanis cum
ea admiscetur comprimunt sui stypticitate intesti-
na, et stomachum, et quod in eis est, unde cito fit eius
operatio, et non multum moratur in stomacho, si-
cut superius diximus.

Styptica denique cor, & ventriculū reliquas-
que partes nutritorias, ne à vehementibus il-
lis ledantur, muniunt, roborant, nauseamque, ac
ventriculi subuersionem sedant. Non solis au-
tem purgantibus valent, sed omnibus quoque
alijs mista styptica, ipsorum actionem reddunt
salubriorem. Dulcia vero omnibus commode
miscuntur, praeterquam salis. Vnctuosā com-
mode miscuntur acris, amaris, mordentibus,
pungentibus, vlcérantibus, agre lubricantibus:
dulcibus autem & insipidis, incommode: acidis
autem mista, ventriculum ad vomitum prom-
ptius euertunt. Acida salubriter miscuntur acris,
vrentibus, mordentibus, dulcibus, & alijs
incendi aptis: inutiliter, amaris, salis, stypticis,
vlcérantibus, ferrantibus. Insipida vtiliter mis-
centur acris, amaris, salis, ferrantibus, mor-
dentibus, vlcérantibus, inflammantibus: stypticis
inutiliter. Salis inutiliter miscuntur acris,
amaris, dulcibus vnctuosis: praeterquam quibus
actio imbecilla, aut tarda, vigore ob id indigent.
Omnia enim tarde, ac imbecilliter purgantia, ab
acris, & salis vigore accipiunt. Amara & acris
quodantenus vtiliter miscuntur: salis vero, vlcé-
rantibus, ferrantibus, siccantibus, inutiliter. Po-
stremo glutinosa omnia, sua substantia medica-
mentorum malignitatem frangunt, & exulce-
rare viscera, venarumque ora aperire, interpositu
suo prohibent. Quapropter tragacanthum, aut
mastiche, aut bdellium, recte miscetur aloë, col-
ocynthidi, cucumeri agresti, & similibus. Hanc
in rem quoque ladanum esse mirum praedicant
nonnulli, praesertim si pauco oleo rosato solu-

Et tum, colocynthidi miscetur. Alia aliorum sunt
remedia à nobis particulatim dicenda in singu-
lis simplicibus purgatorijs.

*De proportione medicamentorum inuicem
miscendorum.*

Predicta autem medicamenta proportio-
ne, quantitateque idonea sunt permiscen-
da, vt ex his licet diuersa potentibus, vna
tamen facultas confluat. Qua igitur
mensura vnum alteri miscendum sit, vt salubre
fiat medicamentum, indicatione ab ipsorum
proprietas tantum sumpta, hic breuiter docere
statui, non etiam à quantitate, & qualitate: id
enim liber Halyeni, & Alchindi abunde docet.
Quod autem breuiter persequi statuimus, est hu-
iusmodi. Omne medicamentum purgans, aut
violentum est, vt scammonium, euphorbium,
granum gnidium, & alia multum acris: aut im-
becillum, vt casia fistula, manna, viola, & alia si-
militer dulcia, & salubria: aut mediocre, vt sub-
acris subamara, & alia violentorum, & imbecil-
lorum media, quorum magna est latitudo, ac per
magis & minus in bonitate, & malignitate dif-
ferentia. Adhuc omne alexiterium (bezhah Ar-
abes vocant) quod medicamentum purgans emen-
dat, aut valenter, aut imbecilliter, aut mediocri-
ter iuuat: id est, medicamenti purgantis noxam
opposito suo frangit, vel intemperiem corrigit,
vel virtutem [cordis] regit. Valenter autem iu-
uant, quae praeterquam quod haec tria praestant,
etiam nos nutriunt, vt dulcia. Parum iuuant, quae
vno modo, vel duobus iuuant, tamen non nu-
triant corpus, sed ipsum alterando permutant, vt
amara, salis, styptica, & similia. Mediocriter iu-
uant quae pluribus modis commodant, & qua-
dantenus nutrire possunt, vt vnctuosā, insipida,
ex austero dulcia, vt dactyli, cydonia: aut dulca-
cra, vt mel: aut acidodulcia, vt mela: aut dulcia,
& simul insipida, vt poma. Si est igitur me-
dicamentum violentum, alteri plurimum iuuanti
miscendum: amboque proprietatibus inter se
ad militionem concordant, & consentiunt. De
vtriusque quantitate sic statuet, vt quod pluri-
mum iuuare cōsidis, largius misceas, ceu à quo
commodum expectas: violentum autem par-
cius, vt à quo propter actionem vehementem,
noxa corpori aliqua impendet. Id quod Democri-
tus his verbis volebat. Medicamentum ex
violento imbecillum efficias oportet. Quia me-
dicamentum alteri proprietatibus cōcordanti
mislū, quantitate idonea est salubrius: non cor-
rectū autē, malignius. Quod si medicamentum
violentum alteri parum iuuanti miscendum est,
vtrunque est minuendum: illud quidem, ob im-
pendentem noxam: hoc, quia tantum illius tē-
peraturam, alterat, vel [actionem] immutat. Si
autem medicamentum imbecillum alteri valde
iuuanti miscendum est, illud vtpote ob debilita-
tem innoxium, est augendum, vt ei quantitas vi-
gorem, & robur adiciat (quod etiam voluit De-
mocritus, medicamentum ex imbecillo valen-
tius faciendum imperans:) augendum quoque
quod magnopere iuuans est, ob dictam prius
causam.

Artis
dicitur
diuina
quasi
regis

Medicamentum
tunc est vniuersum
si parum sit
malis, si
virescentibus
morsu vel
corde dentibus
ob id trahitur
corrigitur.

Granata
vel fructus
acidissimi
dulcissimi

COS

Copula
vniuersum

Copula
vniuersum

causam . Si denique medicamentum imbecillum alteri parum iuvanti miscendum est, illud augendum, hoc minuendum, propter dictas prius causas. Hæc de miscendorum quantitate tibi cognoscenda sunt: quâquam sunt, qui alia quoque addant, scopis alijs intenti.

Quibus modis ars medicamenta corrigat: & coctionis differentis.

Artifex medicus hinc modis mixturarum quasdam corrigat.

Medicamenti purgantis malitiam ars reprimat, & facultates novas imperat, quatuor modis, coctione, lotionne, infusione, tritura. Coctio, vna est elixatio, altera assatio. Elixatio medicamenti humorem excrementosum coquit, resoluit, flatus ab eodem crassos, mordaces, ad nauseam ventriculium evertens, dissipat: eius denique acrimoniam, motus in corpore molestos, vni valide ferrantem, excoriantemque frangit, & prohibet. Propterea scammonium in pomo, vel cydonio coctum, vel in vase vitreo cum succo rosarum, & oleo amygdalarum dulcium, est præstâtius, vt mox in simplicibus dicemus. Attractio quoque medicamenti vehementior, & malignior elixatione obrunditur, vt cum medicamentum maleficum intra cavitatem alterius benigni coquimus, vt illius virtus in hoc fracta maneat: qualiter exempli gratia, si radicem raphani radicibus ellebori transfixam, sub cineribus coquimus, & eam damus edendam. Habet enim virtutem ellebori purgatricem, sed multum repressam. Sapani quoque, aut syrupum rosatum, quibus incoctum sit scammonium, propinamus. Id quod Philosophi appellant separationem rei secundum speciem, à re, quæ est secundum materiam, [hoc est formæ, & virtutis specificæ, à materia transumptionem.]

COST.

Vbi vnus medicamenti vis in alterum transfertur, dicitur separatio rei secundum speciem à re, quæ est secundum materiam. & vt in sequenti capite de infusione, separatio proprietatis à proprietate. Meminit huius rei etiam lib. simpl. quum de rhabarbaro agit.

Exquid parum.

Propterea medicamentorum multorum malignitas reprimatur ipsorum coctione in herbarum, vel seminum, vel aliorum succis, & aquis, sua facultate illorum violentiam permittantibus. Cæterum coctionem non sustinent omnia æqualem, sed quædam debilem, alia valentem. Quorum enim virtus facile resoluitur, quia vel imbecilla est, vel in superficie est posita, vel in subiecto raro consistit, omnia eiusmodi parum diu, nec valenter coquenda sunt, quod virtus eorum à coctione immodica resoluitur. Talia sunt, semina quatuor [frigida maiora,] adianthum album, epithimum, violæ, & flores [propè] reliqui. Contrario his modo affecta medicamenta diu conquenda sunt. Omnia enim crassæ essentia cocta, sunt clementiora: omne item medicamentum; arte, & legitime coctum, parte plurima est benignius. Sic omnia acria decocta fiunt meliora (horum enim violentiam, si qua inest, coctio

Exquid multum.

A frangit) nisi si qua horum virtutem habent aut imbecillam, aut superficiariam. Quæ denique inter hæc duo extrema sunt media mediocrem quoque decoctionem sustinent. Purgantia autem humiditate multa, aut lubricando, vel nihil, vel minimum coctio iuuat. Præter hæc, coctio facultates medicamentorum diuersas omnium optime permiscet, vt ex his omnibus vna resultet, velut concreta, faciens actionem: quarum si qua erit imbecillior, minus valenter coquenda est: vegetæ vero, magis. Calorem enim coquentem temperabis proportionem, & naturam substantiæ, tum facultatis coquendorum medicamentorum.

Medicinæ diuersæ non faciunt in virtute instam operationem, & compositam virtutem, nisi quando ipsæ adinuicem permiscentur, & præcipue vera mixtione secundum quod in eis est possibilis: nam melior modus mixtionis ipsarum est ille, qui fit per decoctionem ipsarum, & hoc habet verum in mixtione ipsarum in naturali, & artificiali hoc modo: nam scimus quod turbitu euacuat phlegma, agaricus choleram, epithimum melancholiam: modo quid est si volo omnes istas tres intentiones perficere, melius perficiuntur, quando istæ tres medicinæ simul permiscerentur, & maxime per decoctionem ipsarum adinuicem, bene tunc reducuntur ad quandam formam, in qua referuabitur virtus compositi, vnde postea euacuabuntur melius omnes isti tres humores. Et hæc est causa, quare ab auctoribus sunt illæ confectiones, & syrupi solutiui, & similia, et decoctio naturalis, quæ fit in talibus medicinis acquirunt eis bonum modum permixtionis. vt ex eis resultet virtus composita, sicut quædo illæ medicinæ per longum tempus adinuicem compositæ agunt in se inuicem per eorum qualitates, ita quod per talem actionem refranguntur in quadam forma media, in qua sunt virtutes, seu operationes, sicut extremi colores sunt in medio colore, vt Auerr. ponit, hoc fit quando bene præparatæ sunt apud apothecarium, quia bene trituratæ bene ablutæ, et bene exiccata, et sic de alijs, exemplum huius ponit: nã videmus, quæ clystere nuper constructum ex aliquibus medicinis, si stet per duos, vel tres dies in intestinis nobilissimam facit operationem, quod non est nisi quia tales medicinæ melius ad inuicem in posterum permiscuntur, vnde videmus, quod medici diuersas virtutes attribuunt medicinis per diuersas ætates ipsarum, sicut apparet in theriaca, quæ quidem dum est noua, valde frigida, et oppillatiua, antiqua vero est valde calida.

MOND.

Flammeus enim ac vehemens, calor, medicamenti facultatem resoluit. Assatio autem in frixorio, vel patella facta coctio, medicamenti virtutem nunc auget, vt assata scilla purgatior euadit: nunc minuit, vt psyllium per assationem humiditate lubrica spoliatum, minus purgat. Alia quoque multa sunt assando meliora. Est quando medicamenti facultatem vnã assatio reprimat, & alteram vegetiorem reddit: vt myrobolani, rhabarbarum, assando virtutem purgatoriam remittunt, adstrictoriam intendunt: sunt enim ambo duplici hac facultate prædita. Sic balanus myrepisica, cum sit vomitoria simul, & delectoria, per assationem excoquitur humiditas eius excrementosa, & nitrosa, ad nauseam ventriculolum cogens: remanet autem virtus delectoria.

Assatio facultas.

Mesues simplicibus.

Libro 6. simplicibus. Mesues in simplicibus.

Et quandoque per assationem vna duarum, &c.) In superpurgatione etiam rhabarbarum myrobolanum, & alia plura tosta commendabit. At contra Mesus. C ij veri-

Medicamentum est non est natura sed alia sunt virtutes in se vel in alijs in trispartito.

Transecta sunt in duas partes.

Exquid parum.

Exquid multum.

verisimile est, ex vitione, addita ijs rebus acrimonia, eadem magis aerea euasiva, & violentius etiam irritatura ad excretionem. Ceterum ad hoc paucis, vitione & calidiora, & acriora reddi omnia negare nullus potest. Atqui ad hoc, que ita videntur, licet accidentaria caliditas maior accedat, naturalis tamen, qua tenuioribus partibus insidebat, dissipatis his ipsis a calore, ipsa quoque una cum connato humore dissipatur, atque abit, una vero etiam abit, qua insita illis erat acrimonia. In combustis ergo sola aduentitia acrimonia, ac caliditas superest: hęc vero non multo postea negotio etiam retunditur, facta videlicet in frigidis rebus maceratione, hac autem ablata in dicamentum, & minus deiectionum, magis autem exsiccativum remanet, ac propterea coercendo alui fluxui maxime opportunum. Non temere ergo hęc scribit Mes. verum ipsi etiam experimentum subscribit: observarunt enim patres nostri, observavimus etiam nos frequentissime huiusmodi artificio euentum nullo discrimine sequi expectatum.

De lotione.

Lotio medicamenta multis modis meliora reddit, nunc acrimoniam eorum superficiariam auferendo, (vt ex aqua) aut in Scagine tragacanthi lotum semen viticę guttur, & partes alias, quas permeat, adurere desinit: sal quoque naphthicus (id est, Sodomites) aqua cucurbita, aut simili lotus, fit clementior: (nunc facultatem eorum maligniorem auferendo, salubriorem verò relinquendo,) vt lapis cyanus, & amentus moleste vomitoria, & deiectionia, per lotionem multam vomitoria esse desinunt, tantum clementer fiunt deiectionia: & cancamum lotum clementius purgat, tamen obstructions vt illorum liberat: & aloë lota potētius roborat partes nutritorias, minus aluum subducit: non lora contra.

MOND. Nam quando isti lapides lauantur per abluionem remouetur ab eis acuitas, per quā habent molestare stomachum. & inducere nauseam, & vomitum, imò etiam quasi omnes habēt lauari vt confortent, vnde videmus, q̄ isti ocularij in passionibus oculorum administrantes tutiam, aut lapidem hæmatitem abluunt, vt ab eis remoueat acuitas, & magis confortent oculos, & inde faciunt collyria oculorū, imò etiam si isti lapides haberent acuitatem in profundo, primo adurūt eos, vt per ignitionem illa acuitas ex profundo veniat ad superficiē, postea abluunt vt per abluionem illa superficialis acuitas ab eis lanetur, & remoueat, vnde isti ocularij nouies docēt eos ignite, & nouies docent eos lauare: hoc etiam fit in alijs rebus exterius approximatis, vt in calce: nam quandoq; abluunt, vt ab ea remoueat acuitas, & remaneat in ea virtus styptica per quā potē esse cicatrizatiua, & indurare carnem, vt fiat loco cutis.

Mesues in simpl. cap. de aler.
Nunc facultatem eorum valentiorē efficiendo, vt aloë ex aqua aromatum lota, potentius roborat: ex decocto autem valenter purgantium, vt agarici, turbit, & similibus, si lauetur, purgātor euadit: lota denique ex aqua bdelij, aut tragacanthi, ora venarum sic aperire, vt sanguis inde effluat, desinit.

MOND. Ipsa iuuamēta sunt possibilis reduci ad diuisionem bimembrem hoc modo: nā ablutio aut fit in medicina, vt earum virtus remittatur, vel deperdatur, aut

secundo fit, vt per abluionem acquirat virtutem; si primo modo, & hoc dupliciter, aut quia absolute secundum abluionem remoueat virtus eius, aut in quantum medicina habet duas virtutes, quarum ab ea remouetur vna, & proprie malignior, & alia remanet: si primo modo, & hoc dupliciter, quia aut per abluionem remouetur aliquod magis intrinsecum a medicina, & sic est primum iuuamētum eius. si secundo modo, sic est tertium, si autem medicina abluatur, vt scilicet, quia habet duas virtutes, & ab ea volo alteram remouere tātum, & proprie maligniorem, sic est secundum iuuamētum, si autem per abluionem medicina ipsa acquirat aliquam virtutem, sic est quartum, & vltimum iuuamētum eius.

Nunc partes impuras auferendo. Quibus autem medicamentis virtus in superficie est (vt in tybo, cichorio agresti, rosis, & similibus) illa lotionem dissipatur; [ob id lauanda non sunt,] cætera magis, & minus lauentur, quatenus scilicet eorum virtus ferre potest.

De infusione.

Infusio quoque medicamenta efficit meliora, facultatem eorum nunc maleficam auferendo.

Aduertendum quod infusio, & ablutio, siue lautio conueniunt & differunt, conueniunt, quia vtraque habet fieri in re fluida liquida, sed differunt quia lautio habet fieri sine profundatione virtutis in re, quæ lauitur, ita quod in re, in qua lauitur non remanet virtus profunda rei, quæ lauitur, sicut conuenit de aloë quando lanatur, & de endiuia, quia si lauitur solum, eius virtus superficialis calida ab ea remouetur, & non profunda, sed in infusione virtus rei, quæ infunditur, & profunda remanet in re, in qua infunditur, & infusio ipsa penetrat vsque ad profundum in re, quæ infunditur, sicut statim apparebit.

Sic mezereon, granum gnidium, & esula aceto macerata, acrimoniam superficiariam ferrantem amittunt.

Meo periculo affirmarim subesse hic mendum: quis enim acrimoniam Mezereon, & Seebran infusione ex aceto castigari credat? intendi ego profecto semper existimarim. Sed & turbit, si ventriculum perturbat, cur lacte maceratum, & a seculo fere ex lacte statum, magis non turbet? Arbitror ergo castigandam literam, & quod de lacte scribitur, mezereon & seebran: ipsi autem turbit quod de aceto, esse tribuendum. leniri equidem illorum acrimonia lac verisimile est, huius verum perturbatricem, aceto eius intimas partes subuenite, et quod statum atque adeo perturbationis materiam prabet, dissipante sui acrimonia, sedari, ne id præteream accelerari aceto turbit ipsius actionem, sponte sua pigri admodum, & tardi. Confirmat coniecturam hanc nostram ipsemet Mes. lib. simpl. seebran & mezereon noxam castigans lacte: non autem aceto nisi in quo cydonia mala sint macta, & turbit noxam palmulis aceto maceratis emendans, lactis ne verbum quidem faciens, Sed hac docti indicarint.

Et turbit lacti recēs mulso infusam, & siccatam, ventrem turbare desinit: nunc bonam augendo (sic turbit, succo cucumeris agrestis maceratum materiam crassam a partibus

MOND. Conueniunt & differunt vtraque infusio nem. & lautio tamen mōdo

COST.

bus remotis valentius educit: & hermodactylus aceto scillato, aut scille succo, aut raphani infusus à iuncturis potenter trahit: & agaricus oxymelite maceratus fit purgator: nunc in liquorem, cui infundantur transferendo, (vt liquor, cui infusa sit aloes, aloes virtutem adipiscitur, & in alijs similiter: quod multis de causis facimus: interdum vt medicamentum virtus ad partes remotas promptius penetrat, vt cum decoctum aromaticum, cui infusa sit aloes propinatur: interdum, vt virtus illa mitior fiat, vt dum scammonium panno ligatum incoquitur syrupo, vel sapa, vel alio succo: interdum vt facultas vna separetur ab altera, vt rhabarbarum, & myrobalani infusa, virtutem deiectionem liquori transmittunt, adstrictoriam retinent:) nunc nouam, vt lubricam impartiendo: sic medulla colocynthidos macillagie tragacanthi imbuta, ventriculi villis adherere desinit, cito permeat, nec sedi, nec vesicæ nocet: sic scammonium oleo violato infusum, & similia. Nec tamen medicamentorum omnium virtus sola in eum liquorem, cui infunduntur, transit: sed quorundam, vt casia fistula, tamar Indorum, & similia aliqua quoque substantia.

De tritura.

TRitura medicamentis admodum confert, multa quidem crassis, vt scammonio crasso: pauca vero tenuibus, & texturæ debilibus, & virtute cito exhalabili præditis, vt scammonio Antiocheno: mediocriter denique amborum medijs, quantoque medicamenti essentia crassior, tanto largiore tritura eget: quanto tenuior, tanto parciore. Confert autem medicamentis tritura, vt in vnum melius misceantur.

MOND. **E**st sciendum, quod ista triplex necessitas, & utilitas triturationis medicinarum non solum applicari potest medicinis solutiujs, sed et potest applicari cuiuscunque alteri medicinæ, siue sit alteratiua, siue digestiua, alteratiua, aut ex primis qualitatibus, aut secundis, aut tertijs. Omnis .n. triturationis propter istas tres causas, tamen magis hoc debet applicari medicinis solutiujs. eo qd de eis est hic sermo. Sufficiens autem istarum causarum habetur hoc modo: nam triturationis in medicina, aut sit, cum ipsa est componibilis cum alia, aut non, si primo modo, sic est prima necessitas triturationis. Si autem hæc triturationis fiat propter utilitatem medicinæ in se, & non vt ipsa est componibilis cum alia, hoc est dupliciter, aut enim sit vt acquirat utilitatem, quam non habet, & sic est secundus modus triturationis, aut vt perdat malitiam quam habet, & sic est tertius modus. Secundo est aduertendum, dicit enim, quod necessitas triturationis est sic vt miscibilia melius in vnam formam transmutentur, eã huius est duplex: nam miscibilia nõ bene reducuntur in vnam formam, nisi per alterationem, & commixtionem cuiuscunque, si ergo num quodque eorum seruet suam naturam, nunquam in vnum poterunt conueniri, & ideo oportet quod alterentur, & transmutentur adinuicem, ita quod transumpta à sua natura acquirant de nouo aliam naturam positiuam, hoc autem fieri habet per reductionem ipsarum ad vniuersumque ipsarum triturationem: sic enim magis alterantur à sua natura, & in aliquam vnam naturam conuertuntur, & ideo Auic. in 3. can. c. de compositione theriacæ, laudat dissolutionem, siue diuisionem medicinarum ad minima eam com-

ponentium, secunda causa potest esse, nam per triturationem, & diuisionem ipsarum minimum ipsius attingit minimum alterius. quare tunc facilius à sua natura permutantur, & acquirunt vnam formam: nam in rebus naturalibus quanto agens magis attingit passum ad minimum, ipsum etiam magis attingit, & in ipso fortius agit & facilius alterat passum.

Quæ res theriacæ, & alijs compositionibus est multum utilis, & necessaria: (vt aliquam facultatem nouam adipiscantur,) sic Galenus cuminum leuissime terendo effecit vetricum, quod prius erat deiectionum. Nam purgatoria acria interdum tenuissime puluerata promptius per ora vasorum penetrant in partes vrinarias, & alias remotiores, per easque vacuant.

In diaspolico lib 4. de sanu. tuenda.

Galen. in quarto de regimine sanitatis, describens compositionem diacalamenti dicit, quod si medicinæ componentes ipsum triturentur, ipsum valet ad digerendum humores crudos, qui sunt in stomacho, & in intestinis, & in meseraicis, & si tales medicinæ ultimo triturentur, tunc earum virtus valde penetrat ad longinqua, vnde fiunt postea vrinæ prouocatiuæ euacuantes humores, qui sunt in gibbo hepatis, & vjs renum, & potius vrinarijs: hoc etiam contingit de rhabarbaro: nam ipsam crasse trituratam soluit ventrem, sed subtiliter pulueratam prouocat vrinam, & ideo hoc est bonum documentum medicum: nam quando ipse vult per aliquod medicamentum solutiuum euacuare humores, qui sunt in gibbo hepatis, aut in renibus per vias vrinarias, debet id medicamentum solutiuum ultimo tritare, & cribellare per sindonem, & cum liquore aliquo ipsum propinare, & ideo, quando velles humores existentes in meseraicis euacuare, aut in gibbo hepatis, & intestina essent debilia, aut parata ad dysenteriam, ita qd non posses eas euacuare per intestina, erit licitum facere medicinam solutiuam ultime trituratam, vt scilicet posset illam materiam per vrinarias vias euacuare, si autem istæ viæ renum, & vrinæ sint debiles, dabo solutiuum id in crassa substantia, & frustulis, & euacuabo eos per ventrem, & præcipue si non sunt intestina debilia, & apta ad ægotandum, hoc etiam potest intelligi de omnibus alijs euacuationibus.

MOND.

VT denique vis quedam malefica obtundatur. Colocynthidis enim medulla quantum tenuissime fieri potest puluerata, innocenter purgat. Quod si portiones quedam crassiores sentuq; perceptæ sumantur, villis ventriculi, & spiribus intestinorum adherent, humoresque mibi reposito imbutæ tument, & partes dictas tumefaciunt, ac ulcerant, vt inquit filius Serapionis.

Inquit filius Serap. Oportet vt colocynthidis, & c. Eandem opinionem filio Serapionis ascribit lib. simp. quum agit de colocynthide. Contrarium tamen in Serapione legere est, & quum de solventibus agit medicamentis, & quum colocynthidis historiam scribit, neque enim exalte vult teri, veritus ne adhaereat intestinis, & ea exulceret. Quare Mesuen Manardus accusat qui temere Serapionem sibi assentire scripserit. Ceterum quum Mes. hic & lib. simpl. non Serapionem, sed Serapionis filium auctorem huius opinionis aserat; perperam Manar. Mesuen damnat. Quod vero ad propositam questionem facit, vt Serapionis ratio frivola nobis videtur; ita Mesuen vero maxime consentanea scribere arbitramur. Veretur Serap. ne colocynthidis in tenuissimum pollinem redacta intestinis adhaereat; atqui etiam crassiuscula adhaerebit, & longe quidem maiori discrimine, vbi etenim tenuius est, quod ventriculi, aut intestini.

COST.

Mesue. C iij florum

MOND.
Compositio
& differentia
inter infusum
nem. & liquorem
mellis.

COST.

Finorum corpori impactum est, irritare tantum potest: leui autem humore accedente retunditur acrimonia omnis, & noxa omnis reprimitur: at si crassius id fuerit, quod est impactum quod solet ebrius sicam spongiam in vlcera os immittente euenire, idem & in ventriculo, aut intestinis discrimen est, ne eueniat: intumescit, scilicet, pauco etiam humore imbutum, & partes, quibus inhaeret, distendit primum, ac mox sui acrimonia, quae non tam facile reprimitur, etiam exulcerat. Rectius ergo mea quidem sententia Mesues, & cum Mesue Paulus, & Aue. Atqui obiecit rursus quispian color ythidem vara, laxa, & tenui constare substantia: quae autem talia sunt, Mesue hic inbere, ut leniter terentur. Verum esto, ut vara sit, & laxa substantia viscida tamen est, ac minime friabilis, quod nosunt pharmacopœi, quos in ea terenda laborare diutius oportet, quae autem huiusmodi sunt, crassa Mes. vocat, non tenuia.

Flat autem trituta omnis clementer, & proterendorum substantiarum ratione. Quae enim est immodica, virtutem dissoluit. Rhabarbarum vero contra quam dictum nuper scammonium habet: nam purius, & grauius est melius probeque tritum, vegetius euadit: rarum vero, & laxum impensius pulueratum, vim purgatricem prope omnem amittit.

THEOREMA TERTIVM.

Correctio symptomatum à sumpto purgante medicamento nondum vacuato excitatorum.

Symptomatibus formidandis, iisdemque causis multorum morborum, & senij, & mortis acerbae, à medicamento purgante orientibus, occurrendum est. Ea autem sunt, humorum prauorum commotio citra vacuationem, vacuatio illegitima, & molesta vacuatio denique immoderatissima, & multo largior, quam necessitas postulet. Quorum causa est incompetencia, & vitium, vel fumentis, vel medicamento, vel accidentium vtrique; superuenientium. Quae tria si commoderate se habent, magni sunt momenti ad corpus incoluere seruandum. Vitio autem fumentis purgatio male procedit, quia is vel est ex eorum numero, quibus est interdictus medicamentorum usus, vel materiam vacuandam non equauit, nec obedientem naturam coquendo reddidit, nec meatus, per quos facienda erat vacuatio, aperuit, & laues, ac lubricos reddidit. Quae praeparamenta cum precesserunt, reuera corpus ab impendente periculo securum reddunt. Medicamentum autem improspere vacuationis est causa, quando est genere malignum, aut notas non habet omnes boni medicamenti, aut nec proportionem artificialem, cuius ante meminimus. Vitanda igitur tibi sunt medicamenta, quae nec arte, nec ratione alia fieri meliora possunt: eligenda vero alia, obseruatis conditionibus, & modis propotionum praedictis. Vitio denique accidentium superuenientium vitiosa sit purgatio, si in vi-

Etus ratione per sex res non naturales, tibi notas, ager deliquerit. Medicamentum autem humores prauos commouet, sed non vacuat, aut tardius vacuat ob ipsius actionem remissam, & debilem; vel ob materiam expelli cotumacem, quae commouetur quidem, sed expulsiōni resistit, et latius in corpore spargitur & inscreticit: vel ob imbecillam fumentis virtutem, non potentem in medicamentum agere, quo fit, ut nec medicamentum in virtutem, & naturam agat, vel ob status crassos medicamentum leuantes, & in poros corporis impingentes (unde febres putridae, syncope, & mors festina) vel ob facultatis expultricis imbecillitatem; vel ob meatus, per quos vacuandum est obstructos, aut constipatos.

Sufficiencia istarum causarum quibus medicina vna soluat debiliter, aut non soluat, est ista: nam ad hoc quod medicina soluat conuenienter, requiruntur tria, scilicet medicina ipsa, virtus corporis, & materia, quae euacuatur. Si ergo medicina debiliter euacuat, aut non euacuat, aut hoc est ex parte virtutis, aut ex parte materiae, aut ex parte medicinae, si hoc est ex parte virtutis secundum se, aut sui intrinseci, si sit ex parte virtutis secundum se, hoc est dupliciter, vel ex parte virtutis digestiuae, vel expulsiuae, si primo modo sic est prima causa, si secundo modo, sic est tertia causa. Si autem hac prohibito, vel debilitatio sit ex parte instrumenti intrinseci, hoc est dupliciter, aut enim ex parte instrumenti intrinseci praeter naturam ei obuiantis, aut ex parte instrumenti secundum naturam, si primo modo, sic est secunda causa, quae est ex parte ventositatis, si secundo modo, est quarta causa, quae se tenet ex parte oppilationis canaliū: si autem medicina debiliter operatur ex parte materiae, quae debet euacuari, sic est quinta causa: si autem medicina debiliter euacuet ex parte sui met, sic est vltima causa.

MOND. Ad hoc quod medicina soluat conuenienter requiruntur.

Quibus causis omnibus, qua ratione optima prospicias, accipe.

In parte ista docet talibus causis subuenire, quae quidem sunt causae quae medicina debiliter euacuat, aut non euacuat, & per consequens ex hoc inducit mala accidentia. Et primo docet remouere impedimentum huius medicinae: quando debiliter euacuat ex parte virtutis, quae est debilis. Secundo hoc idem facit, quoniam hoc impedimentum prouenit ex parte ventositatis, et male qualitatis humorum. Tertio hoc idem facit, quoniam hoc impedimentum prouenit ex parte virtutis expulsiuae, quoniam est debilis in expellendo. Quarto hoc idem facit, quoniam hoc impedimentum euenit ex constipatione viarum, secunda ibi. Si autem fuerit causa huius ventositatis, tertia ibi. Si autem expulsiua debilitatur, quarta ibi. Si autem propter constipationem. Debilitatem naturam, id est virtutis alteratiuae debentis esse reducere ad sensum, res, quae cadit in sensu, id est res, quae apparet ad sensum, conualescentia: nam vniuersaliter in conualescentibus, sicut qui sunt conualescentes post febres, & praecipue acutas, haec inest proprietas naturae conualescentium, ut auctores ponunt, & praecipue Galen. in techni vltimo cap. scilicet resumptiua veros, & c. quoniam in eis virtus est debilis propter membrorum consumptionem, & resolutionem caloris, & spirituum factam ex fortitudine aegritudinis. Et vsque huc tangit cognitionem debilitatis operationis medicinae, quando est propter debilitatem virtutis alteratiuae, siue digestiuae, rei cibalis, non autem dixit cibi absolute: nam hic cibis non debet esse omnino cibis, sed debet esse cibis medicinalis habens scilicet vim alteratiuam qualitatis medicinae, & est qualitatis corporis conualescentis, nec est hic debet esse exhibitio rei medicinalis absolute, eo quod haec debilitas operationis medi-

MOND.

Proprium conualescentium post febras.

Et Galen scisse in vltimo scammonii sumpti a. alim paulo a. donia. Haec de re per se rationem conuenit.

dicina fit ex debilitate virtutis alteratiua, vel digestiua, & ideo debet exhiberi talis, quae confortat virtutem stomachi alteratiuam, quae etiam alteret dispositionem corporis, & medicina talis autem res est cibalis, siue medicina cibalis, quae quidem est facilis digestionis, sicut ius carnis pullinae, & perdicum, vel vitella ouorum, &c. ex eis enim acquiritur duplex iuuamentum: vnum est, quia virtutem confortat, secundum, quia ex substantia eorum liquida ponitur medicina, quae erat debilis, ad euacuandum debite per secessum lauando, & ex eis verbis Mes. docet his accidentibus prouenientibus propter debilitatem, virtutis subuenire: post, scilicet cibum iam digestum, potumque aquae non veri frigoris, scilicet vel in actu, vel in potentia: primo dico, quod non debet esse veri frigoris in actu, sed tepida, vel calida parum: nam si haec aqua esset actu frigida extingueret naturalem calorem stomachi, & virtutem medicinae, & praecipue de his medicinis, de quibus est hic sermo, quae scilicet euacuant leniendo, vel lubricum faciendo. non debet etiam esse actu multum calida, quia, scilicet caliditate resolueret naturalem calorem, & ideo dedit esse tepida, aut plusquam tepida; ne, scilicet tepida existens vomitum induceret: dico etiam similiter, quod haec aqua non debet esse veri frigoris in potentia, neque vere calida in potentia: nam si esset multum frigida in potentia debilitaret naturalem calorem stomachi, & virtutem eius alteratiuam: nec debet esse multum calida in potentia, & hoc quia resoluendo naturale calidum debilitaret etiam virtutem medicinae, quae est debilis est in soluendo, & ideo debet esse temperata inter caliditatem in potentia, & frigiditatem in potentia, & hoc modo cum aqua decoquimus tales res, ut acquirit talem virtutem potentialem in aqua, sicut hoc modo, & aqua hordei, & sic exponendo concordat hoc dictum dicto Auic. i. can. fen. 4. c. de vijs siue regulis succurrendi his, quae sunt à medicinis solutiujs: nō dicit ipse, quod quando medicina solutiuua assumpta nō euacuat, debemus dare post ipsam apozema eiusdem virtutis cum ea, & hoc etiam modo nos facimus: nam quando alicui damus cassia, tamarindos, aut mannam, & ista non euacuat, si hoc sit, quia virtus est debilis, damus cibū confortando virtutem, sicut esset brodium, vel ius carniū, & praecipue pulli: si autem contingit, quod per istud ipsa non euacuat, tunc damus post confectionem cibo digesto apozema, ut aquam hordei, vel prunorum, conueniunt tamen quando hoc euenit propter istam causā, quod post confectionem soluunt, & virtute stomachi iam confortata, & ideo quando virtus est debilis damus rem quae sit confortans stomachum, sed si virtus esset fortis damus rem, quae sit virtus abstergens.

Si ob naturā imbecillitatem id cōtingit (quod sensu deprehendere potes: aut enim ex morbo renalescit homo, aut alia simili causa imbecillus est) & medicamentum lauando, & lubricando est purgatorium, cibo naturā mox roborante dato, & potu aquae minimum frigida, medicamento actio adiuuatur. Si ob flatum, & malam humorum qualitatem (quod praecedentia flatum signa, aut intemperiei cum humore equalis, vel inaequalis declarant) clysteribus, aut vomitu vacuandum est: deinde flatum dissoluendi, aut mala qualitas contrario est alteranda. Si facultas expultrix est imbecilla: aut medicamenti actio debilis, aut remissa, data aqua modice frigida, & hora post, adstringente aliquo, ut cydonio, pyro, vel simili: medicamentum potenter ad inferiora detruditur. Ob intestinorum obstructionem, clysteribus affectui conuenientibus, medendum est, & alijs constipatam alium ex-

Apedientibus. Quibus auxilijs si purgatio non procedit, nulla inde noxa insignis metuenda est. Si autem medicamentum purgans comprimendo non vacuet, aquam frigidam priorum nulli propinandam ceuent, quod adauca per aquam grauitate, citius lubricet, ac descendat medicamentum. Quod verum est, si libera habent intestina: si vero obstructa sint, aut in suis anfractibus arctata, augetur per aquam frigidam angustia. Id quod cum intellexeris, potabis tepidam, quod haec praeterquam quod angustiam non auget, lubricare cogit medicamentum huiusmodi. Nō est igitur id auxilium absolute, & sine limitatione scribendum. Omne enim medicamentum comprimendo purgans, nisi vacuet, intestina praesertim tenuia, & alios meatus exiles laedit. Quapropter vacuandum est praedictis tum lubricantibus, tum ad inferiora trahentibus.

Hic scire debes, quod si alicui sit data aliqua medicina euacuans comprimendo, & non euacuat, tunc non debemus dare post ipsam aliam medicinam compressiuam, eo quod haec magis adhuc comprimit, & coangustat meatus, & hoc verum habet, supposito quod non sit ibi aliqua res cogens ipsam medicinam compressiuam dare, sicut esse in diatia superflua, aut dysenteria similiber, & istam medicinam compressiuam non debemus dare in habentibus meatus strictos, in eis enim non debemus euacuare per medicinam compressiuam, quia magis coangustat, & ideo si sint aliqua corpora dura ad secessum, non debemus in eis ad euacuandum dare medicinam compressiuam, eo quod maiorem stypticitatem ventris faciet, & praecipue ante cibum, unde postea fit maior necessitas exhibendi solutiuum fortius, & ideo quia in mulieribus meatus sunt valde stricti, nō debemus dare hanc medicinam compressiuam, in posterum enim inducunt stricturam meatum, inuenimus enim in mulieribus constringi menstrua ex usu myrobalanorum, vtebatur enim eis propter passiones capitis, & stomachi, quare oportuit nos dare eis fortia solutiuua, sed si canales sunt valde lati, tunc maxime iuuatur talia corpora ex usu compressiuorum propter oppositam causam, aquam tepidam: nam aqua tepida, siue calida parum, licet sit potentia frigida, tamen sui actuali caliditate dilatat, & aperit meatus, sui etiam substantia liquida lauat, & lubricum facit, non timet id, scilicet stricturam meatuum, & facit sic, ut in aqua illa sit decocta aliqua medicina aperitiua, aut hoc. n. malum erit timere super ea lesionem, scilicet ventris constipationem, quam etiam dicimus, aut etiā quas dicimus, ut notum est, &c.

Si autem medicamentum soluendo purgatorium, & ob id fugiendum, non vacuatur, quam potes celerrime à corpore expellatur, vel vomitu, vel potius deiectione, ad quam clysteribus etiam potenter attrahentibus ipsum reuelles, si ad superiora moueatur: tale enim nisi cito vacuetur, angustiam, & fluxionem, conuulsorium quendam motum, in quo partes extenduntur, & retrahuntur, totius corporis molestiam violentam, cordis motum, praefocationem in quibusdam, scotoma capitis, & oculorum dolorem tantum, ut hi foras elidi videantur, facit. Praeter dicta auxilia horum medicamentorum malignitatem frequenter obtudit, & acrimoniam frangit, Ruso auctore, potus aquae vehementer frigida, & in eadem lesio, & qua-

*Pr. Galenus si
scisse narrat
in iuuene. qui
scammoneum
sumpsit lib.
2. alimenter.
paulo ante cy-
donia.
Hac de purga-
tione per lubrica-
tionem medi-
camentis.*

ND.
c. q. ad
na. foli-
menem
lucrum.

ND.

in cō-
stipatam
causa.

machus per os vetriculi (quod etiam cor nominant) mordetur, & nauleam, aut singultum suffocatorium excitat medicamentu genere stragulatorium: non neglectis etiam cum cyteribus, praesertim si ventrem, aut hypochondria angit medicamentum, & torminibus, ac astuatione fatigat.

De medicamento illegitime, & moleste vacuante.

Medicamentum illegitime, & moleste purgat, quod vacuat quidem, sed non quos humores vacuari oportuit: idque praeterea facit cum subuersione, vomitu, torminibus, astuantibus. Si autem vacuat corruptum quidem & impurum, non tamen quem volebamus humorem, is ipse alio purgante iumpto est vacuandus; alioqui latius in corpore ipargetur, & increfcet ob agitationem, & commotionem in eo factam, & aliarum materiarum affluentiu, in ipsum conversionem: quomodo in lacunam dum diuersa, tum pura tum impura affluunt, eam subuertunt, & totam tandem impuram reddunt. Quod si non corruptum humorem, sed benignum, & necessarium vacuat medicamentum, aeger astuat, vexatur, viribus immodice deiectis languet, natura expulsiōni repugnante, (quorum nullum adest, vbi excrementa sola vocantur) proinde mox eius medicamenti vires frange, ipsamque a corpore lubricando deturba: quae duo aqua calida in horas pota praestat, aliaque idem potentia plenius trademus. Si autem vomitum, & animae subuersionem medicamentum excitat, vomitorium vel natura, vel quia est abominabile, aut a flatibus leuatur, aut ob stomachi imbecillitatem, aut stercus siccus, aut intestinorum angustiam: si ob haec postrema, clystere idoneo stercus molliatur, & intestinorum ab his obstructio liberetur: qui si non sufficit, vomitu expellatur medicamentum. Quod si sumptum est abominabile medicamentum, aut stomachus est imbecillus, ob idque vomitus timeatur, a corporis, & animi motibus, quantum potes, abstine, donec in medicamentum ipsum natura vndique agat, aliter in naturam non acturum: odoretque aeger flores, & alias plantarum partes suauiter olentes, mentam, sampuchum, citrifolia, & fructum, apium, absinthium, cydonia, macianum, rosas, bolum aqua rosarum, & aceto aspersum, lutum, quo panni abluuntur, rosas recentibus, & aqua rosarum nutritum. Extrema quoque fricuisse, & vinculis dolorificis adstrinxisse, manus item ac pedes aquae calenti multum mordenti imposuisse, iuuat. Si autem medicamentum est stypticum, mordere [aliquid praedictorum] quasi lambendo bibere, faciem aqua rosata; vel alia re dolente leuiter aspergere, gaudere, delicias curare, praesertim nausea incipiente, vomitum prohibet. Vbi vero anima est sedata, ambulet, ac paululum moueatur, quo promptius medicamentum descendat, vt docuit Hippocrates. Tormina autem medicamentum

excitat, quod stomachum, & partes, quas permeat, pungendo laedit, vel intemperie sua afficit, aut quod immodice trahit humorem tam benignum, quam malignum. Ob id vim eius cito obtundimus, ipsumque cito a corpore expellimus, vt a nobis partim dictam est, partim mox dicetur.

De medicamento immodice vacuante.

Hypercatharsis, hoc est, a medicamento purgante vacuatio immodica, fit ratione sumentis, medicamenti, acciuentium vtrique superuenientium. Ratione sumentis, quod is vel excrementis, ad fluendum paratissimis redundet, vel venarum facultate retentrice sic imbecilla, vel orificijs earum amplioribus: vel ex ijs est, quibus purgatio est interdicta, quos in libro de pharmacis declarauimus. Ratione vero medicamenti, quoniam id aut qualitatem habet alienam, & deleteriam, venenosamque, aut largius sumptum est, aut portione sui vetriculi, & intestinorum villis adhaeret, aut venarum ora mordet, pungit, aperit, aut cor intemperatius reddit, quas hypercatharses causas ex his, quae praecesserunt, discernito. Ratione denique illorum, quae vtrique superueniunt: australis enim constitutio, vt inquit Galen. si vincat, aperit, rarefacit, humores ad fluendum idoneos reddit: aquilonia quoque si praepolleat, fluxiones etiam comprimendo, & exprimendo excitat: quapropter per hos flatus, qui prompte tunc fluxionibus tentantur, purgandi non veniunt. Potus quoque largior aquae frigidae, ac errores alij quidem in sumentis, admouendis, educendis, faciendis, hypercatharsim promouent. Huic immodicae vacuationi, ne vires prosterнат, resistemus, per auxilia dictis fluxus causis (quas praecedentia declarant) contraria: qualia sunt, quae medicamenti virtutem frangant, obtundunt, incrassant, compingunt, motu molesto exuunt, expellunt vomitu, opposito scilicet motu fluxui ventris: adhuc quae retentricem vim venarum, & orificiorum laxiorum, & intestinorum roborant cogendo, & constringendo: quae denique cor ipsum roborant, & animam recreant, exhilarantque: his enim omnibus tota hypercatharses curatio perficitur.

Canon primus.

Si igitur fiat ob medicamenti actionem immodicam, frangenda virtus eius est, ipsumque cito a corpore expellendum per lauanda, vt aquam calidam, aut aquam hordei, aut mucaginem seminum pyllij, & cydoniorum: vel tergentia, vt saccharum rubrum, mel, decoctum vuarum passarum, hydromel, & similia: vel comprimentia, vt cydonia, syluestria poma, (maciana vocat) pyra, mastichen, myrobalanos, & similia. Eadem ratione cum medicamentum aliquod violentum, praesertim expulsa difficile, deturbandum

Galen. lib. 3. simpl. c. 26. & 27.

Aph. 4. lib. 3.

Hypercatharsis remedia causi ipsius et tracta.

Remedia triplex medicamentu ex corpore pellit.

illud si post adu...

um pal...

Aph. 9. lib. 10.

De aliteria...

Causa medica...

Aph. 24. & 25. lib. 4.

Remedia...

Aph. 24. & 25. lib. 4.

C A N O N E S

bandum est. Rursus primum propinat mucaginem proposito affectui idoneam, cum aqua tepida, & pauco oleo amygdalino: horis postea duabus aliquid comprimens exhibet: sic medicamento virtutem totam à corpore expellit, vt nullum ipsius vestigium superfit. Addit Galenus, aquam calidam lauare, expurgare, medicamentumque purgatorium, etiam si alio parti hærent, deturbare: frigidam vero, quod villis viscerum adhæret, magis impingere. Serum denique lactis capri cum melle, & pauco sale medicamentum probe expellit, vt Ioannitus ait, vt nullum eius maneat vestigium.

Canon secundus.

INtestinorum vero, ac venarum, & in ipsis orificiorum, atque etiam corporis pororum vim retentricem firmamus, sumptis modo quo poteris optimo, vel etiam clystere, si opus est, iniectis rebus odoratis, ac constringentibus, cogentibus, contrahentibus. Quæ prope omnia mastiche præstabit: cogendo enim, & contrahendo roborat. Si igitur mastiches drachmæ duæ, aut tres cum succo cydoniorum bibantur, medicamentum reliquum expellent comprimendo, ac tandem aluum adstringent, vt Hamech visum est. Ad hæc stomachum, & ventrem reliquum oleo rosato, quam pati potest calidissimo illenisse, pulueremque mastiches, & gallæ, aut rosarum superparasse in id, est mirificum. Idem, Hamech authore, præstabit tragacantha assata à drach. tribus ad drach. quatuor, ex lacte dulci, aut acido, si affectus id exigat, cocta, & pota. Ad hæc semen nasturtij totum à drach. duabus vsque ad aureos duos, cum succo cydoniorum, aut myrtorum, coquendo impinguat, in id est omnium valentissimum, præsertim si semen non sit tritum: nam terendo lentorem amittit. Coriandro autem tibi est vtendum, cum incrassare, & compingere materiam studeas: sphragide vero Lemnia, & sanguine draconis, cum vlcus suspicaris: spodio autem, & adipibus, & mucagine seminis piyllij, cum pungens, & mordax, & excorians, dolor est sedandus, & reliquum medicamentum expellendum. Acacia vero, & sanguine draconis, & succino, cum sanguinis deiectione sistenda est. Succo item barbæ hircinæ, quando venarum, pororum, orificiorum amplitudo laxior materias intestinis permittit. Narcoticis denique, cum est stupefaciendum, somnus conciliandus, materiæ incrassandæ. Id quod postremum est tentandum, ac in deploratis, & magnis, & periculosis causis, vbi cætera non satis contulerunt. Porro inter constipantia, in vnum cogentia, roborantia, sistentia, primas tenet, mastiche, rosa, semen rosarum, xylaloe cruda, balaustrum, acacia, succus barbæ hircinæ, galla, gummi, lutum Lemnium, spodium, acini granatorum, thus, ammi, semen portulacæ, & arnoglossæ, fructus tamaricis, & coriandri folia, & grana myrti, cyminum, vel apifum aceto infusum, &

torrefactum, cortex thuris coagulum leporis; sanguis draconis, semen nasturtij assatum, gallia, fructus rubi, & similia. Ex compositis vero in idem symptoma vtenda sunt saccharum rosatum, cum mastiche, & gallia, & ex cydonijs malis compositiones, & alia id genus. Inter quæ nostrum electuarium Diacyminum eligimus ad cohibendum alui fluorem, medicamentum purgatorium in corpore frigido sequentem. Nam viscera calefaciendo roborat, flatus dissipat, hæmorrhoidum quoque fluorem, & flatus compefcit. Est autem eiusmodi, Lignialoes, spicæ nardi, galliæ moschatae, cyperi, calami aromatici, ana drach. duas: cymini Carmani aceto horis 24. macerati, & torrefacti, drach. tres: seminis porri torrefacti drach. vnâ, & dimidiam: myrobalanorum emblicarum, succo cydonij maceratarum, & tostorum drach. sex: seminis vuarum passarum drachmas quinque: baccarum myrti tenuissime tritarum drach. sexdecim: balaustrum, concharum vstarum, thuris, fructus tamaricis, ana drach. duas & semissem: ammeos drach. tres: tere omnia tenuissime, & iterum vino odorato frangantur, & siccentur: deinde frangantur aqua cydoniorum, aut aqua baccarum myrti, & hypocythidos, & siccentur: vbi erunt probe perficcata in vase vitrato, iterum tere, & minua excipe. Dantur drachmæ tres cum syrupo cydoniorum, aut myrtino.

Trochisci ad fluxum.

IN eundem fluxum, præsertim diuturnum, efficacissimi quoque sunt hi trochisci nostri. Rec. Balaustrorum, corticum glandium aceto maceratorum, & tostorum, rhois, baccarum myrti, hypocythidos. ana dr. duas: cymini Carmani, gallarum aceto maceratarum, & tostorum, capitum granatorum, fructus tamaricis, macis, xylaloes, galliæ aromaticæ, mastiches, spicæ. ana drach. vnâ: seminis oxalidis, gummi, boli Armenicæ, seminum vuc passarum tostorum. ana drach. vnâ & dimidiam, se. coriandri aceto macerati & tosti drach. duas cum vino pontico. finge trochiscos ponderis drach. vnus, quorum vnus datur cum syrupo cydoniorum, vel aliquo succo styptico.

Electarium.

SI vero à medicamento purgatorio aluus immodice fluat corpore calidiore, sumat hoc electuarium. Rec. Baccarum myrti drach. duodecim: rosarum, spodij, rhu, santali albi, lutei, rubri, balaustrum, gummi. ana drachm. vnâ & dimidiam: granorum granati acidi assatorum drachmas septem: coriandri aceto macerati & assati drach. quatuor: seminis rosarum, oxalidis, plantaginis. ana drach. vnâ: omnia hæc probe trita frange omphacio solo, vel succo myrti, & aceto simul, & siccata excipe miua, facta ex succo cydoniorum, & aceto. Dantur drach. tres cum syrupo

Composita in hypercatarsis corporis frigidi. Electarium. Diacyminum.

In hypercatarsis corporis calidi compositum.

*Ex fructu...
tripolpa se
patula Co. tex
hordei deterio
vini est. ubi id
vacuationem
primus.*

fyruo cydoniorum acidorum. Ad affectum eūdem, etiam si intestinorum ulceratio adsit, mire valent hi trochisci à nobis compositi. Rec. Spodij drach. septem seminis rosarum, & rosarum ipsarum, acacia, balauitij, sanguinis draconis. ana drach. duas & semissem: seminis oxalidis drach. vnam & semissem: oxycanthæ, carnis rhu, seminis plantaginis, & portulacæ assari. ana drach. vnam & sextam drach. vnius, gummi assari drach. vnam, fiant trochisci ponderis drach. semissis. Datur cum decocto hordei excorticati. Ad eandem hypercatharsim cum ventriculi, hepatis & aliorum viscerum imbecillitate, epithema hoc salubre sum expertus. Rec. Acacia, hypocisthidos, rhu, gallæ, ladani, calami aromatici, rosarum & seminis ipsarum, santali albi & rubri, galliæ moschate, ramie, [idest, compositionis ex galliæ moschata, & passis vuis] mastiches, xyloaloes, spicæ, thoris, costi, myrrhæ, cyperei, absinthij. ana drach. duas: probe omnia terantur. Tunc tortellorum defeni drach. tres, dactylos siccos duodecim numero, gummi assii drach. quinque, * miuæ glutinosæ vncias tres: horis 24. macera: aque rosatæ, vini austeri, succi rosarum, succi foliorum myrti, & foliorum ramni. ana vnciam vnam, & dimidiam: calfactam post coque igne lento ad mellis spissitudinem: tunc iniectis pulueribus tere in mortario, donec glutinosum euadat, extende linteo, aut aluta, & suffi xylaloe, & ventri toti impone. Alterum Recipeit, rosarum & seminis earum, pulpe rhois, santali albi, & rubri, spodij, sanguinis draconis, succini, balauitij, gallæ, acacia, hypocisthidos, galliæ moschate, corticum mædragoræ, capitum granatorum. ana drach. tres, caphuræ drach. vnam, & tertiam drach. vnius: puluera tenuiter: tunc accipe succi extremitatum vitis, vncias duas: omphacij vncias semissem: succi extremitatum myrti, & aceti. ana vnciam vnam: quibus infunde horis 24 hordei excorticati vncias duas, gummi vnciam vnam, granorum myrti tenuissime tritorum vncias tres: quibus adde miuæ acetatæ vncias tres: coque igni lento ad viscosam spissitudinem, tunc in mortatio species tundendo permiste intendantur linteo, & cum xylaloe suffiatur, & ventri toti imponatur. Est enim sanum hoc, & expertum epithema. Clysteribus quoque, si affectus postulat, vtendum idoneis, qualis fuerit optimus ex butyri drach. triginta, sanguinis draconis drach. tribus, aut pluribus, aut paucioribus pro necessitate.

Canon tertius.

Reuellimus item medicamentum ad loca sedi immodice fluenti opposita, vt cutim, balneo, & frictione sudorem prouocantes: vt cola, vinculis ipsorum dolorificis, & cucurbitulis: vt vesicam, per vretica, & per os vomitorium dantes. Præstantissima autem inter hæc sunt frictio, & balneum, præsertim ex aqua dulci, cui chamamælum: absinthium, sampsuchus, folia poros dilatant, & corpus roborant. Ne autem cum impe-

Aritis quibusdam adstringentia incoquas: corpore enim delato materia, & vapores intro cōpelluntur, quæ res fluorem auget. Præcipuo igitur studio poros rarias, & foras quibus potes modis attrahe, vt per cutim materia, & vapores acres expirēt: id quod sudor in balneo, vel aquæ calentis vapore, præstabit. Frictiones autem fiant primum lenes, post etiam valentiores, ne tamen agrum lædant: identidēq; repetantur, donec multus reddatur sudor, idemque frequentissimus tergendus est: hoc enim modo promptius effluit, cū in poris diu relictus concresecat, & alterum, vel sudorem, vel vaporem exitu prohibeat. Fricuisse etiam extrema multum inuat. At vero vulgus medicinæ imperitum, omnes à medicamento indiscriminatum lauat, ignorans balneum foras trahere (vt Galenus ait) & materia reliquias virtute medicamenti purgantis ad intestina omnino repentes, in oppositū mouere, ac facultate sua ad totum corporis habitū reuocare: tunc quidem facile erat iuuare, vt promptius reperet, vel saltem exolueretur: nūc autem difficile. Præterea damnandum est balneum, licet ipsius virtute attractio materia ad exteriora, eaque ignobilia speretur: ipsa enim trāsmittitur ab ignobilibus partibus intestinis, ad ignobilem cutim, sed per partes nobiles, hepar & venas: cum præsertim natura melius vacuet propinqua, maxime si vig adsint conueniens. Materia enim vacuanda est per partem, ad quam magis declinat, præcipue si ea erit idonea, inquit Hippocrates. Errant igitur omnes, sine discrimine, post sumptum medicamentum lauantes; obstructionsque, & cutis vitia excitant.

Non sunt...
ve. quia den-
sant. sed mult-
ta perit qua
dix. vlt. lib. 2.
et 3. sunt.

Aph. lib. 4.

lib. 1. aph. 22.

MOND.

Sciendum est, quod balneum post medicamentum sæpe perducit ad magnum nocumentum, quod aduenit de tanto diuerso motu ipsius medicinæ: nam primo materia vi pharmaci mota ad intestina per venas meseraicas transiens transfuit per hepar, & principalia membra, vnde ea debilitauit, superueniente postea balneo, materia ista ex intestinis peruenit ad exteriora, & hoc etiā per hepar: vnde etiam adhuc magis debilitauit, quia debilius est hepar, quam in primo transitu, vltius etiam hæc materia propter eius motum diuersum facta est maligna, quare magis nocet hepati, per quod transit, & maxime conuenientibus, sed sup. quando materia ista euacuatur per intestina, tunc educit per conuenientes vias. Inquit Hippocr. in secunda parti. aphor. quæ ducere oportet, in oppilationes, & præcipue, si vtantur, balneo, in his, qui non sunt sufficienter euacuati. Sed hic est dubitatio vtrum balneum resolutiuum faciens sudorem competat post medicinam solutiuiam. Et est breuiter sine argumētis dicendum, quod istud balneum, aut administratur post operationem medicinæ solutiuiæ, aut dum ipsa operatur. Si loquamur de ipso primo modo, tunc aut ista medicina diminue euacuauit, aut superflue, aut mediocriter. Si diminue, dico, quod balneum istud non cōuenit, eo quod balneū mouet humores ad cōtrarium eius ad quod medicina mouebat, eo quod medicina mouebat à circumferentia ad centrū, sed è contrario facit balneum, & ideo non damus tunc balneum, sed potius aliam medicinam solutiuiam, quæ compleat operationem ipsius personæ non perfecte euacuata, & hoc habet verum, præcipue si residuum materiæ esset commo.

cliff.

verba
compt-

commotum ad intestina: sed bene posset balneum E
 competere, supplens defectum medicine, precipue si
 istud residuum materiae esset magis versus extrema
 corporis. Si autem haec medicina mediocriter, & co-
 uenienter euacuauit, dico quod tunc non conuenit
 balneum fortiter resolutiuum, & sedatiuum, sed bene
 conuenit balneum appetituum pororum, & lauati-
 uum, ad hoc scilicet, quod si aliqua materia sit con-
 tenta in poris carnis, ad cuius expulsionem natura
 non erat multum intenta propter incisionem aliam
 magis necessariam, illa materia postea possit per bal-
 neum euacuari per poros. Si autem haec medicina su-
 perflue euacuauit, dico quod tale balneum resoluti-
 uum non conuenit, eo quod istud balneum superflue
 euacuat: duas autem euacuationes, et precipue su-
 perfluas simul coniungere, aut unam post aliam im-
 mediate est fallax, et timorofum, similiter etiam isti
 sic superflue euacuati sunt valde debiles in virtute, ta-
 les autem sunt abstinendi a balneis, tamen in casu pos-
 set competere aliquod balneum humectatiuum me-
 brorum, si essent superflue euacuati a medicina. Sed
 si loquamur de balneo approximato in hora opera-
 tionis medicinae, tunc aut ista euacuatio facta a me-
 dicina est diminuta, aut superflua: aut mediocris: si
 est diminuta, accidunt res, quas ponit Mes. in litera,
 quae satis sunt notae intelligenti, inducunt etiam op-
 pilationes, et aegritudines cutis, per id etiam quod
 constringunt ventrem, sed si ista euacuatio sit super-
 flua, tunc balneum conuenit, quia humores attractos
 a medicina diuertit ad contrarium; sed si ista eua-
 cuatio sit mediocris, non conuenit donec sit, quia
 tunc euacuaret sicut pharmacia, et diuertet mate-
 riam ad oppositum, quod non est sciendum, quando
 est euacuatio mediocris.

R euera autem balneum nequaquam salubre
 est post medicamentum purgatorium, ni-
 si cum immodice vacuat: tunc enim auersan-
 do materiam fluorem sistit. Postquam vero in
 balneo diu sudatum est, adstringentibus vires
 sunt firmandae, ne laxata purgando viscera, ma-
 terias recipiant, & ut materiae ad oppositum
 conuertantur. Si vero haec non contulerint, cor-
 pus eius totum pannis linei aqua infusis tam
 diu in balneo vndique percutiat, donec ipsa cu-
 tis rubeat, & infletur, tunc fricetur, ut sudet. Se-
 dere autem in balneo, super calidos lateres, aut
 lapides leues raros: alijs vero hypochondria, ven-
 trem lumbos calfacere, in id multum confert.
 Extremorum item ligaturae per institas dolori-
 ficae, & frictiores materiam per aluum fluentem
 in contrarium auertunt, praesertim si ab alis, &
 inguinibus coepae descendant: Idem praestant
 diuretica, hoc est, vrinam mouentia. Mictus
 enim noctu plurimus, paruam significat deie-
 ctionem, ut inquit Hipp. quoniam vrinam largi-
 or, ut etiam sudor, multam deiectionem sistit
 materia ab intestinis, & sima hepatis ad renes,
 vel poros partium retracta, & ob id stercus sic-
 cum, & ad excretionem pigram relinquente, ut
 Humain visum est. Vomitus quoque in hoc
 affectu prouocare in contrarium reuellit [ut a
 longo alui profluuio habito, spontinus vomitus
 superueniens morbum soluit.] Quomodo e-
 nim fluor alui vomitus aliquando, sic vomit-
 us fluorem alui curat, auctore Hippocr. quan-
 do scilicet materia illorum causa ad oppositum
 trahitur, ut ait Humain. Auertunt etiam alui
 profluuium cucurbitulae, hypochondrijs, late-
 ribus, ventriculo, lumbis, affixa.

Aph. 13. li. 5.

Et fuit Ioanni-
 nus Aph. ex-
 positus.

Aph. 15. li. 6.

Canon quartus.

Molestam autem humorum in corpo-
 re agitationem, & fluxionem quie-
 te, & somno sedamus: cum enim va-
 cuationem ab elleboro immodicam
 sistere voles, somnum impera, & quietem, in-
 quit Hippocr. corporis scilicet ac animi, ut He-
 ben Mesues interpretatur, idque sensuum obie-
 ctis celebribus, & iucundis homini adhibitis:
 Somnis etiam inducendus est, animum demul-
 centibus melodijs, & cationibus, & musicis om-
 nibus instrumentis: adhaec remedijs somnificis,
 & reliquis delirium sedantibus. Somnus enim
 profundior, & quies, omnes humorum agita-
 tiones maxime sedat, ut contraindicat nauigatio
 turbari motione corpus, ut inquit Hippocr.
 Praeterea in hoc affectu a cibo, & potu omnino
 abstinendus homo est, nisi syncope, hoc est, vi-
 riam praecipit lapsus timeatur: hi enim humo-
 rum agitationem augent, non remittunt.

Aph. 15. li. 4.

Aph. 14. li. 4.

Canon quintus.

Scopus tibi sit praecipuus, animum exhila-
 rare, corque roborare sumendis, admo-
 uendis, educendis, faciendis. Hominem
 igitur in domo temperata compone, non
 autem frigida (quoniam frigus humores intro
 compellit; quos foras ad cutim traxisse fuerit
 salubrius) neque item calida, quod calor cor-
 pora resoluendo infirmat vires, ac deiecit. Cibus
 autem, & potus omnis est tibi deligendus, qui
 animum recreet, ac ipsum cor roboret, de quo
 postea plenius dicturi sumus.

Canon sextus.

Humores vero congelare, & narcoticis
 uti, per fugium est vltimum, tunc neque
 solum, quando praedicta omnia nihil
 contulerunt, & curatio prope deplo-
 rata est. narcotica autem fortia tibi vtriusque sunt, qua-
 lia antidotus theriaca, & Philonis, & similes.

Inter fortia narcotica theriacem ponit, id autem de
 recenti intelligendum, in qua scilicet opij vis adhuc
 viget. Ob id Galen. 5. meth. matrona Romana theria-
 cam recentem obtulit sistenda de stillationis gratia. Est
 tamen hac in re ut merito ambigas, sit ne opium sine
 saluolium, quod auit, & quarto ordine frigidum; vide-
 mus certe ipsum fauces mansum exurere, quod acrimo-
 niae & caloris effectum est: at amara calida Galen. pu-
 tat. Turcae quoque opio vtuntur praelium inturi, &
 alacres redduntur, ac Tridentini rustici, ut aiunt, ex
 papauere albo seruula etiam parant, nec vlllo tamen stu-
 pore opprimuntur. Profecto hac de opij temperamen-
 to ancipitem me semper tenuere. Neque autem quod
 doctissimus Auerrois scribit de duplici amaroris cau-
 sa 5. Coll. satisfacere huic controuersia posse video;
 quando scilicet contra Galen. sententiam amarum sapor-
 em frigidum temperamentum sequi non minus putat,
 quam calidum: sed qui a frigido, ex amaro dulcis, qui a
 calido

COST.

MO

calido ex dulci in amarum immutari affirmat. Papat-
vis equidem nigri caput, ex quo opium, non acerbum-
tantum, sed maturum quoque amarum est, ita ut ad
eam normam opij temperamentum duci nequeat. Ad-
de etiam, quod videnti vives, quæ opio insunt, non frigo-
ris, sed caloris insigne specimē præbent. Quid ergo? Cal-
faciet ergo opium. Atqui stuporem inducit. Fortasse
quo pacto uberius vini potus stuporis effectus inuehit
ob vaporum copiam, quam ad caput promouet; eo et-
iam opium, vel sui acrimonia, dum in ventriculo ag-
git, vel quacumque alia ratione copiosos halitus exci-
tat; quibus caput plus iusto oppletibus, & vigilandi
impotentia, & stupor inducitur. Huius rei argumen-
tum nobis quandoque præbuit, qui si pastillos ex cha-
rabe nuncupatos assumpserant (in eos enim paulo libe-
ralius opium veuit) obuersari animo varia admodum
veluti somnia, dein etiam veluti inmemores, & amen-
tes reddi sese reculissent. Hac vero etiam de causa Tur-
cas in insaniam agi arbitrari licet assumpto maslach,
quod ex opio paratur, & periculi contemptores veluti
ebrios euadere, quanquam papauere truntur albo mi-
nus pernicioso, impune enim hoc, sicui, & medicamen-
tum, quod diacodion vocant, assumitur, quamuis copio-
sius id quoque usurpatum somnolentiam, nisi exercea-
mur, grauem faciat. Sanè illud etiam aduertendum hoc
in loco, theriacam antidotum non recentem solum co-
hibenda purgationis habere vires, sed idem etiam præ-
stare antiquam, alia tamen ratione: tum quod vim ve-
luti vénéatam medicamento oppugnat, tum quod hu-
mores ad ventriculum confluentes in cutem reuellit.
Quare theriacen an probatissima sit eo argumento de-
prehendi Galen. docet, si quum pharmacum alicui pur-
gatorium exhibueris, hac superdata, purgatio cohi-
betur.

AT vero grauissime errant, qui horum affe-
ctuum initio narcoticis vtuntur: hæc enim
vere non curant, sed velut congelatam materiam
intus cohibent, quæ nõ multo post impetu ma-
iore ruit quam prius, relicta in corpore per hæc
congelationis, & mortis quibusdam rudimētis.
Vera autem curatio fuerit causæ fluorem exci-
tantis ablatio, partibus interea, & facultatibus
nos gubernantibus, in vnum reductis, & roboratis,
vti diximus. Vbi vero necessitas inuitat, præ-
sertim quando prædicta omnia non contule-
runt, narcoticis vti cogimur, prius tamen casti-
gatis iecundum modos, & conditiones, quibus
ipiorum nocumenta emendantur, eaq; quam
plurima: vitæ enim sunt omnino cõtraria (con-
gelant nanque, & stupefaciunt, & mortificant)
præcipue, si simplicia sint, & eo magis, si sint re-
centia. His autem narcoticorum noxis, ars tri-
bus remediorum mistis generibus præcauet, &
horum actiones tutas reddit. Primo loco mi-
scentur, quæ narcoticorum congelationem re-
soluunt, & auferunt, vt castorium, piper qui-
dem, & castorium resoluendo, & dissipando,
crocus autem coquendo, & narcotici vim co-
hibendo.

MOND. Piper, & castreum resoluunt, & carminant propter
eorum multam caliditatem, & siccitatem, & cro-
cus maturat virtutem narcotici, et hoc non facit
propter multam caliditatem, quam habet, aut siccitatem,
quia illam non habet: sed quia confortat cor,
& calorem naturalem, quæ habent resistere medi-

Anæ narcoticæ, habent etiam humores, et ipsum nar-
coticum digerere, omnes legit simul, dicit quod
cum eis oportet misceri res, quæ sedant, et constrin-
gunt agitates materias. Contra natura narcotico-
rum habet constringere materiam, et congelare ip-
sam, quare non debemus commiscere id quod hu-
mores stypticat, et inspissat, inde enim non consolatur,
sed potius eius virtus augetur. Dicendum breui-
ter, quod duplex est consolatio narcotici absoluta, et
ista nunquam habet fieri, per ea, quæ constringunt
materias, et incrassant, imo per ea, quæ habent ca-
lescere, et subtiliare, et humores dissoluere: alia est
consolatio narcoticorum determinata, quæ est ad
stringendum fluxum ventris superfluum, et ista
habet bene fieri per styptica, et constringentia, et
prohibitia agitationem humorum, et de hac est
hic sermo, sandaraca, idest vernix, totum est nõ-
tum.

BSecunda miscentur, quæ facultates nostrum
Scopus dispensantes firmant, & spiritus in-
staurant, vt spica, doronicum, zedoaria, & alia
tum cardiaca, tum homachica, vitæ, seu dictis fa-
cultatibus commodantia. Tertia miscetur nar-
coticis, quæ materias de parte in partem fluen-
tes, agitataque sistunt, cohibent, vt myrtha,
thus, gummi iuniperi, & similia. His enim nar-
coticorum malignitas reprimitur. Verunta-
men si narcoticis abstinere potes, præstantius
quidem fuerit: sin vti cogaris, potui ne da, sed
emplastris adhibe: aut si per hæc parum confi-
gitur, balanis, aut clysteribus. Quod si potui da-
re cogaris, cum præmeditatione, & caute dabis,
idque antiquatum potius, quale scilicet, minus
est noxiũ, virtute narcotici, coctione, & rerum
aliarum mistione, cocta, & fracta. Vespere au-
tem dormituris tempestiue datur, quia solum
cõciliat agitationes sedantem. Dant item non-
nulli mane, præsertim quando ægrum insom-
nia non torquet, tuncque minus crebram de-
surgendi necessitatem, morsum excrementorũ
obtundendo, faciunt. Sed narcoticorum vsus
est fugiendus mox a cibo, & in plenis corpori-
bus, aut impuris, purgatis autem est tutior. Ca-
ue item ea dare diebus simul multis, sed tem-
pus interpone, quo roborantia dabis, quæ vitæ
seruant thesaurum. Adde, quod narcotica,
oculis quoque, & sensorijs alijs nocent, nisi ho-
rum noxam studiose vites, vt dando rã paruam
quantitatem, quæ viribus nostris non officiat.
Paucis enim, & læpe, quam multo semel vti præ-
stat. Quod autem ad dolorum insultus attinet,
ante hos narcotica adhibere est fatius: quam-
quam interdum in ipsa commotione violenta,
vt colico dolore vehementi, exhibere oporteat:
quod significauit Galenus, dum colico dolori
multum vehementi, interdum necessariam ma-
gis esse dicit, per stupefacientia saltam curatio-
nem, præsertim cum magna est doloris inten-
sio, quam veram, ne vires interim resoluantur,
& collabantur. Hæc vero narcotica fuerint vsu
tutiora, primum quod scripsit Israelita valèter
astringens, ob id salubre ad fluorem alui, a medi-
camento vel alia causa excitatum: recipit thuris
drach. vnam, coaguli leporis drach. duas, opij
drach. vnam, gallarum drach. tres: fiant ex eis
trochisci drachmę vnus. Datur autem vnus po-
tui. Catapotia quoque hæc filij Zezar, ad alui
fluorem,
Mesua. D

15.5A

14.5A

ST.

fluorem, & fluxiones ad viscera, vel à visceribus, recipiunt bdellij, gummi iuniperi, opij, thuris minuti, mirrhæ, croci, ana: fac catapotia ciceris magnitudine, da vesperi à tribus ad quinq;. Nostri præterea trochisci sunt efficaces ad immodicū alui fluorem, à medicamento purgante excitatum, vel alia causa, & ad choleram motum. Nam, & vomitum à causa præsertim frigida stringunt, & facultates corpus gubernantes roborant, & somnum conciliant: recipiunt vero cypri, thuris minuti, ameos, gallæ, croci, galliæ moschata, cayophyllorum, balauustij, chamapityos, malicorij, mirrhæ, spicæ. ana drach. duas: hyoscyami, opij. ana drach. vnam & dimidiam: factrochiscos aurei vnus, datur vnus. Sunt, & alij nostri trochisci in præsentem scopum efficacissimi. hoc est, ad stupefaciendum, & omnem alui fluorem, & vomitū à causa calida. Recipiunt spodij, seminis rosæ, acaciæ, hypocistidos, balauustij, sanguinis draconis, gallæ, croci. ana drach. duas: boli drach. vnam & dimidiam: opij, hyoscyami. ana drach. vnam: fac trochiscos drach. vniuis: datur vnus cum aqua rosarum.

MOND. POnit aliam descriptionem trochiscorum, qui magis ad frigiditatem intendunt, fac trochiscos z. v. nam isti sunt magis fortes, & in frigidando, & stupefaciendo, quam præcedentes eo, quod cum narcoticis his non ponuntur medicinae calidae, sed frigidae. Et in hoc est regula generalis, quod quādo fit aliqua cōfectio, vel recepta, & ponitur cum medicinis, quæ est principalis, siue basis respectu aliarum, Alia medicina similis virtutis cum illa debet diminui de pondere & dosi illius medicinae compositæ, non tamen perfecte creditur hæc dosi, scilicet med. eo quod dosi medicinarum compositarum non habetur perfecte, nisi ex dosi medicinarum simplicium, illam autem dosim medic. simplicium habebimus infra, & sic dosi eorum minus ad præsens tantum non daremus nisi medium, & si datur, melius est diminuere de dosi talium medicinarū, quam postea subuenire nocumētis, quæ possent inde sequi, si daretur magis.

*Regula in me.
dicinā cum
posita.*

THEOREMA
QUARTVM.

QVartus nobis scopus superest, correctio, scilicet noxarum in corpore à medicamento post purgationem relictarum, capitibus tredecim absolucnda.

Curatio februm purgationi superuenientium. Cap. I.

DE morborum purgationi immodica succedentium curatione agamus, primumq; de febribus. Has autem medicamentū purgans excitat, vel quod ipsum immodice calidum, & acre, intemperiem calidam siccam in corpore relinquat: vel quod materiam commouit, non expulit, hæc autem velut conculcata, putrescit, & febrem excitat: vel quod sumpto valenti medicamento purgante, motus vehemens corporis, aut ani-

mi superuenit: vel quia frigoris occursum pori sunt denati, qui vaporem transpiratione prohibuerunt: vel quia sol humores iam motos incendit: vel quia post medicamentum purgans homo cibum celesauit: quo factum est, vt medicamenti aliquid cum alimento in venas penetrant, & fluxum valentem concitauit, aut materiam conculcatam, & ob id putredini parauit: vel quia quæ materiam coquere, & expulsionem parare debebant, ante non sunt sumpta. Quapropter medicamentum purgans, dum crudam materiam trahit, interdum naturam dissoluit, nec vacuat humores, sed conculcat, & putredini parat. Atque, vt summam dicam, error omnis in victus ratione febres has excitare potest. Has autem febrium causas præcessisse cum certo intelleximus, abigere per contraria, si adhuc perseverant, oportet: nisi febris magnitudo cui ad ordinem interpellat. Interdum enim causa februm gignentis maior est habenda ratio: interdum febris, præsertim cum malignior est. Quæ duo tibi diligenter sunt discernenda. Quod si causa febris est frigus, poros densas, adhibe quæ diximus poros aperire, & vapores transpirabiles reddere: quas ad res sudorem prouocasse est imprimis salubre. Si autem vel solis æstus, vel medicamenti calor vehemens, & acer, febrem excitat, calorem hunc extingue refrigerantibus, & acrimoniam obtunde remedijs post dicendis. Si præterea materia vacuanda tantum est commota, & inde conculcata putret, æquetur, & expulsionem parata vacuetur. Si à motu corporis, aut animi, post medicamentum febris est, cura vt diariam ab his causis natam. Si à festina comestione sequuta est febris, à cibis abstinendo curatur. Si præterea febris est multum ardens, calorem flammeum extinguentibus cura, aerem apparatus, cibum, potum, vnguenta, emplastra cordis, & hepatis frigida suffice, & odoramenta frigida, & medicamenta cardiaca, frigida. Postremo balneis temperatis corpus humecta, & veterem reliquis omnibus, quæ contra febrium ardorem à peritis scripta sunt. Si autem pigra febris est, interdum eius causa æquanda, expulsionem, paranda, vacuanda est, quando febris maius est momentum.

Cephalalgia post purgationem. Cap. II.

Dolor capitis à purgatione fit, vaporibus in caput sublatis à medicamento purgante, præsertim violēto, antiperfecte vacuante, aut materiam mouente quidem in capite, sed non educente: aut à cā aliqua externa superueniente, vt capitis calore, frigore, & similibus. Eius autem doloris curatio est quoq; in promptu, cā ipsius cognita. Si. n. à vapore est sursum ascendente, ad contraria is reuollitur dictis prius remedijs. Si vero iam sit elatus, idemque calidus, humeralem venam incidimus. Si autem frigidus est, curandus, quomodo alij dolores causa frigida. Ad id autem se-

Curatio febrium seorsim post effluuium causa cognoscitur. lib. 7. meth.

Si in aqua p. erum. & corpus. raphia. te. que. miru. as. sp. vna. p. nat.

MON. D. f. v. i. g. u. s. i. t. a. t. i. o. n. e.

Si in aqua purgati.

Et malleoli vena remediū est præstantissimum. Si denique crassus est vapor, & frigidus, curatur remedijs morbo convenientibus, tibi non ignotis. Verum si materia est mota, tandem ubi cocta erit, vacuetur purgatione idonea. Si postremo dolet caput ab intemperie, medicamēto vel alijs causis succedente, curetur alterantibus contrarijs convenientibus.

De vertigine post purgationem.
Cap. III.

Vertigo inde accidit, quod interdum vapores à medicamento moti, & sublatis, caput petunt: idque motum rebus agitatibus proprium excitant, qualis est aqua in gyrum commota, vel in vorticibus circumactæ ob alterius occursum: qualis item est rerum leuium venti vertiginosi turbuloso statu circumactarum. Vertigo autem à vaporibus in nobis fit, quando hi in cerebri ventriculis, & arterijs circumacti, vna secum spiritus circumagunt, & maxime quo loco nervi sensuum opifices oriuntur. Quapropter imaginatur æger omnia super seipsum volui, & terram sub pedibus tremere, & moueri.

IN parte ista determinat de quadam ægritudine, quæ accidit in substantia eius, ac cura ipsius, scilicet vertigine, nam ista passio magis attribuitur substantiæ cerebri, quam panniculis, est enim quedam passio non dolorosa, sed dico, quod differt vertigo, & scotomia, nam vertigo nihil aliud est, quam vapor existens in cerebro, & ventriculis eius, qui vapor facit motum rotundum gyrationem, & videtur sibi, quod tota terra tremat, & voluatur in gyrum propter talem reuolutionem, & cum hoc sit latio virtutis sensitivæ, & non motivæ, sed scotomia est motus gyrationis, in quo non solum læditur virtus sensitiva, sed etiam motiva. Et dividitur hæc pars in duas partes, primo enim inquit causas huius vertiginis, secundo docet eam removere sumendo indicationem, ab illis causis, secundum ibi. Quod quidem curamus, accidit autem, scilicet post purgationem pharmaci soluti id nocumentum, quod est vertigo, quando mouetur aqua motu gyrationis sicut, quando in ea proiecitur res granis, ipsa enim agitatur faciens reuolutionem vnam consequentem ad aliam, sicut motus rerum leuium, &c. multoties enim videmus, quod quæ ponuntur pani ad solem, quæ propter ventum agitantem istos pannos fit motus gyrationis in eis, de ista tamen vertigine plenius habebimus in nono Almanfortis, quæ quidem vertigo nihil aliud est, quam vapor consistens in cerebro mouens spiritus cerebri circunvolutio motu, lædens tantum eius operatione sensitivam, sed in scotomia læditur virtus sensitiva & motiva. Est tamen sciendum, quod iste talis motus est in parte anteriori cerebri, id est, in basi eius inferiori, nam in ista parte eius anteriori multi sunt nervi sensitivi, dictum est autem, quod vertigo nihil aliud est quam motus rerum in gyrum cum læsione motivæ actionis, & nervi motivi, ut plurimum ortura habet à posteriori parte cerebri, hinc est quod vertigo est maxima passio partis posterioris cerebri.

Istud autem symptoma hoc modo curabis: si abundet sanguis, humeralem incide, scarificato: item aurium cartilago, cucurbitulæ cervicibus affixæ, & cruribus, in id admodum conducunt: & præter hæc victus ratio tenuis, quæ sanguinem minuat: post hæc omnia aqua dul-

Acis balneo lauabis. Si autem vertigo est ab humorum copia, vacuentur vomitu, aut [potius] deiectione: post hæc cerebrum his, quæ affectui quoque conveniunt, roborandū est. Frictio quoque partium inferiorum, & alia quævis in contrarium reuulsio, prodest. Providendum quoque est partibus his, vapores in cerebrum transmittentibus, ut ventriculo, hepati, lieni, folliculo fellis, & alijs. Postremo, quod in capite reliquam est vaporum, id resoluendum est.

De visus imbecillitate post purgationem.
Cap. IIII.

Visus fit imbecilla post purgationem, interdum ab oculi partium siccitate immodica superflua vacuationi succedente: interdum ab humore in ner-

Bui optici cavitate coacto, quem medicamentum liquavit, & non vacuavit: interdum à vapore crasso turbido, quem medicamentum ad caput, & videndi instrumenta subleuat. Si autem visus imbecilla sit ob siccitatem vacuationi immodicæ succedentem, humectantibus curanda, cibo, potu, proba nutritione, balneo, somno, & ceteris corpus totum, & oculos præcipue, humectantibus. Si ab humore per medicamentum liquato in nervo optico, curabitur catapotijs coccijs, & ex hiera, & ex aromatibus, quæ in antidotario descripta habes. Destillato quoque in oculum succo chelidonij, & sceniculi, & felle perdicis, aut ericij, aut aquilæ, aut capræ, aut collyrijs ex fellibus. Si ex vapore crasso, & turbido excitatur visus imbecilla, humor est vacuandus, à quo tenuato vapor attollitur, & vapores sursum ascendentes sunt tum repellendi, tum ad inferiora reuellendi, per horum frictionem, & exercitationem. In oculum vero dicta collyria instillanda. Ad hæc salubre est ieiunio quidem ventriculum excrementis purgare hieræ picræ infuso, aut aloes, aut absinthij decocto, aut oxymelite scillino. Post pastum vero vapores à cibo leuari solitos prohibere, coriandro præsertim, & cydonio, & similibus. Postremo adhibe oculis, quæ ipsos robovent, & tergeant, quantum tibi videbitur.

Quæret aliquis, faciunt ne pilulæ cochij, pilula de quinque generibus, & pilulæ de speciebus, omnes æqualiter huic passioni, & vno modo? Dico, quod non. Nam si ista debilitas visus veniat ex humore, qui in stomacho existit, eius vapor eleuatur ad oculos, & cerebrum, & inducit debilitatem visus, tunc eius cura fit cum pilulis hieræ, si autem hæc debilitas visus sit adueniens ex humiditate, ex toto corpore oculis communicata, & præcipue crassa, tunc conferunt pilulæ de quinque generibus, si autem hæc debilitas visus sit ex humiditate proveniens propter proprium nocumentum cerebri, tunc conferunt pilulæ de speciebus, quas ponit in suo antid. in princ. ipsius.

De ventriculi imbecillitate post purgationem. Cap. V.

Ventriculi imbecillitas interdum est communis toti ipsius corpori, tuncque omnis facultas naturalis (cuius origo ventriculus) imbecilla simul efficitur: interdum ori ipsius (quem stomachum appellant) est propria, tunc

Mesua. D ij appe-

Si in chylis vertigine.

MOND.
Differt vertigo et scotomia.

Si in chylis vertigine.

CANONES

appetentia fit imbecilla: interdum fundo ipsius, & villis retinentibus, tunc retentrix imbecilla sequitur. Ventriculo autem imbecillitas post purgationem accidit, quod medicamentum ei intemperiem pariat, aut ipsius corpus inanitione immodica extenuet, & rarefaciat: aut humorem benignum supernatantem vacuet, & noxium relinquat poris immersum, aut adhaerentem, aut imbibitum: aut materiam mouit in eo, sed non expulit: aut ipsum medicamentum in ventriculo permanet, villis eius adhærens: aut ipsum est igneum, & multum acre, ob id ventriculi superficiem vehementer afficit, & vlcerat. Agens namque in partem sensu exacto præditam, vehementius imprimat, & magis afficit. Huic autem morbo alios multos excitaturo, facile cognita tibi ipsius causa, occurrens, nunc per ea, quæ corrigunt quantum incommodi à medicamento ventriculus accepit: nunc per ea, quæ imbecillitatis causas, vel auferunt, vel corrigunt: nunc per ipsum roborantia: nunc per ea, quæ prohibent materias ab alijs partibus in ipsum effundi, & assuere. Id quod frequenter contingit, præsertim cum materiæ redundant in aliqua parte vicina eaque robusta: transmittit enim ad imbecillum ventriculū, ob id promptum ad recipiendum. Agens enim etiam non ita validum, facile imprimat in corpus ad patiendum præparatum.

Præpar. lib. 7. methodi. etia dicitur.

Lib. 2. de diff. feb. ad finem. et lib. meth. 12. lib. 3. feb.

Canon primus.

Cum medicamentis purgantibus proprie omnibus proprium sit ventriculo nocere, multisque causis, & modis ipsum læsere, ob suæ scilicet substantiæ contrarietatem, & actionis violentiam, in ventriculū ipsa recipientem, toramque ipsius naturam, multa cura, præcipuoque studio, his tum causis, tum modis molestiarum est resistendum, his præsertim remedijs, quæ ipsum roborant, & quietem, somnumque conciliant: vt alimentis his delectis, & paulatim datis, quæ ventriculū roborant, eiusque partes in vnum cogant, & lassitudinem ab eo purgante medicamento ipsi impressam abigant. Neque imitandi sunt, qui post purgatorium medicamentum festinanter iura pingua, & pulmenta molli propinant, cum hæc ventriculū laxent, & emolliant, & repleant, ob hæcque cibi fastidium, & nauseam generent. Quamquam iusculum huiusmodi sorbere interdum est necesse, tum præsertim, quando medicamentum violentius à partibus nutritorijs deturbandum est, iusculum enim lauat, & cito lubricare facit medicamentum.

Meditamen. natura. lib. 3. temp. & iuris simpl.

MOND. In parte ista remouet errorem antiquorum in partibus læsis quæ scilicet erant relaxata, & rarefactæ propter malam qualitatem medicinæ solutiua, vnde illa remota remouetur debilitas stomachi. Sed est aduertendum, quod quando debilitas est in stomacho propter sui lassitudinem, & mollificationem, tunc non conferunt brodia, vel iura pingua, eo quod ista mollificando stomachum debilitant eum magis, & suam virtutem expulsiuam, sed si indigeamus, vel absteriua, vel lauatiua, eo quod aliquando aliqua reliqua medicinæ remanserunt in stomacho, tunc bene

conueniunt brodia. & aliquando damus aquam hordei, & brodium, siue ius carniū, nam quando indigemus lauatiua solutiua, quia aliqua reliqua medicinæ remanserunt in stomacho, & hoc in superficie, vnde cito possunt expelli, tunc damus brodium, vel ius carniū, sed si partes medicinæ remanserunt in stomacho, & adherent partibus stomachi fortiter, & præcipue medicinæ male qualitatis, vnde timemus ne in posterum debilitent ipsum, vel inducāt alia nocumenta, tunc damus aquam hordei, sed quando timemus de humoribus superfluis stomachi partium, tunc non damus brodium lauatiuum, neque aquam hordei absteriua, quia cum sint humida per se haberent multiplicare talem humorem, & ideo alia die in quodam paralytico, eo quod ægritudo est frigida, & humida, timeas ne humor euaporaret ad cerebrum non dimisi dare brodium, neque aquam absteriua, sed si damus in aliquo brodium, non debet esse nimis pingue, eo quia tales partes serosæ, & pingues appodiarent se partibus stomachi.

Dandus itaque tunc cibus, qui ventriculi partes laxas in vnum cogat, ipsumque, roboret, qualis maximè idoneus fuerit subacidus, & subausterus, aromatibus parum astringentibus conditus, vt mīna, & legles, conditum cydoniorum, & similia. Paucus autem dandus est, quantus scilicet, ventriculū grauaturus non est, semperque augendus, donec ad consuetam ventriculo quantitatem ventum sit.

In parte ista ponit ea, quæ proprie conueniunt, siue conferunt, & sunt quæ sunt cibaria, vnus est cibus factus ex speciebus stypticis, & rebus agrestis, & aceticis, sicut est murcina, & sumachia. Nos facimus sic murcinam, quia accipitur lebes, postea accipitur myrta cum tora substantia, & acetum ponitur modicum in lebete postea accipiuntur membra vntus pulli, vel capretti, & submerguntur in infusione, postea proijciuntur desuper species odoriferas, & stypticas consonantes etiam membra principalia, postea de ista infusione, scilicet murcinæ, & acetæ infundimus super ista membra principalia, iterum ponimus de istis membris superius, & super ista membra iterum supra ponimus de nominatis speciebus, & sic vterius faciendo, sicut placuerit facienti. Et sumachia fit isto modo, quia accipimus sumach, & acetum, & pullos membratos, & species stypticas, & odoriferas sicut cinnamomum, & caryophyllos, macem, & similia, & fit eo modo quo fit murcina, etiam hoc modo posset fieri de iure, & alijs seminibus, & rebus, etiam hoc posset fieri sine substantia illarum rerum, nam pistamus murcinam, & ponimus in pecia, postea ponimus in lebete cum aceto, vel alijs rebus, vel pistamus, & distemperamus eam cum brodio, pulli, & colamus, & istam infusionem ponimus loco substantiæ murcinæ, & intelligas semper, quod non fit murcina solum ex liquore aceti, quando fit cum substantia murcinæ, immo ponitur semper ibi de brodio sufficienter, non enim posset habere bonum saporem, nisi enim peccaret in sapore aceti, & hoc potest melius videri ad sensum quantum ad proportionem istarum rerum.

His autem cibus omnino miscere oportet mentam, omphacium, cydonia, matiana mala, succum granatorum, & rhois, cydonia condita, cydoniorum conditum, aromata, & similia. Bibat autem vinum tenue, odorum, leue, aqua sole, vel ligni parū cocta, quāta opus est, dilutum, pauca quoque rosata adiecta. Viter autem vinum dulce, crassum, turbidū, aquam præterea tum calidam, tum exacte frigidam: ut

MOND

MOND

* Cibus Galenicus

la enim ventriculum laxat, & virtutem eius dissipat: hæc imbecillum calorem extinguit. Potus vero sit parcus, etiam si magna sitis est, quam potu largo placare ne teates. Nam sitim tolerare, ventriculum roborat. Vitet præter hæc pingua, pisces, fructus, cibos coctu difficiles, & mali succi, coitum, & iram. Hæc enim post purgationem corpus senescere faciunt, & in morbos præcipitant. Somnus vero post purgationem ventriculum, & corpus reliquum emendat, & pristino vigori maxime restituit. Omnes enim ventriculi molestias, ex vacationis agitatione proficiscentes sedat. Deligatur itaque cibus, & potus talis, & paucus, aer temperatus, gaudium, delicia, & reliqua id genus; victus ratio. Balneum vero his est notissimum, nisi immoderatus vacuentur: tunc enim necessarium, ob id per immodicam huiusmodi vacationem imperandum est.

Canon secundus.

In auferendis vero causis imbecilli ventriculi, danda est opera, ut quæ illas auferunt remedia, omnino etiam ventriculum roborent, ut his integra succedat ventriculi sanitas. Quam rem præstabunt mista illis cardiaca medicamenta, & stomachica. Si autem imbecillus est, ventriculus, ab intemperie per medicamentum excitata, curabis idoneis ei temperaturæ mistis remedijs. At si imbecillus est ventriculus, ob id, quod per purgationem latera eius sint rarefacta, & attenuata, sanatio est difficilis. Curabis tamen partim, victus ratione virtutem eius paulatim instaurante, potissimum quiete, & cibo boni succi cito nutriente, sed pauco, qualis est vitellus oui recentis, & sorbilis, hepar gallinæ iuuenis, & pinguis, alæ auium, & pullorum, vinum odorum; partim medicamentis virtutem ipsius congregantibus, sumptis, qualia sunt astringentia, odorata, non valentia. Emplastrum quoque, ex medicamentis astringentibus, & odoris ipsi imposuisse confert: conseruat enim ipsius calorem resolui periclitantem, ob ventriculi raritatem. Quod si adeo attenuatus sit ventriculus, ut hæctica imminet, ventriculum modis omnibus humecta, præcipue his, quæ tum corpus, tum virtutem instaurare partim diximus, partim dicemus.

M O N D. Notandum, ægrotudines sicæ propter earum insuperabilem qualitatem sunt de difficili curabiles, ut plurimum alæ auium intellige non cum extremitatibus, sed cum pediculis carnum. nam extremitas alarum est valde peccans in superfluitate, & est modici nutrimenti, & si alicui superflueret fluxus ventris darem rem stypticam, & cum hoc darem frigidam, quæ corrumpat caliditatem talis medicinæ calidæ facientis talem debilitatem stomachi, & darem rem odoriferam, quæ proprie confortaret cor, & membra principalia, ut propter istam confortationem natura possit melius resistere isti debilitati stomachi.

A Si præterea ventriculus est imbecillus, ob id, quod humorem benignum vacuauit medicamentum, & prauum reliquit, aut quia humorem prauum commouit quidem, sed non vacuauit: eo humore vacuato sanabitur, si ventriculum quoque postea roboraris. Quod si imbecillus est, quia medicamento portio villis ipsius adheret, dictis remedijs curatur. Si ventriculum vlcas a medicamento imbecillum fecerit, idque recens sit, da roborantia, & vlcus glutinantia: si vetus, tergentia aliquando, aliquando glutinantia, & roborantia.

Canon tertius.

Modis autem tribus ventriculum imbecillum roborabis: primo, causâ ledente ablata, quemadmodum ante docui: secundo, his, quæ ipsius lassitudinem tollere scripsimus: tertio, cibo, potu, & alijs omnibus, quæ roborant, & virtutem instaurant, adiuuantibus in id aromatis stypticis, & rebus alijs parum acidis, præsertim primum, aut secundum [caloris aut frigoris] gradum non excedentibus, quibus natura gaudet. In singulis, autem tribus modis prædictis, cor vitæ thesaurum roborare conuenit.

Canon quartus.

Vacuata ex ventriculo materia, ad ipsum affusa, iterum recipi in eundem prohibebis bifariam; primo materiæ ad contraria reuulsione, per frictionem extremorum, & alia iam dicta, præter balnea: secundo, virtutem ventriculi in vnum cogendo, ipsumque ventriculum roborando, ne humores ab alijs partibus transmissos recipiat. Virtus namque vnita contrarium fugat, non admittit.

De siti post purgationem. Cap. VI.

Sitis ante interdum fit, quam purgatorium medicamentum vacuet, interdum purgationem sequitur: quando immodicam purgationem. Si ante vacationem excutitur sitis, eius causa est, vel medicamentum, vel ventriculus, vel humor vacuandus. Medicamentum, quidem calidum, acie, ialsum, amarum, aut aliter desiccans; ventriculus vero natura calidus, aut siccus, aut calidus simul, & siccus: humor calidus, & acer, ut bilis, flaua præsertim, & falsa pituita ventriculo consuetior. Hic autem cum medicamento, ubi vacuatus erit, sitis cessat, nisi forte is humor intemperiem in parte reliquerit. Si autem ventriculus humore crasso, lento, & pituitoso abundat, sitis non gignitur. Hoc autem vi purgatrice medicamento vacuato, sitim succedere bonum est. Id quod Hippocrates innuit hoc aphorismo. Si quis ob suam plenitudinem, non sitiatur purgatus, iterumque sumpto medicamento

Mesua.

D iij camento

Hæc prope sitis ex causa intemperiem Galen. aph. li. 4. Sitis a calido, vel aet. vel utriusque lib. 1. simpl. 230.

Aph. 10. li. 4. ob hoc dicitur sitis.

De lib. 10. me. th. aph. 21. lib. 4. De causa ventriculi roborat lib. 5. simpl.

Balnei aquæ temperata ad cutem auertit. Si autem letargia. & stupor. & frequens nequæ reliquas dissipat.

Sic Gal. lib. 1. meth.

M O N D.

Hæc lib. 7. me. th.

De sanguine. Taurina. emplastrum. lib. 7. meth.

Sic Galen.

camento non sitiat, iterum atque iterum purgandus est, donec sitiat. E genda sit his, quæ lambendo sumuntur, qualia multa doctis scribuntur.

MOND. **E**X his verbis duo licite excipimus, primum est, quæ sit causa huius sitis, quia eius causa est euacuatio debita humoris, qui debet euacuari, & per hoc differt hæc sitis à prima, eo quod hæc sitis nõ sit ante euacuationem, immo eam consequitur, quod non est sic de siti præoccupante, & hæc sitis intèditur magis euacuatione procedente, & non remittitur, unde quanto plus procedit euacuatio conueniens, & debita, tanto magis hæc sitis augetur, sed prima sitis remouetur per euacuationem factam à pharmaco. Secundum, quod concipimus ex his verbis, est in cuius euacuatione humoris consistat hæc sitis cuius etiam membri sit hæc sitis, quia scilicet passio stomachi est, nam licet consecutiuè, & per accidens sitis, posset euenire propter inanitionem aliorum membrorum, principaliter tamen aduenit propter passionem stomachi, & est eius passio, consistit etiam hæc sitis in euacuatione debita humoris pinguis & phlegmatici, nam sitis præoccupans non aduenit propter humorem phlegmaticum, nam humores phlegmatici sui frigiditate, & humiditate illam mitigant in principio: & ideo quæ isti humores purgantur conuenienter, aduenit hæc sitis, & omnino nõ erit signum euacuationis humoris cholericæ, cum humor cholericus, antequam euacuetur possit sitim facere, quod non est sic de humore phlegmatico: nam sicut sitis principaliter est passio stomachi, & ex consequenti aliorum membrorum, ita sitis hæc succedens sufficienti purgationi principaliter, est signum humoris, qui debet conuenienter euacuari, & debite à medicina solutua, non autem est signum aliorum, nisi per accidens, & ex consequenti.

Qua sententia voluit Hippocrates, ut Rufus est interpretatus, * confertim exquisitissime corpus esse vacuandum, donec sitiat. Rufus autem male oblitus erat sermonem hunc Hippocratis in Epidemijis dicentis, per opus medicamenti purgantis, non veniendum esse ad vltimam vacuationem, quod hæc naturam terret: Ob id salubrius putauit Galenus, vacuationem iterare, quam semel multam facere. Hac igitur ratione sitis à purgatione laudatur. Sitis verò illa laudabilis Ioannitio significatur, cum qua simul adsint etiam laudabiles, & legitime, leuitas, iucunditas, quies. Immoderata autem actioni purgantis medicamenti succedens sitis, ab Hippocrate non intelligitur, quod inanitio immodica hecticam, & attenuationem ventriculi, & sitim, & asperitatem excitat: estque illa terroris signum potius, quam commodi alcius. Siti vero, quam Hippocrates intellexit, nullis opus est remedijs, præterquam tolerantia, & somno. His enim duobus sic sedatur, vt etiam probius coquat ventriculus. Ne igitur tam confidenter potum multum mox propines. Hic enim virtutem abolet, sitimque potius auget, quam minuit. Ad hæc obstructions prauas excitat, quibus hydrops interdum succedit. Quam verò sitis est à calore ventriculi, blande tractanda est, quoad medicamenti purgantis actio erit absoluta. Tunc enim si ventriculi intemperies perseneret, sitim curato his, quæ intemperiem conuenienter permutant. Cauendum autem tibi est, ne naturam potu multo obruas, cum sitis potius fran-

* *ἀσπλάγχιον*
Græc. *ἀσπλάγχιον*
simul. & *σπλάγχιον*
Rufus *ἐπιδημίας*
sit. medicam.
purgant.

Ponit curam sitis, præoccupantis propter calorem scilicet proprium stomachi, quæ est stomacho præter naturam eueniens vel propter calorem factum à medicina, vel ab humore illic attracto, vel extracto: nam si des potum ante operationem, posset prohibere eius perfectam operationem, & ideo debes blandiri, confortare etiam eum vt ipse potum abstineat, si tamen nõ potest à potu abstinere, debes sibi exhibere talem rem potabilem, quæ ei non noceat, nec medicina. Et ideo debes sibi dare de aliquo syrupo, sicut syrupo violato, vel rosato, vel nenufarino, aut de aqua zuccari, aut de aqua hordei, aut dare sibi aliquod pyrum, seu pomum stypticum, vt cytonium, quæ quidem habent corroborare operationem pharmaci, aut pilulas bichichias, quæ omnia habent sitim sedare.

Si denique sitis vacuationem immoderata sequatur, modis omnibus, totaque victus ratione humecta: cautione tamen interim adhibita, vt coctio sumptorum fiat, & prædictis roboretur.

De singulis post purgationem.
Cap. VII.

Singultus est ventriculi motus conuulsorius, à re ipsa noxia excitatus: seu est partium ventriculi motu violento aggregatarum contractio. Is autem medicamento purgantis, aut interuenit, aut succedit. Interuenit quidem nunc medicamenti purgantis ratione, nunc ob materiae per ipsum motu naturam. Medicamenti ratione, quia ipsum, aut suo calore immodico, & acrimonia mordet ventriculum, aut siccitate eundem corrugat, & coarctat. Ob materiae vero per medicamentum motu naturam, cum ipsa in ventriculum effusa, aut calida, acris, mordax, suo motu conuulsionem excitat: aut crassa, frigida, eundem grauat, & replet: aut in flatum est soluta crassum, replentem, ac extendentem ipsius tunicas. Succedit autem singultus, actione medicamenti purgantis, ob siccitatem ab immodica vacuatione excitatam, & eam aut nondum consummatam, aut confirmatam proximam, quæ Hippocrati signum est, lethale. Singultus vero, quem medicamentum purgans per se excitauit, curatur, his vicissim adhibitis, quæ ipsius virtutem alterant. Ob materiae vero naturam factum curabis, blande acrimoniam ipsius frangentibus, donec ipsa materia vacuetur, quando etiam vestigia ab ipsa ventriculo impressa alterare oportet. Factus vero singultus, à siccitate non consummata, humectantibus iuuatur: quin, & interdum sanatur. A siccitate, autem velut sigillo impressa, & consummata propinqua vix sanatur, vt inquit Hippocrates in Aphorismis. Id quod eo posteriores quoque asseruerunt.

MOND.

MOND.

De siccitate
mandat Galenus
lib. 7. med.

Sic Galenus
in primis, lib.
seren. & lib.
3. lib. 7.

Lib. 7. med.

libro 7.

De

De dolore ventriculi post purgationem.
Cap. VIII.

*Dolor ab al-
terius sub-
stantia filio.
e. entrici.
Gal. ut hic
et sic.*

Dolet ventriculus post purgationem, vel ob intemperiem ipsius aequalem, vel inaequalem, à medicamento purgante excitatam: aut ab eodem ulceratus, aut flatu calido acri pungente, vel crasso frigido, quem medicamentum in ventriculo mouit, non dissipauit.

MOND.

A It accidere dolorem stomachi à malitia ipsius complexionis simili. Contrarium mala complexio similis, est mala complexio aequalis, modo mala complexio aequalis, non est causa doloris. Vt Auicenna ponit primo can. sen. secunda. c. de causis doloris, & Gal. in libello de malitia complexionis diuersis. Ad hoc possumus respondere vno modo, quod iste dolor fit à mala complexione composita. Vel aliter per expositionem textus, vt intelligamus malam complexionem compositam cum materia, potest enim pharmacum ex sui sola qualitate inducere hunc dolorem. Vel tertio modo possumus sic respondere, propter quod aduertendum, quod aliqua mala complexio potest dici similis, & aequalis, quo ad partes subiecti, quod alteratur, quia fit in omnibus, sed non quo ad gradum; nam possibile est, quod aliqua mala complexio calida in primo gradu ponatur, sic in omnibus partibus membri alicuius, vnde erit aequalis, quo ad partes subiecti, sed non erit aequalis, quo ad gradum caliditatis, nam vterius potest in tali complexione alterare membrum ad vteriozem gradum caliditatis. Secundo modo dicitur aliqua mala complexio aequalis è conuerso, quia est aequalis, quo ad gradum qualitatis, sed non quo ad partes subiecti, sicut quando in apostemate tota materia fluxit ad locum, & amplius nihil eius restat fluendam, est enim tunc agritudo non aequalis quo ad partem subiecti, sed quo ad gradum qualitatis, eo quod nihil amplius de gradu qualitatis huius humoris restat fluendum, vel fluendum, licet hoc modo secundo, possumus melius dicere, scilicet, quod apostema est agritudo facta, quando amplius eius nihil restat fluendum, non quod sit aequalis proprie. Tertio modo dicitur aliqua mala complexio aequalis, quo ad gradum, & quo ad partes subiecti, nam in ipsa integre, & perfecte omnes partes subiecti sunt alterata, & de hac loquens Gal. in libello, de malitia complexionis diuersis dicebat, quod in ipsa integre, & perfecte membra secundum omnes eorum partes; quia secundum vltimum gradum sunt alterata. modo si loquamur de prima mala complexione equali, dico, quod in ea potest fieri dolor, quia continet potest tale membrum, vel corpus, quod hecicus sentit caliditatem, ephimericus sentit etiam caliditatem ex cibo exhibitio post vnam horam vel duas: si etiam loquamur de secunda mala complexione, in ea etiam fit dolor, vnde quanquam apostema sit agritudo facta, adhuc membrum sentit dolorem in tali apostemate propter extensionem illic factam à materia apostemante, sed in tertia nunquam fit dolor, cum perfecte sit facta alteratio ad id, quod praeter naturam, dolor autem habet fieri per remotionem bonae complexionis, modo Mes. loquebatur de prima, & secunda mala complexione equali, non de tertia.

*Lib. 6. capit.
Tunc. et lib. 7.
method. Gal.
Hidem.
Gal. lib. 5.
mili.*

Si intemperies est, eaque tola, curabitur contrarijs alterantibus, quantum conuenit. Si vero non sola est, sed cum materia, ea prius coquenda, post vacuanda. Si ulceratus est ventriculus, hac solutio continui curanda remedijs à nobis dictis. Si à flatu calido, aut frigido, resoluitur his remedijs, quae docti scripserunt.

A Per haec possumus habere illud quod dicebatur in MOND.

P solutione alterius quæstionis. qd ipse ibi per malam complexionem similem intelligebat eam, quæ est sine materia, & per diuersam eam, quæ est cum materia. hæc enim nunc dicta consonant illis dictis in prima parte capituli propter solutionem continuatis. nam ista solutio continuatis, aut est noua aut antiqua, quia emittat pus, aut saniem; si est noua curatur cum incarnatiuis; si est antiqua, curatur primo cum lauatiuis, & absterfuiis illius putredinis, postea cum incarnatiuis à ventositare, & hæc etiam potest curari cum ventolis positis super os stomachi, aut super vmbilicum, aut positis super sphondyles costarum, quæ maxime respiciunt partes stomachi, inueniturq; id bonum remedium, nam accipitur calidus panis extractus de furno, postea seinditur per mediū, facto hoc accipitur oleum, & mel, & cum eo commisceatur, postea emplastratur super stomachum, multum enim confert in tali dolore stomachi, qui aduenit à ventositare.

De ulceratis intestinis post purgationem.
Cap. IX.

Intestina vlcerantur, aut à medicamenti facultate, aut materia acri, incidente, vlcerante, à medicamento mota. Diximus autem medicamenta, quibus est incidendi, ac vlcerandi proprietates. De hisque iterum dicemus in simplicibus. Distinguenda vero tibi sunt intestina vlcerata, sint ne superiora, seu tenuia, aut inferiora, & crassa, aut media. Quam rem ex situ doloris, & puncturæ discernes, & strepitum [facit] differentijs, & alijs signis, quæ à peritis medicis conscripta sunt.

*Gal. lib. 6. in
lib. 2.*

Tradit cognitionem excoriationis per causas. secundo ratione locorū, quibus aduenit. Et habetur MOND.

Cognitio excoriationis, per differentias situs doloris hoc modo, quia si dolor est in partibus superioribus, tunc excoriatio est in intestinis superioribus: si in inferioribus, tunc excoriatio est in intestinis inferioribus: si medio modo, medio modo est excoriatio, quia in intestinis medijs, vt in monoculo, vel gracili, siue intestino ileon, & per differentias dolorum hæc cognoscitur, quia si dolor iste est perforatiuus, ac si videatur intestina terebello perforari, tunc excoriatio est in intestinis inferioribus. si autē dolor iste est pungitiuus tunc excoriatio est in intestinis superioribus, si medio modo, se habet in medijs locis. & per differentias scientiæ processus gurgulationis, nam si gurgulatio multum durat intus, antequam ad extra propellatur, tunc defectus est in superioribus intestinis si non in inferioribus, si medio modo, in locis intermedijs. etiam hoc cognoscitur, ex modo permixtionis corticam intestinorum cum alijs ex fecibus, tunc excoriatio est in superioribus intestinis, si autē cum eis non sit permixtio, tunc est in inferioribus, vt ponit Gal. in primo de interioribus, & in sexto euidem, hoc etiam potest cognosci ex substantia exentis, nam si humores cortices sint in substantia subtili tunc venit à superioribus intestinis, si autem fuerit crassus in substantia, venit ab inferioribus intestinis: si autem medio modo sese habet in substantia, tunc venit ab intestinis medijs.

A quibus etiam ratio curandi vlcera intestinorum superiorum, inferiorum, & mediorum exacte est tradita, & ex illis tibi est cognoscen-

C A N O N E S

gnosendum. Quod si hæc à medicamento purgantis reliquijs excitata suspicio est, curabis virtutem medicamento frangentibus remedijs, & foras extrudentibus. Si à materia acri, & ulcerante, eam coque, & blande, clementerque expelle, ne noxam noxa cumules. Post hæc tergentibus, & glutinantibus dictis utere.

De cruenta deiectione post purgationem.
Cap. X.

Diectione fit cruenta, vel intestinis à purgatione ulceratis, vel valorum orificijs à medicamento mordente, ut colocynthide agresti, & similibus adeo patefactis, ut sanguine manent: vel ob id, quod vacuatio tam immoderata per medicamentum attractionem superfluam excitatur, ut vis naturæ afferatur, cogaturque ipsa magno suo incommodo sanguinem trahenti violentius medicamento permittere. Ulcerum autem curationem iam diximus. Si venarum ora immoderatus pateant, curabis remedijs prius dictis, præsertim, quæ partium essentiam vniunt, roborant, glutinant. Si denique cruenta sit deiectione à purgatione immodica, est iam dicta prius curatio.

Hijs p. lib. de nat. hum. lib. 1.

De tenesmo post purgationem.
Cap. XI.

Tenesmus fit, sphinctere vel ulcerato, vel medicamento, aut materiæ per sedem vacuatæ acrimonia commorso, vel perfrigerato. Ob quæ fit inanis quædam desidendi cupiditas. Curatur tenesmus balanis, enematis, emplastris, pro varia affectus causa scriptis à doctoribus.

Sphincter musculi sedis versus a claudens. A p. lib. de natura & salute maritima.

De lassitudine, seu imbecillitate corporis post purgationem. Cap. XII.

Corporis imbecillitas interdum vacationis immodicæ succedit tanta, ut vires prosternantur, ob id recte Galenus vacationem repetere, quam exquisitè semel vacuare maluit: & in morbos à plenitudine, quam ab inanitione, aliquem prolabi, tollerabilius esse existimavit ad ipsumque verbis Hippocratis confirmavit dicentis, facilius esse repletum inanire, quam inanitum replere. Morbum autem posse curari, vel non posse ad virtutem refertur, auctore Ioannitio: illud quidem saluam, & integram, hoc vero lapsam, vel imbecillam. In morbis autem à repletionem, salua magis est natura: in his vero, quos inanitio parit, velut lapsa jacet. Est igitur repletum inanire promptius, quam contra. Corporis quoque imbecillitas interdum sequitur medicamento purgantis malignitatem, ob excitatam scilicet ab eo intemperiem, aut naturæ fatigationem, propter ipsius enim naturæ contrarietatem. Qua

Synopsi est præcepti virtutis lapsus. lib. 5. lib. 1. in prægnat. lib. 2. rat. vitæ. acriter. Copie quæ in præsentia remedium. Natura morborum sanat. Plenum inquitur omni pro modo. genere causarum salubrium. inane autem corpus vitam sola nutritione repleri potest. ut lib. 7. meth. per eum etiam à virtute restitua. qualis in plenitudo est potius: quæ inanitas. Curatio. Sic omnino Gal. lib. 7. meth.

E propter æquum esse censuit Democritus, valens medicamentum reddere imbecillum, malignum vero salubre. id quod opere hoc toto contentimus, & præstare conamur. Imbecillitas corporis purgati itè gignitur, interdum ab extremo calore, & æstu, nativum calorem, & spiritum dissolvente, & à corpore profundo ad cutim trahente. Ita quoque purgationi accedens, & sollicitudo, & coitus, & labor, & reliqua vivendi ratio prava vires deiecit. Hanc autem corporis imbecillitatem sanabis, cognita ipsius causa ad quam propullandam interdum conatus omnes nostros dirigimus, eaque demum est rite curandi methodus, & opus medici præcipuum. Est tamen, quando prius contra ipsum symptoma nobis pugnandum est, tunc præsertim, cum ob ipsius vehementiam virium resolutio timeatur. Si autem imbecillitas hæc ad vacationem immodicam contingit, anælepticae artis parte, hoc est, refectoria, & renutritoria, utendum est, ut in ventriculi imbecillitate diximus. Si vero imbecillitas hæc corporis ab intemperie est, contrarijs ante dictis profligetur. Si fiat spiritibus ab æstu, labore, coitu, ira, resolutis, prædicta victus ratio est necessaria. Cum vero contra symptoma pugnamus, renutritoria victus ratione, & roborante est opus. In id etiam per quam commoda est delectatio, & alimenti paulatim pro viribus facta accessio. Ad hæc somnus, quies, iucunda, & suaveolentia adhibita, medicamenta, cardiaca, & stomachica. Balnea quoque præsertim dulcis aquæ, abioluta propemodum curatione sunt saluberrima: & in his ipsis ius pullorum, & animum aliarum, & vitellos ouorum sorbere, præsertim si lenis frictio præcesserit, & nervorum musculorumque unctio ex oleo aliquo temperato, quale est oleum ex spica, oleum chamæmeli, oleum leucioij lutei. Oleum quoque vetus, auctore Galeno, lassitudinem solvit. Ad hæc oleum mastichinum, cum oleo rosato, & vino antiquo factum, lassitudinem, debilitatemque nervorum aufert.

Sic lib. 7. meth. Gal.

Si malum regimen in corporibus sanis est causa huius debilitatis, multo magis in corpore, quod purgatur erit causa huius, cum sit debile in virtute, & ideo ex tali malo regimine incurrunt maiorem debilitatem, & commotionem humorum, unde dato, quod pharmacum sit solènter exhibitum, tamen propter malum regimen potest impediri, & dato, quod regimen sit bonum, & male sit purgatus, aut malum accidens inde sequatur, medicus debet hæc statim referre ad malum regimen, sicut de quodam comite in ciuitate Aretij, ad curam cuius erat magister Thadeus cum alijs quibusdam medicis: nam ipse post aliquod tempus volebat petere recessum ab infirmo, scilicet, quia erat aliquantulum alleuiatus, alij medici dixerunt ipsi, non recedatis, quia volumus illi dare medicinam, dixit magister Thadeus, si ita date, magister Thadeus veniens ad infirmum de mane inuenit eum vicinum morti: statim dixerunt astantes, nos fecimus totum, quod præcepistis, tunc interrogavit magister Thadeus, virum aliqua fenestra in nocte remansisset aperta, dixerunt ita, dixit magister Thadeus, vos male fecistis, & habebitis damnatum, & ipse plus, quia dimisit fenestram apertam.

De

De conuulsione post purgationem .
Cap. XII.

Conuulsio in purgatione ipsa interdum accidit, interdum post ipsam. Quæ autem in purgatione accidit, interdum fit ob materiam multam à medicamento commotam, non tamen vacuatam, sed ad nervos, & musculos aliquando procumbentem, coique replentem, & villos ipsorum extendentem. Quo fit, ut nervi, & musculi in latum aucti, breuiore euadant, longitudine scilicet naturali tum minuta. Quapropter ceu chordis tensis vincæ partes, motu contrahuntur dolorifico multum, qualiter arcuum chordæ breuiore reddita. Porro ad hanc conuulsionem propensi sunt magis, quibus est corpus impense plenum, & meatus in eo angusti: quibus item nervi sunt humidiores: qui denique vino se multo frequenter ingurgitant. Fit item conuulsio hæc interdum à vapore turbido, crasso, quem cum flatu instante medicamentum ad nervos sustulit. Fit etiam à frigore vehementi, nervos, & musculos corporis purgari lædente, cogente, densante. Quapropter hi versus principium suum contrahuntur. Nonnunquam fit à medicamento qualitate venenosa, nervos, & musculos feriente, quam ut hi à se expellant, aut ut omnino vitent, contrahuntur. Quæ vero ex siccitate conuulsio ab Hippocrate, ceu lethalis damnatur, ea potissimum intelligitur, quæ fit à siccitate consummata. Quamquam autem ex repletione conuulsionem febris superueniens

A soluat Hippocrati, rectè viri huius consilium est accipiendum. Quædam enim à plenitudine conuulsio est, quam febris superueniens tantum abest ut soluat, ut etiam febrem ea de causa excitasse, malum geminet: qualis ea præsertim fuerit conuulsio, quam parit materia multa per medicamentum commota, sed non vacuata, quæ in nervos, & musculos, ut dixi, incubuit. Medicamentum namq; purgans, febrium flammam dum reddit, venenosam ei qualitatem acquirit longè nocentissimam. Rectè autem curabitur, si repente materiam commotam vacuaris, idque vel medicamento vim adiuvando, acquirita scilicet ei, & facultate plenitudinem vacuatura: quin, & superdato venter purgante alio, si opus esse tibi videbitur. Post hæc noxas nervoso generi impressas corrige, ipsumque robora, & spinalem medullam, & cerebrum, & corpus reliquum. Si autem à vaporibus elatus, conuulsio fiat, curabis dicta victus ratione, & dictis omnibus remedijs, quæ vapores in contrarium reuellere possunt. Si à frigore, calefacientia nervos, & musculos omnia sunt remedio. Si à qualitate venenosa, curabis per ea prius dicta, quæ malignitatem hanc cito de corpore detrudunt: adhæc tum ea, quæ nervos, & musculos à noxis indidem acceptis vindicant, tum per ea, quæ ipsos roborant. Conuulsionem verò ab euacuatione immodica, lethalem scripsit Hippocrates, quæ à siccitate omnino est: quam, si consummata est, insanabilem diximus. Si non est confirmata, curetur ratione victus humectante, & auctiore tum cibo, tum somno, & similibus.

*Aph. 26. li. 2.
et 27. li. 4.
et 70. li. 5.*

*Sic Gal. lib. 5.
meth. in pan-
th. 1. 1.*

*Aph. 3. et 4.
lib. 5. et alibi
passim.
Gal. lib. 7. de
10. meth. et li.
fibrum. et de
marafus.*

*Conuulsio
essentia.*

*Gal. aph. 39.
lib. 6.*

Aph. 5. lib. 5.

*De aph. 1. li. 5.
aph. 2. et 4.
lib. 5. et alibi
passim. et in
lib. 1. p. 2.*

